

COLLOQVIORVM
SCHOLASTICORVM,
LIBRI QVATVOR:

AVTHORE
MATURINO CORDERIO;
ab ipso aucti & recogniti.

*Hic tibi purus inest sermo, brevis atque latinus;
Hic bene vivendi sunt documenta simul.*

EDINBURGI.
Excudebat Andreas Hart, 1618.

MATVRINI CORDERII,
12
COLLOQVIORVM SVORVM
LIBROS PRÆFATIO.

ANnus agitur minimum quinquagesimus, ex quo suscepta docendi pueros provincia, in hanc cogitationem totus incubui, qua possem ratione efficere, ut pueri pietatem bonosque mores, cum humanarum literarum studiis coniungerent. Quamvis enim cum Parisiis primum eo munere fungi cœpi (cum in aliis gymnasiis, tum in Rhemenſi S. Barbâr. Lexoniensi, Marchiano, Navarreo) nondum mihi verum Evangelii lumen illuxisset, sed in profundis superstitionum tenebris demersus jacerem discipulos tamen meos bona fide semper non solum ad humanitatis studia, sed etiam ad cultum divinum adhortabar: si tamen eo nomine appellare licet prophanos illos falsæ ecclesiæ ritus, quos ego penè ab incunabulis haueram, & Deo acceptos esse mihi persuaseram. Me autem in illo instituto constanter perseverasse, satis idonei sunt testes libelli aliquot à me diversis temporibus editi, in quibus scribendis semper mihi consilium fuit ad utrumque horum simul pueros formare. Idem testari possunt & mei discipuli, è quorum ingenti numero, quum supersint ad hunc usque diem plerique celeberrimi viri, unus tamen potissimum in præsentia mihi occurrit, ex iis quos Parisiis docui, præstantissimus ille vir Ioannes Calvinus, quem honoris causa nomino. Ex quo autem mei misertus, Pater clementissimus mentem vera sui Evangelii cognitione illustravit, multo etiam ardentius id propositum prosequutus sum. Quod & Nivernensis Schola, & aliquanto post etiam Burdegalensis (ad quam, Lutetia profugus propter Evangelicæ doctrinæ professionem me contuleram) per triennium experta est. Sed quum & plenior Evangelii cognitio deinde accessit, & liberior etiam immo vero prorsus libera mihi esset ejus professio, tum verò voti mei compos redii vehementiore desiderio quàm unquam antè concupivi. Atque id restari hæc Schola Genevensis jam pridem potuit, in qua ego, relicta Burdegalensi, docui: potuit & Neocomensis, cujus per annos circiter septem fui moderator (de Neocomo autem in Helvetiorum finibus sito loquor) potiùs & Lausannensis id testari, ubi gymnasiarchæ partes annos totos duodecim magnificentissimorum Dominorum Bernarum auspiciis sustinui: poruerunt (inquam) unà cum Genevensi hæc quoque Scholæ id testari: sed & nunc eadem mihi testis esse potest, quum in eam me secundo pater ille benignissimus teneatur meæ misertus

(quæ

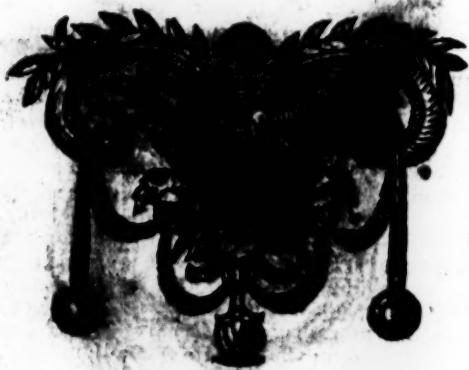
P R A E F A T I O.

(quæ annum octogesimum quintum attingit) tanquam portum tutissimum, post infinitos labores & multa pericula receperit. Ex quo tempore sæpissime mecum cogitavi, quæ potissimum in re inservire illi possem, qui me per totam vitam tanta benignitate prosequutus esset: meque tot laboribus & periculis liberasset. Quum autem Robertus Stephanus amicorum meorum intimus (quo primum doctore ad Evangelii cognitionem usus fueram) me ut alias sæpe, ad scribendum aliquid pueris vehementer hortaretur, & adminicula quæcunque necessaria essent polliceretur, atque adeo iam me benignissime suis sumptibus aleret, animum ad eam rem appellere cœpi. Sed, proh dolor, (Robertus ille meus haud multo post ex hac vita ad CHRISTVM non sine maximo literarum detrimento commigravit. Neque tamen ego incepto destiti, sed aliquot opuscula scribere sum aggressus, quibus me consulturum puerorum studiis sperabam, si quando mihi manum illis extremam imponere liceret. Verum enimvero, ex quo tempore ad hanc docendi provinciam (DEO ita volente) sum revocatus, sic animum abieci, ut vix sperare possem aliquid unquam edendi, mihi datum iri spatium: propterea quod (ut semper antea feceram) me ad satisfaciendum discipulis ita debebam: ut ne succisivas quidem horas mihi liberas relinquerem. Et quamvis permulti sæpe meum agerent, adeoque precibus efflagitarent, ut tandem aliquid ad puerorum utilitatem in lucem emitterem: nemo tamen persuadere poterat, ut mihi exirent è manibus, quæ iudicio meo nondum satis probantur. Anno tandem superiore, quum docendi adiutor ex animi sententia mihi dono DEI obtigisset: venit in mentem chartulas meas, præsertim vetustiores, diligentius excutere, inter quas occurrerunt hæc nostra Colloquia, quæ iam ferè triennium (quasi sopita) in mustolo meo latuerant. Ea velut è somno excitata, quum in manus sumptissem placuit matutinis horis (id est, tempore mihi à docendi provincie vacuo) recognoscere, aliquot etiam augere Colloquiis, & quantum res ipsa pariebatur, expolire. Peracta recognitione, visum est opusculum communicare cum quibusdam viris doctissimis: qui cum meum in eo consilium probassent, dignumque censuissent, quod pueri cum Grammaticæ rudimentis haberent in manibus. Ego persuasus frequentia eorum hortatione, permisi ut liber in publicum ederetur. Sunt enim hæc nostra Colloquia eiusmodi, quæ nisi me fallit animus) bonæ indolis pueros magnopere iuvare possint ad eas res consequendas, quas ego semper in votis habui, & in quibus ut pueri exercentur: omni professionis meæ tempore, potissimum laboravi: hoc est, ut supra dixi, ad pietatem & bonos mores cum literarum elegantia coniungendos. Equidem fateor aliis opus esse ad eam rem adiumentis, quàm hæc sint puerilia Colloquia: sed tamen si pueri diligenti magistrorum exhortatione assiduè incitati in his lectitandis sese oblectabunt, futurum confido, ut non solum purius & honestius sermones inter se conferre assuescant, sed à pravis etiam Colloquiis abstinere, quibus ut ait Apostolus ex Menandro boni mores corrumpuntur. Hic enim, præter linguæ Latinæ simplicem puritatem, multa interiecta sint modo præcepta salutaria moribus, passim verò documenta sive exempla ad res

h b h d d e o u 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

P R A E F A T I O.

Ad vivendum accommodata. Ut interim taceam quot modis, una & eadem opera excitari, & aevi possit puerorum ingenium, & ad prudentiam & ad iudicium comparandum, ubi scilicet alter alterum hortatur, admonet, arguit liberèque reprehendit. Porro in his ipsis libellis sic induxi loquentes pueros, ut etiam obiter & quasi aliud agens parentes Pædagogos, Præceptores quoque minùs diligentes de tuo quemque in tractandis puerilibus officio, compluribus in locis commonefaciant. Sed de Colloquiorum usu atque utilitate hætenus. Reliquum est, ut illa pueri, in quorum usum conscripta sunt, eo quo scripsimus animo amplexantur & legant: iisque quamdiu opus erit fruantur: quod si quid fructus ex eorum lectione se percepisse intellexerint ei gratias agant immortales qui nobis ad ea scribenda & animum & facultatem suppeditavit, interea quoque meminerint preces ad ipsum Deum & ex animo pro huius civitatis amplissimo Senatu, & prudentissimis Magistratibus fundere: sub quorum felici administratione DEO sua gratia providente, tranquillam vitam agimus, studiisque nostra in ipsius gloriam feliciter prosequimur. Datum Genævæ V I I I. Idus Feb. Ann. Christianæ Redempt. M. D. L X I V. ætatis autem nostræ, L X X X V.

MATVRINI GORDERII COLLOQVIORVM
Scholasticorum, Libri quatuor. ad pueros in quo-
tidiano sermone paulatim exercendos.

LIBER I.

COLLOQVIUM PRIMVM.

Bernardus. Claudius.

Salve Claudii. C. Tu quoque sis saluus Bernar-
de. B. Ludamus paulisper. C. Quid ais inep-
tule? vix scholam ingressus es, & jam de lu-
do loqueris? B. Ne irascaris quæso. C. Non
irascor. B. Quid ergo sic exclamas? C. Accu-
so tuam stulticiam. B. Vah, tu nimium sapis.
C. Veniam tantum scirem satis: sed mitte me quæso, ut re-
petam, quæ mox reddenda erunt præceptori. B. Equum
dicis. Volo ego quoq; tecum repetere, si tibi placet. C. Eho,
quid hoc est? quid sibi vult ista tam subita mutatio? Nonne
tu modò loquebaris de lusu? B. Loquebar quidem, sed non
serio. C. Cur simulabas? B. Vt paucis tecum fabulater. C. Quid
illud prodest? B. Etiam rogas? Nunquam audivisti ex præce-
ptore? C. Nunc mihi non occurrit? Quid inquam prodest
cōfabulari? B. Ad nos in latina lingua exercēdos. C. Profectò
rectè putas, & ego te nunc magis amo. B. Habeo tibi gratiam:
age, repetamus prælectionem: nam brevi præceptor aderit.

COLL. II.

Stephanio. Præceptor.

Salve præceptor. P. Salvus sis, mi Stephanio. Vnde Venis
tam multò. nane? S. E cubiculo nostro. P. Quando surrex-
isti? S. Paulò ante sextà præceptor. P. Quid ais? S. Sic est ut di-
co. P. Tu nimis es matutinus, quis te expergefecit? S. Frater
meus. P. An precatus es Deum? S. Quum primùm frater me pexuit
precatus sum. P. Quomodo? S. Flexis genibus & conjunctis
manibus dixi precationē Dominicam cum gratiarum actione.
P. Qua lingua? S. Anglicè. P. O factum bene. Quis te misit ad
me? S. Nemo. P. Quid ergo? S. Vltro veni. P. Mi animule, quā
pulchrum est sapere. Nonne est ieiandi tempus? S. Non-
dum

LIBER PRIMVS.

dum esurio. *P.* Quid vis igitur? *S.* Volo reddere nomina quotidiana, si tibi placet audire me *P.* Quidni placeret? Tenes igitur memoria? *S.* Teneo, gratia Deo. *P.* Age, pronuncia. *S.* Sed mihi soles præire Anglicè, & ego Latine respondeo. *P.* Bene mones, penè istud oblitus eram: responde igitur. *S.* Expecto ut proponas. *P.* *The head.* *S.* Caput. *P.* *The top of the head.* *S.* Vertex. *P.* *The fore-part.* *S.* Sinciput.

P. *The hinder part.* *S.* Occiput.

P. Nunc responde Anglicè.

P. Caput. *S.* *The head.*

P. Vertex. *S.* *The top of the head.*

P. Sinciput. *S.* *The fore-part.*

P. Occiput. *S.* *The hinder part.*

P. quid si nunc solus dicas omnia? *S.* Facile dicam nunc.

P. Ego verò te libenter audiam. *S.* Caput, *The head.*

Vertex, *The top of the head.* Sinciput, *The fore-part.*

Occiput, *The hinder part.*

Nunc bene dixi, præceptor? *P.* Quàm optimè, Laudetur Dominus Deus. *P.* O pulchrum verbum! Ito nunc peti-

tum ab ancilla jentaculum. *S.* Malim abs te accipere, præceptor, si tibi non est molestum. *P.* O quàm te amo de isto

verbo! Age, sequere me, dabo tibi aliquid boni: quia tuum rectè fecisti officium. quid est hoc? *S.* Panis candidus, *White*

Bread. *P.* quæ sunt hæc? *S.* Ficus arida, *Dry Figges.* *P.* Nu-

mera. *S.* Vna, duæ, tres, quatuor, quinque, sex. *P.* O lepidum capitulum, jenta nunc otiose.

COLLOQ. III.

A. B.

Vis jentare mecum? *B.* Non habeo jentaculum. *A.* Quid non attulisti? *B.* Ego domi jentaveram. *A.* Iræne semper facis? *B.* Minimè, sed quia bene manè surrexeram, sic matri placuit me tractare. *A.* Prosit tibi; Ego igitur solus jentabo, *B.* Et ego interim studebo.

COLL. IV.

Magister. Discipulus.

Estne paratus ad reddendâ studii tui rationem? *D.* Paratus fuit mihi videor, *M.* Redde igitur, & esto præsentî animo.

D. Hoc

LIBER PRIMVS.

D. Hoc matutino tempore primū pronuntiavimus carmen ex Catone, deinde eius interpretationem Latine & Anglice reddidimus, postremò bini tractavimus singulas partes orationis, cum attributis & significatione. M. Rectène fecisti officium tuum? D. Puto me satisfecisse præceptori magna ex parte. M. Vide ne mentiaris, nam ego illi percontabor. D. Vt voles, præceptor, nihil hac in re metuo. M. Age, pergamus. Meridie quid habetis reddere? D. Habemus declinare verbum *Possū*, Latine & Anglice. M. Nihil præterea? D. Nihil. M. Ego te istud alias docui. Nonne tenes memoria? D. Non ausum affirmare, donec tentavero. M. Declina in primas personas; cætera tibi erunt facillima.

D. Indicativus, *Possū*, *I can*: poteram, *I was able*: potui, *I have been able*: potueram, *I had been able*: poterō, *I shall be able*. Imperativus deest.

Optativus. Utinam possim, *God grant I can*: utinam possem, *would to God I could*: utinam potuerim, *God grant I have been able*: utinam potuissem, *would to God I had been able*.

Subiunctivus, ut *Possim*, *that I may*: ut possem, *that I might*: quamvis potuerim, *althogh I have been able*: quamvis potuissem, *althogh I had been able*: quum potuero, *when I shall be able*.

M. Declina totum infinitivum.

D. Infinitivi modi, præsens & præteritum imperfectum, *Posse*, *to may or can*: præteritum perfectum, & plusquamperfectum, *Potuisse*, *to have or had been able*. Cætera desunt.

M. Cur hoc verbum *Possū* caret futuro indefinito? Cur item participio in *rus*? D. Quia non habet supinum. M. Quid tum? D. Illæ enim voces à lupino formari solent. M. Da exemplum in aliquo verbo integro. D. Vt à supino *Lectum* fit *lecturus*, & à *lecturus* fit *lecturum esse*. M. Rectè sanè: sed cur prætermisisti participium præsens à verbo *possū*, cum sit in usu, potens potentis? D. Quia (ut sæpe nos docuisti) potens non est participiū, licet à *possū* veniat. M. Quid ergo est? D. Nomen adiectivum. M. Probè meministi, utinā sic pergas semper. D. Spero indies maiora per Dei gratiā. M. Ego quoq; idem tecum spero. Nūc restat ut dicas præteritū cum prole. D. Potui, potuerā, potuerim, potuero, potuissem, potuisse.

LIBER PRIMVS.

M. Die terminationes. D: I ram, rim, ro, sem, sse. M: Die significaciones, D: Possum, *I can*: posse, *To be able*. M, Hæc hæctenus. Ecce vocamur ad prandium.

COLL. V.

C. D.

QVando vis prandere? D, Ego jam prædi. C. Quota hora? D. Sesquiocstava. C. Tam manè igitur præderis? D. Sic ferè solemus in æstate: vos autè? C. Nò prædemus ante sesquidecimam; interdù ab undecima. D: Papè! cur nò citius. C: Expectandus est pater dum è scuria redierit. D. Tu igitur non potes adesse autè in eantione Psalmorù. C: Rarò admodù intersum. Quomodo excusaris? C: Exemptus sum illo munere. D: Quis te exemit? C: Didascalus, patris mei monitu. D. Ergò omnes senatorù filii habèt ejusmodi privilegiù? C: Habèt, modò patres jubeant. D: Nónne mater possertibi dare prandium ante reditum patris è senatu? C: Posset quidè: sed pater vult à me expectari. D: Quamobrè. C: Quia sic illi placeret. D: Nunc mihi tacendum est: os enim mihi occlusisti. C: Cui tu es tam curiosus percontatur? D: Puer sum, & pueri sèper cupiunt aliquid scire novi. C: Fateor; sed est modus in rebus, ut præceptor nos sæpe docet. D. Ergo discedamus, ut te pransù conferas. C: Ignosce quæso, si qua in re te offenderim. D, Ego abs te idè peto; ego, inquâ, potiùs qui te offenderè potui loquacitate mea, sed interim nihil mali cogitans.

COLL. VI.

F. G.

VBi hodiè cibum cœpisti? G, Apud hospitè meù. F, Quanti prandisti? G, Sex quadrantibus. F, Quid cœna, quanti constitit? G, Tantidem: tu verò quanti ateris quotidie? F, Pluris quàm tu. G, Quanti igitur? F. Quatuor assibus.

COLL. VII.

Choletus. Cologuerius.

VNde nunc redis. Co, Foris. Ch, Cur prodieras? Co, Veirem domum. Ch, Quid ed? Co, Petikum libros meos. Ch, Eho, cur non attuleras? Co, Oblitus eram. Ch, Siccine soles jentaculum aut merendam oblivisci? Co, Rarissimè. Ch, Profectò magna fuit negligentia. Co, Imò maxima: sed quid agas, pueri sumus. Ch, Quid si præceptor tuum factum sciret? Co, Fortasse

LIBER PRIMVS.

casſe pœnas darem. *Ch.* Ain tu, fortasſe? procul dubio vapu-
lares. Non te pudet ſine libris in ſcolam venire. *Co.* Non ſo-
lùm pudet, ſed piget etiam; verumtamen ne me acouſes ob-
ſecro. *Ch.* Nil minùs cogito: ſed non poſſum diſſimulare,
quin ego te reprehendam. *Co.* Iſtud (credo equidem) amice
facis; itaque boni conſulo. *Ch.* Id ſatis eſt mihi; eamus intro
in auditorium. *Co.* Tempus eſt, jam decuriones exigunt
ſcripturæ rationem.

COLL. VIII.

Puer. Pædagogus.

Præceptor, licetne pauca? *Pa.* Loquere audacter. *Pu.* Ego
& condiſcipuli mei hoc ferè toto triduo libris affixi fui-
mus, licetne pauliſper animum ludo relaxare? *Pa.* Dic igitur
aliquam ſententiam. *Pu.*

*Interpone tui interdum gaudia curis,
Vt poſſis animo quemvis ſufferre laborem.*

Pa. Dic etiam verſus Anglicos, ſi memoria tenes. *Pu.*

*Mirth with thy labour ſome time put in ure,
That better thou mayeſt thy labour indure.*

Pa. Quàm rectè dixiſti omnia. *Pu.* Eſt Deo gratia. *Pa.* Ad-
dendum erit poſthac aliquid. *Pu.* Quidnam præceptor?

Pa. Qui dedit mihi ingenium, & mentem bonam. *Pu.* Sed
quis docebit me illa verba? *Pa.* Ea ſcribam tibi in commen-
tariolo tuo, ut ediſcas. Sed dic mihi quæſo, quis te docuit

iſtam orationem quam pronunciaſti? *Pu.* Campanus heri
dederat mihi ſcriptam, & ego memoriæ mandavi. *Pa.* Pro-
fectò ego te amo, mi Daniel, ob iſtam diligentiam. *Pu.* Ago
tibi gratias, præceptor. Permittiſne igitur ut ludamus?

Pa. Sanè, Abi, renuncia condiſcipulis tuis. *Pu.* Faciam. *Pa.*

Quid dicet illis? *Pu.* Id quod me docuiſti aliquando. *Pa.* Sed

volo priùs ex te audire. *Pu.* Gaudete pueri: en affero vobis
iucundum nunciùm. Ego vobis impetravi ludendi pote-
ſtatem. *Pa.* Eugè, probè meminiſti, ito nunc jam.

COLL. IX.

Conradus. Daniel.

Repetamus nomina quotidiana, ut certiùs reddamus ea
præceptorì. *D.* Bene mones: præito mihi heſterna.

C. Dic Latine, *An eye.* *D.* Oculus.

C. The

LIBER PRIMVS.

C. The right eye. D. Oculus dexter.

C. The left eye. D. Oculus sinister.

C. Both the eyes. D. Ambo oculi. C. Probè tenes.

D. Nunc audi an rectè solus dicam. C. Age, audio.

D. *An eye.* C. Debes enumerare in digitis, ut docet præceptor. D. Quid prodest istud? C. Ad memoriam iuvandam.

D. Quid hoc sibi vult. C. Non audivisti toties? D. Ego sum obliviosus: quid agerem?

C. Esto diligentior ad ea retinenda quæ perceperis. D. quòd me fideliter mones, pergratum facis.

C. Age, ad rem redi.

D. *An eye,* Oculus. *The right eye,* Oculus dexter.

The left eye, Oculus sinister.

Both the eyes, Ambo oculi. C. quàm rectè omnia dixisti.

D. Repetamus etiam hodierna. C. Placet, at tu vicissim præito mihi. D. *An hand,* C. Manus.

D. *The right hand.* C. Manus dextra.

D. *The left hand,* C. Manus sinistra.

D. *Both the hands.* C. Ambæ manus. D. Restat ut solus dicas. C. *An hand,* Manus.

The right hand, Manus dextera.

The left hand, Manus sinistra.

Both the hands, Ambæ manus. D. O si tam bene diceremus coram præceptore. C. Quid obstat? D. quia timemus. Et tamen errata nostra satis humaniter corrigit. D: Nescio quid hoc sibi velit? Ego semper sum timidus in principio. C: Istud est quodammodo naturale omnibus, ut audivimus ex præceptore. D. Nunc repetendum esset Latinè & Anglicè: sed præceptorem venientem video. C. Ingrediamur.

COLL. X.

A. B.

Dic Latinè, *Let Us say our lesson together.* B. Repetamus unà prælectionem. A. *Hæc oratio quot habet partes?* B. Tres. A. Discerne singulas nominatim. B. Repetamus est verbum: unà adverbium, prælectione, nomē. A. Declara paulo planius. B. Tu igitur præito mihi, ut solet præceptor. A. Repetamus. B. Repeto, repetis, repetere, conjugationis tertiæ: sicut Legi,

legis

LIBER PRIMVS.

legis, legere: Præteritum, repetivi; supinum, repetitum: Participia, repetens & repetiturus. A. Unà. B. Non declinatur, quia est Adverbium hoc in loco: Anglicè, *together*. A. Prælectionem. B. Prælectio, prælectionis, f. g. *The lesson or lecture*.

COLL. XI.

G. B.

Eamus unà repetitum. B. Quid ego repeterem? Nonne satis est quod solus repetiverim? G. Si tantum semel auebis repetiveris, id parum est ad ediscendum. B. Imò circiter decies repetivi. G. Id quidem sufficit. B. quid igitur vis amplius? G. Si vis certissime reddere coram præceptore, opus est cum aliquo repetivisse. B. Illud ego nesciebam: sed tibi libenter assentior. G. Faciamus ergo quod te monebam. B. Equidem non recuso: incipe.

COLL. XII.

Gentilis. Isaacus.

Tenesne memoria prælectionem? I. Propemodum. G. Visne repetamus unà? I. Maxime velim. G. Incipe igitur. I. Faciam libenter; sed tu attentè audi, ut me corrigas, si quid erra-vero. G. Agedum. I. *Fac sumptum prope*. G. Iam errasti: incipiendū fuit ab hesternā. I. Bene admones: nunc incipiam. *Iratus de re incertā contendere noli, Impedit ira*. G. Peccas accentu: itera. I. *Impedit ira animum me*. G. Distingue post animum. I. *Impedit ira animum, ne possit cernere verum, Fac sumptum prope*. G. *quum res desiderat ipsa Dandum etenim*. G. Iterum peccas accentu: repete. I. *Dandum etenim est aliquid cum tenuis postulat aut res*. G. Vidēsne te erravisti quater? I. Video. G: Et observasti locos? I: Observavi. G: Sic tibi facilius cavebis. I: Me miserum, purabam me rectè tenere. G: Sic mihi solet accidere, quoties memoria non est bene confirmata. I: Fœlix qui memoriam bonam habet. G: Magnum Dei beneficium. Sed tempus abit, Audi nunc me. I: Audio, pronuncia. G. *Iratus de re incertā contendere noli*. I: Hem, præceptor adest: tace ut illum salutemus.

COLL. XIII.

Clemens. Fœlix.

Nihilne est quod reddam? hodie præceptoris? F: Nihil nisi de Grāmaticę Rudimentis. C: quidnā? F. Inspice librum
tuum

LIBER PRIMVS.

tuum, inuenies notas in quinque lectiones, quas præceptor nobis præscripsit. C, Quando istud fuit? F, Die Veneris, hora quarta. C, At ego tunc non interfui. F, Ergo plagas meruisti. C, Siccine iudicas, seuerè iudex? occupatus eram domi: nec aberam injussu præceptoris. F, Esto: sed tamen debuisti postridiè quærere, quid pridie actum esset. C, Meam culpam confiteor, sed cedo librum tuum quæso, ut videam quid nobis reddendum sit. F, Accipe, & eadem opera signato quæ à præceptore nobis præscripta sunt. C, Faciam diligenter: neque posthac, ut spero, me accusabis negligentia.

COLL. XIV.

Comes. Olivarius.

Quid actum est in auditorio hora tertia? O, Tractatae sunt orationis partes ex prælectione. C, Nihilne amplius? O, Dixissem, nisi me interpellasses. C, Erravi, perge. O, Postea, dictavit præceptor argumentum gallicum hodiè vertendum. C, Quando reddendum? O, Cras meridie. C, Iamne vertisti? O, Vtuncque. C, Dicta mihi quæso, vernaculum. O, Accipe, festina, nam habeo scribere aliquid.

COLL. XV.

Gervasius. Sylvius.

Quid agis? S, Repeto mecum. G, Quid repetis? S, Præscriptum hodiernum præceptoris. G, Tenésne memoria? S, Sic opinor. G, Repetamus unà: sic uterque nostrum rectius pronuntiabit coram præceptore. S, Tu igitur incipe, qui me provocasti. G, Age, attentus esto: ne me finas aberrare. S, Sum promptior ad audiendum, quàm tu ad pronuntiandum.

COLL. XVI.

Accoratus. Currius.

Visne mecum repetere prælectionem? C, Volo. A, Tenésne. C, Non satis rectè fortasse. A, Age, faciamus periculum. C, Quid igitur expectamus? A, Vbi voles, incipe. C, Atqui tuum est potius incipere. A, Quid ita? C, Quia me invitasti. A, Aequum dicis, attende igitur C, Istic sum.

COLL

COLL. XVII.

Crispus.

Sandrothus.

Iamne tenes quæ reddenda sunt hora tertia? S: Teneo. C: Ego quoque. S: Ergo confabulemur paulisper. C: Sed si intervenierit observator, putabit nos garrere. S: Quid times, ubi nihil timendum est? si venerit, non deprehendet nos in otio, aut in re mala: audiat, si velit nostrum colloquium. C: Optime loqueris: secedamus aliquod in angulum, ne quis nos impediat.

COLL. XVIII.

Trimundus.

Mellor.

Non decet hic otari aut garrere, dum præceptor expectatur. M: Quid ais? non decet? imò verò non licet, nisi volumus vapulare. T: Tu igitur audi me, dum prælectionem pronuncio; ego deinde te audiam. M: Age, pronuncia.

COLL. XIX.

E. F.

Cur non scribis? F: Iam scripsi meam paginam: tu verò? E: Eo scriptum in area. F: Quid ita? E: Quia serenum est cælum. F: Festina, tempus abit: & mox exigetur ratio.

COLL. XX.

Titus.

Valerius.

Cur non scribis? V: Quia non libet. T: Atqui præceptor iusserat. V: Scio; sed est mihi aliquid legendum prius, præterea nihil habeo quod nunc scribam. T: O si velles mihi scribere. V: Quidnam? T: Habeo describenda dictata præceptoris. T: Quæ dictata? T: In Ciceronis epistolas. V: Libenter oia tibi: sed expecta feriatarum diem proximam. T: Expecta: non igitur, sed ne fallas quæso. V: Nec sciens nec volens fallam.

COLL. XXI.

Damon.

Audax.

Visne mihi describere prælectionem? A: Cur non habes? D: Quia hodierno die fui occupatus. A: Accipe librum meum & describe. D: Non ignoras me lentius scribere; & tu citius totum descripseris quam ego quatuor aut quinque versiculos. A: Quare tibi alium scriptorē, nunc ego tibi non possum dare operam. D: Cur non? A: Est mihi aliud negotium, nempe per necessarium. D: Nolo te urgere, nec possum quidem, sed saltem commoda tuum codicem. A: Accipe, utere ut libet, modò ne abutare. D: Nihil est quod hic verearis.

COLL.

COLLOQ. XXII.

Augustinus.

Observator domesticus.

Licetne ire cubitum, condiscipuli? O. Cur ante horam?
A. Quia tertia est mihi surgendum. O. Quamobrem.
A. Scribendi causa. O. Quid habes scribere? *A.* Literas ad
 patrem. O. Cur non petis à præceptore veniam? *A.* Bene
 mones; estne in muscolo? O. Puto esse, vise.

COLL. XXIII.

Pædagogus.

Puer.

Vnde venis? *Pu.* Venio infernè. *Pa.* Quod erat tibi ne-
 gotium infra? *Pu.* Iveram redditum urinam. *Pa.* Sede
 nunc ad mensam, & mane in cubiculo, donec rediero.
Pu. Quid agam interea? *Pa.* Edisce prælectionem in diem
 crastinum, ut eam mihi reddas ante cœnam. *Pu.* Iam edidici
 præceptor. *Pa.* Lude igitur. *Pu.* Sed nullos habeo collutores.
Pa. Satis multos invenies in hac vicinia, ex tuis etiam con-
 discipulis. *Pu.* Nihil id curo: nunc malim (si tibi placet) edif-
 cere de Catechismo in diem Dominicum. *Pa.* Ut liber. *Pu.* Si
 quis te quæret, quid illi dicam. *Pa.* Dic me prodiisse, sed
 mox reversurum.

COLL. XXIV.

XXIV

Pædagogus.

Abrahamus puer.

Hecus Abrahamæ, *Ab.* Hem præceptor. *Pa.* Pone libros:
 iam satis toto die studuisti, para te ut eamus ambula-
 rum. *A.* Nonne à cœna præstaret? *P.* Salubrior est ante ci-
 bum exercitatio corporis. *A.* Memini ex te audire. *P.* Nar-
 ra Socratis dictum in eam sententiam. *A.* Quum Socrates
 usque ad vespertum contentius ambularet, interrogatus
 quare id faceret, respondit se quò melius cœnaret, obso-
 nare famem ambulando. *P.* Probè meministi, quis autor?
A. Cicero, Sed quò prodibimus præceptor? *P.* Extra ur-
 bem. *A.* Mutabone calceos? *P.* Muta, ne istos novos pulve-
 re conspergas, sume etiam umbellam, ne solis ardor insul-
 cet tibi faciem. *A.* Iam paratus adsum. *P.* Nunc sanè pro-
 eamus. *A.* Vocabone ex vicinia unum aut alterum comitem.
Pa. Rectè admones, sic enim iucundior erit deambulatio.
 Nam per viam sermones inter vos conferetis, & in umbra
 colluderis alicubi. *Abr.* Sic etiam excitabitur cibi appeten-
 tia. *Pa.* Ego lento gradu præcedam, ubi nactus eris comites.

LIBER PRIMVS.

vos me per portam Ripariam sequimini. A: Nos igitur illic expectabis. P: Certò, A: Quid si nullos invenero? P: Nihilominus sequere me: audisti? A: Audiui præceptor.

COLLOQ. XXV.

Herfenius. Gimardus.

A Quo emisti istam chartam? G: A Farino. H: Estne bona? G: Melior quàm ista tua, ut opinor. H: Nihil miror. G: Cur istud dicis? H: Quia fortasse carior. G: Nescio. H: Quanti emisti scapum? G: Solido & semisse: tu verò quanti? H: Solido, & pluris. G: Quanti igitur? H: Quinque quadrantibus. G: Non malè profectò emisti. H: quin etiam mercator dedit mihi auctarium. G: quòdnam quæso? H: schedam chartæ bibulæ. G: O me imprudentem qui oblitus sum petere? H: Egòne petivi quidem, sed ultrò ille dedit. Et hoc (inquit) addo ut me revisas. G: Sic solent emptores allicere. H: Nec mirum: suum quisque commodum quærit. G: Sed quid agimus, hodierni pensi immemores? H: Exiguum est: satis temporis nobis restat.

COLL. XXVI.

Ancellus. Fontanus.

M Eministi? me tibi nuper dedisse chartam mutuo? F: Quidni meminerim? Non aded sum obliviosus. A: Quot erant schedæ? F: Quatuor. A: Cur non reddidisti? F: Expectavi dum haberem codicem. A: Habuisti tandem? F: Tanrùm hodiè. A: Vnde nactus es? F: Petivi à præceptore. A: Vbi? F: In bibliotheca eius. A: Quid ille, deditne libenter? F: Misit me ad hypodidasalum, qui statim dedit codicem. A: Non ante in suum codicem retulit? F: Nihil dare solet, quin priùs inscribat. A: Audiui ex patre, id esse viri prudentis. F: Præferim si reddenda est ratio. A: Sed quibus iudiciis dare tibi ausus est? F: Ostendi illi manu mea scriptum in libello meo: sic enim (ut scis) facere solemus. A: Reddes ergo mihi mutuum. F: A prandio statim, ne dubites.

COLL. XXVII.

Francus. Marinus.

P Ennæ istæ quas circumfers, suntne venales? M: Eriam, si se emptor obtulerit. P: Ostède, vah, quæ sūt molles? M: Tales deciderunt ex alis nostrorum anserum: sed temta diligenter: sunt

LIBER PRIMVS.

sunt enim alię aliis firmiores. F Satis video quales sint, quor
vis dare pro quadrante? M Tantum sex. F: quid ais? sex, mal
lem emere à mercatoribus qui Lutetia, & Lugduno huc ad
ferunt. M: quasi nesciam quanti vendantur, Audiui ex fratre
qui dat operā Scribæ hujus civitatis, se emisse Lutetię singu
lis assibus. F: Aliter Lutetiæ, aliter Genevæ vivitur, sed non
opus est tot verbis: vis dare duodecim? M: Hui, duodecim:
quasi ego furatus sim. F: Istud non dico: sed vide nū tibi pla
ceat cōditio. M: Vis uno verbo dicam? F: Dic quęso, satis jam
garritū est. M: Dabo tibi novē, modò promiscuē de mea ma
nu accipias. F: Nugas agis, ego sine delectu nollem accipere
quindecim. Vale, alibi inveniam satis. M: Per me licet; heus,
heus redi. F: Cur me revocas? M: Accipe, si vis octo, nec à me
plures expecta. F: Cedo totum fasciculum, ut deligam arbi
tratu meo. M. Tene, delige ut voles. F: Vide nunc, & si libet
numera. M: Sunt viginti quatuor: cōstat numerus: sed miror
te nullas accepisse ex extrema ala: sūt enim firmiores. F: Scio
sed habet caulem breviorē. Accipe prætium. M. Bene vertat
Deus utrique nostrum. F: Idē tecum opto, atq; precor: Sed
quando afferes meliores pēnas? M: Nescio an meliores pos
sim, sed (ut spero) brevi plures afferam, quum ad vos do
mum proficiscar. F: Sūntne vobis multi anseres? M: Triginta
& amplius. F: Papē! quantus grex anserum! ubi pascuntur?
M: Scies aliās, nō licet mihi diugiūs hīc morari. Vale, France,
F: Cura ut valeas, Mari.

COLL. XXVIII.

Othomannus. Philebertus.

Visne mihi dare unicam pennam? P: Non sic dantur mi
hi. O: Hem, rem tantillam mihi negas? quid si magnum
quid rogarem? P: Fortasse repulsam ferres. O: Credo equi
dem, age, non peto dono: saltē commodabis. P: Non re
cuso: modò ne abutare. O: Non abutar. P. Cave ne hīc
pedem moveas. O: Nusquam moveo.

COLL. XXIX.

Mercator. Bertrandus.

Acuistine pennam meam? B: Iamdudum. M: Qua forma
scripturę? B: Mediocri. M: Maluissē ad minutas literas.
B: Debuisti predicere. M: Oblitus eram. B: Parū refert, mu
cronem

LIBER PRIMVS.

erionem facile murabo, i peritum. M. sed ubi reliquisti? F. Super mensam hypocausti. M. In qua parte? B. Vbi studere soleo

COLLOQ. XXX.

Petronus.

Iohannes.

Habesne duas aut tres pennas? I. Sunt mihi tantum duae. P. Da mihi unam commodato. I. Non faciam. P. Cur non? I. Ne abutaris? P. Memineris, fortasse aliquando me frustra rogabis aliquid. I. Atqui iubet Christus malum bono compensandum. P. Nondum istud didici. I. Tamen discas oportet, si cupis esse Christi discipulus. P. Quid cupio magis? I. Discere igitur magistrum imitari. P. Discam progressu temporis. I. Præstaret nunc incipere, dum per tempus licet. P. Nimis urges, nondum complevi annum octavum, ut ait mater. I. Semper est bene agendi tempus, sed interim ne mihi, quæso, succenseas, iocabar enim, ut te ad colloquendum invitarem tantisper cum sumus otiosi. Ecce tibi penna, eaque non omnino pessima. P. Reddam tibi statim, quum aliquid descripsero. I. Nolo mihi reddas. P. Quid igitur faciam? I. Quicquid voles, à me enim tibi dono datur. P. Gratiam habeo maximam.

COLL. XXXI.

Henricus.

Gualterius.

Vnde redis tam anhelus? G. A foro. H. Quid illinc affers? G. Scalpellum. H. Quanti emisti? G. Duobus assibus. H. Estne bonum. G. Est è Germania ut dixit mercator, vide notam. H. Ego minimè novi, sed tu non satis prudenter facis, qui fidas cuilibet mercatori. G. Quid facerem? H. Debuiisti aliquem peritum adhibere, qui tibi optimum deligeret. G. Hic erravi, fateor, sed hoc me consolatur, quod mercator habetur vir bonus, utpote professionis Evangelicæ. H. quasi nulli sint fallaces eiusmodi. G. Puto esse plurimos. Sed hæc omittamus, quin potius experiamur ipsum scalpillum. H. Experientia docebit nos. G. Accipe & tenta, obsecro. Non enim probavi nisi levissimè, idque inter emendum. H. Papè! quis te docuit tam prudenter eligere. G. Rogas? non meministi præceptorem nobis dicere tam sepe? Deum esse solum qui bona doceat. H. Profectò hic optime te docuit. G. Ago illi ex animo gratias, & precor ut me

LIBER PRIMVS.

per doceat parere suæ voluntati. H. Ego quoque idem pro
cor, nec solum nobis, sed etiam piis omnibus. G. Facis
pium decet puerum; sed estne tempus ut conferamus nos in
auditorium? H. Sic est: sume libros, & eamns unâ.

COLL. XXXII.

Michael.

Renatus.

HAbesne scalpellum? R. Habeo. M. Oro te, commoda mihi
parumper. R. Quando reddes? M. Quum primùm du-
pennas exacuero. R. Accipe, sed ea lege ut integrum reddas.
M. Ea condicione acceptum intelligo: etiam si non addidis-
ses. R. Intelligenti (ut vulgò dicitur) pauca sufficiunt.

COLL. XXXIII.

Sordetus.

Manasses.

EMistine scalpellum, ut nuper volebas? M. Non emi, s. Quid
obstitit? dixeras enim mihi empturum te hodiè. M. Dixe-
ram quidem, sed mihi postea in mentem venit, præstare u-
expectem mercatum proximè futurum in hac ipsa urbe. S.
Quid facies lucri? M. Et minoris emam, & melioris notæ,
nempe ex Germaniæ officinis. S. Quis tibi istud consilium
dedit? M. Hieronymus noster. S. Bene fecit. Debemus enim
amicis bonum consilium semper dare. M. Tantùmne igitur
amicis? S. Imò, & inimicis, fateor: quia sic jubet Christus
præceptor noster optimus. M. Utinam doctrinam ejus bene
infixam memoriæ conservemus, eamque perpetuo sequa-
mur. S. Faxit ille spiritus bonus, cujus unius instinctu animi
nostri ad bene agendum accenduntur. M. Bene precaris.

COLL. XXXIV.

Campinus.

Langius.

HAbesne multos libros? L. Non admodum. C. Sed quos
habes? L. Rudimenta Grammaticæ, Colloquia Scholasti-
ca, Terentium, Epistolas Ciceronis, cum Gallica interpreta-
tione, Catonem, Dictionarium, Testamentum Gallicum,
Psalms, cum Catechismo, præterea librum chartaceum,
scribendum dictatæ præceptoris. L. Tu verò quos habes?
C. Omnes habeo quos enumerasti, præter Catonem, Teren-
tium, & Ciceronis Epistolas, cui enim libros haberem qui
non præleguntur in classe nostra? L. At ego, dum sumus otio-
s, lego interdum illos; ut semper aliquid addiscam novi, præ-
sertim

LIBER PRIMVS.

sertim in lingua Latina, & honestis moribus; C. Prudenter facis, mi Langine, O me miserum, qui nunquam didici, quid sit studiosum esse. L. Disce igitur. Præstat enim serò quàm nunquam discere.

COLL. XXXV.

Simeon.

Haggæus.

Commoda mihi Virgilium tuum in duos dies, si nullo in commodo tuo id fieri potest. H. Profectò non possum. C. Cur non? H. Quum Gerardus his diebus à me commodatò accepisset, pignori opposuit. S. Ain' tu pignori? H. Sic est ut dico, S. Quanti oppignoravit? H. Tribus (ut ait) assibus. S. O hominem ingratum! H. Tantùmne ingratum? S. Imò verò, & ingratum & malum. Sed nunquid ille rem tuam oppignorare potuit, te inconsulto? H. Potuit, ut factum vides. S. Non tamen debuit, H. Rem acutetigisti: sed quid facerem? S. Rogas? defer eum ad præceptorem, H. Malo istam pati injuriam, quàm committere ut miser vapulet. S. Bene facis, dummodò tuum reddat. H. Reddet spero. S. Unde redderet? H. Ait se brevi accepturum à patre pecuniam. S. Quid si te fallit? H. Fieri potest: sed tamen aliquot dies expectabo quid futurum sit; post deinde consilium capiam. S. Consilio recto nihil est tutius. H. Meministi probe: sic enim præceptor dictavit nobis: sed nunquid vis aliud? S. Vt bene tibi sit, H. Et tibi optime.

COLL. XXXVI.

Gravanius.

Forestus.

Visne mihi commodare tuum Terentium? F. Volo equidem modò illum reperas à Conrado, cui utendum dedi. G. Quo signo vis repetam? F. Nempe hoc, quod ejus habeo epistolas. G. Id mihi satis est. F. Sed quando reddes? G. Quum descripsero contextum in tres aut quatuor prælectiones. F. Matura igitur, ne meo studio incommodes. G. Maturabo, F. Sed heus tu, cave macules, alioqui ægrè commodabo posthac, G. Nempe indignus essem beneficio.

COLL. XXXVII.

Augustinus.

Rodingus.

Vis iste est novus liber deauratus, quem tam magnifice ostentas? R. Terentius, A. Vbi impressus? R. Lutetie.

LIBER PRIMVS:

A. Quis tibi dedit eum? **R.** Emi pecunia mea. **A.** Vnde nactus eras pecuniam? **R.** Stultè istud quæris, quasi verò furatus sim. **A.** Absit à me id cogitare, sed animi causa id rogabam. **R.** Nec ego seriò dictum tuum deprehendi; sed eo more jecari solemus cum familiaribus. **A.** Nihil jecari prohibet, modò ne Deus offendantur. Sed age, ad propositum revertamur, de quo emisti Terentium istum. **R.** De Clemente. **A.** Illo ne bibliopòla circumforaneo. **R.** Maximè. **A.** Quanti constitit? **R.** Decem assibus. **A.** Nihilne ampliùs, **R.** Nihil omnino. **A.** Profectò satis vile pretium. **R.** Præsertim quum auratus, adeoque eleganter compactus sit. **A.** Erântne codices alii similes? **R.** Duo vel tres. **A.** Deduc me quæso ad illum. **R.** Eamus.

COLL. XXXVIII.

Alardus. Balbus.

Nonne hic liber tuus est? **B.** Ostende mihi, agnosco meum, ubi invenisti? **A.** In auditorio nostro. **B.** Ago tibi gratias, quòd eum collegeris. **A.** Atqui non notandus esses: si summo jure vellem tecum agere? **B.** Quid ita? **A.** Nescis leges nostras scholasticas. **B.** Ipse etiam leges cupiunt, ut jure regantur. **A.** Quo jure reguntur leges nostræ? **B.** Æquitate & præceptoris arbitrio, nempe qui bonas eas privatum condiderit, præterea non lolet tam severus esse in eo quod vel negligentia vel oblivione peccatum est. **A.** Sic sæpe expertus sum; sed quoquo modo peccaveris, dicenda erit causa coram observatore. **B.** Non timeo causam dicere ubi nihil est periculi. **A.** Taceo. **B.** Sed quæso quid opus est ut id sciat observator? Hic enim Deus nihil offensus est. **A.** Age, celabo. **B.** Bene facies. **A.** Sed heus, memento par pari referre, si fortè mihi acciderit aliquod delictum ejusmodi. **B.** Æquum bonum dicis; meminero.

COLL. XXXIX.

Colliatus. Germanus.

Cur non reddis mihi librum? **G.** Expecta in crastinum diem, nondum satis usus sum. **C.** Libenter expectabo. **G.** Referam tibi gratiam, Deo volente. **C.** Pro tantillo beneficio nullam expecto gratiam. **G.** Tamen est meum agnos-

COLL.

COLL. XL.
Næus. Capellus.

Vidistine librum meum? *C.* Quem librum quæris. *N.* Ciceronis Epistolas. *C.* Vbi reliqueras? *N.* Oblitus eram in auditorio. *C.* Tua fuit negligentia. *N.* Fateor; sed interim indica si quem scias accepisse. *C.* cur non adis præceptorem? Solet enim ut scis, quæ à nobis relicta sunt, aut ferre in musæolum, aut alicui dare qui reddat. *N.* Bene mones, *O* me obliuiosum! cui istud in mentem non venerat.

COLL. XLI.
Ezekiel. Beatus.

Vis à me magnam inire gratiam? *B.* Nihil libentius fecerim, siquidem penes me res ipsa esset. Sed quid est in quo tibi commodare possim. *E.* Da mihi mutuo asses decem. *B.* Non tantum nunc habeo, sed maiorem partem. *E.* Quantum quæso? *B.* Nescio, nisi crumenam inspexero, ecce tibi octo asses cum semisse. *E.* Solos septem accipio, non enim te vacuare prorsus volo. *B.* Parum refert, totum si vis, accipe. *E.* Ago tibi gratias: credo hoc pecuniæ satis fore negotio meo, cum aliquantula quam ipse habeo. *B.* Ve liber. *E.* amo te de ista ram exprompta benignitate. *B.* Si quid aliud possim, ne parcas. *E.* Reddam totum Deo volente, quum primum pater ad me miserit. *B.* Ne sis magnopere sollicitus, nondum est opus mihi.

COLL. XLII.
David. Nicolaus.

Potestne mihi mutuo dare aliquantum pecuniæ. *N.* Quantum petis? *D.* Quinque asses, si tibi est commodum. *N.* Non tot habeo. *D.* quot igitur? *N.* Tantum quatuor. *D.* Bene sanè, da mihi istos quatuor. *N.* Dabo (si vis) dimidium. *D.* Cur non totum? *N.* quia sunt mihi opus duo. *D.* Da igitur duos quæso. *N.* Sed tibi non sufficient. *D.* Petam ab aliquo alio. *N.* accipe igitur hos duos, quando reddes? *D.* Die (ut spero) sabbati, cum pater ad forum venerit. *N.* Esto igitur memor. *D.* Ne timeas.

COLL. XLIII.
Pasquetus. Custos.

Da mihi duos asses mutuo. *C.* Nunc mihi non est promptum.

LIBER PRIMVS.

tum dare. P, Quid obstat ? nam scio te his diebus accepisse pecuniam. C, Accepi quidem : sed emendi sunt libri, & alia mihi necessaria. P, Nolo tuum commodum remorari. C, Vbi emero quæ mihi sunt opus, si quid supersit, faciam te libenter participem. P, Interea igitur sperans expectabo, sed quid si nihil tibi super fuerit ? C, Statim dicam tibi : ne frustra diutius expectes. P, Quando emes ea, quæ decreuisti ? C, Cras (ut spero) aut ad summum perendiè. P, Bene habet, tempus est brevissimum.

COLL. XLIV.

Morelius.

Bobuffardus.

Abiitne pater tuus ? B, Abiit. M, Quota hora ? B, Prima pomeridiana. M, quid dixit tibi ? B, Multis verbis monuit me, ut diligenter studerem. M, Utinam sic facias. B, Faciam, Deo iuvante. M, Ecquid pecuniæ dedit tibi ? B, Dedit ut ferè solet. M, Quantum ? B, Nihil ad te. M, Fateor ; sed tamen quid facias ista pecuniæ ? B, Emam chartam, & alia quæ mihi sunt usui. M, quid si amiseris ? B, Æquo animo ferendum erit. M, quid si fortè eguero, dabisne mutuo ? B, Dabo, & quidem libenter. M, Habeo tibi gratiam.

COLL. XLV.

Columbanus.

Fontanus.

Satisne usus es scalpello meo ? F, Satis. C, Redde igitur. F, Accipe, ago tibi gratias. C, Nihil est quod agas. F, Sed ignosce, quod non ultrò & citiùs reddiderim. C, Ea de re nihil sum offensus. Non enim debemus offendi, nisi quum Deum offendi videmus. F, Rectè sentis.

COLL. XLVI.

Bergerius.

Nepos.

Commoda mihi parumper cultellum tuum. N, Semper aliquid commodato petis : accipe, quin tu emerere poteris. B, Non habeo pecuniam. N, Cur non petis ? B, Vnde peterem ? N, A patre. B, Non est in hac urbe. N, Vbi igitur ? B, Peregrè profectus est. N, quo ? B, Berni. N, quo die ? B, Nudiustertius. N, quando est reversurus ? B, Cras, ut speramus : sic enim dixit proficiscens. N, bene veritas Deus.

COLL.

COLL. XLVII.

Columberius.

Simó.

Restátne tibi multum panis? *S.* Satis, gratia Deo. *C.* Visne mihi dare mutuo? *S.* Libenter. *C.* sed fortasse tibi non sufficiet. *S.* Immo, ut spero. *C.* Ad quod usque tempus? *S.* Ad diem Veneris. *C.* Vnde habebis postea? *S.* Domo. *C.* quis afferet? *S.* Egomet ibo petitum. *C.* quando? *S.* Ipso die Veneris. *C.* Da mihi mutuò sesquilibram, *S.* quis appendet? *C.* Vxor præceptoris, aut ancilla. *S.* Eamus petitum ex arca mea. *C.* quin ito solus: ego te in culina expectabo.

COLL. XLVIII.

I. L.

Oro te, da mihi ex pane tuo. *L.* Mihi non habeo nimis: tamen volo tibi impertiri: accipe. *I.* Gratias ago tibi. *L.* Non est quod agas ob rem tantillam: sed dic quæso, cur non attulisti? *I.* quia nemo erat domi nostræ, qui mihi daret. *L.* Tu vero, cur non accipis? *I.* Non audeo nisi det mater. *L.* Bene facis, sed audi bonum consilium. *I.* Ausculto, ut audiam: dic quæso. *L.* quum prandio finito tolluntur mensæ reliquæ, petito merendam tuam, eamque in peram statim recondito: Ita fiet, ut nunquam immunis venias. *I.* De jentaculo autem quid suades? *L.* Vt petas in exitu cœnæ, & idem facias quod dixi tibi de merenda. *I.* Nunquam vidi melius consilium dari. *L.* Fac igitur ut memineris, & quum voles, utere. *I.* Ego vero utar, quoties opus erit.

COLL. XLIX.

A. B.

DA mihi frustum panis, *B.* Nónne habes? *A.* si haberé, non peterem. *B.* Cur non attulisti? *A.* Dicam postea, sed da interim quæso, nam esurio veheméter. *B.* Cape. *A.* Hui tantillû. *B.* Etiam quereris? *A.* Non immerito, das parcè nimis. *B.* Vide quantulû restat, dedi ferè dimidium. *A.* Ago tibi gratias, dedisti abundè, sed jocabar. *B.* Nunc respòde, cur nō attulisti panē domo? *A.* Nemo erat qui daret. *B.* Nemo. *A.* Prorsus nemo. *B.* quid mater? *A.* Aberat domo. *B.* quid cæteri? *A.* Omnes erāt occupati. *B.* Cur tute non accipiebas? *A.* Nunquā auderé tale quidpiam. *B.* Cur non? *A.* Mater perpetuo verat ne quid attingam, sine permissu ejus. *B.* Dura mater. *A.* Tuo quidem iudicio, qui indulgentiorem habes. *B.* Non dico indulgētem,

LIBER PRIMVS.

Sed certè liberalem. *A*, quomodo te tractat? *B*, Suavissimè, omninoq; ex animi sententia. *A*, Forrasse in tuam perniciem. *B*, Avertat Deus optimus maximus. *A*, Non equidè invideo. *B*, Cur ergo istud dicis? *A*, Vt interim te moneam omnes licentia deteriores fieri. *B* Bene facis, sed quid censes? Nōne uti licet parentis bonitate? *A*, Certè licet, modò ne abutaris. *B*, quomodo abutimur? *A*, Rogas? quum aut patris aut matris indulgentiam in malum vertimus. *B*, Rectè dicis, sed quorū quisque id facit. *A*, Imò serè omnes nisi qui à Domino Deo prohibentur. *B*, quis potest bonus esse, nisi per Dei gratiam. *A*, Ergo (ut sæpe monemur à præceptore) precandus est ut Spiritu suo nos bonos & sanctos efficiat. *B*. Gaudeo te non attulisse ientaculum. *A*, quamobrem? *B*, quia hoc nostro colloquio mihi videor multum profecisse. *A*, Ego quoque non parum. *B*, Tua opera id factum est. *A*, Immo beneficio Dei qui quidem ita voluit. *B*, Credo equidem. *A*, Et hic igitur, & in cæteris agnoscamus bonitatè eius. *B*, Valde id æquum est. *A*, Immo valde necessarium, si quidem volumus ingrati animi crimen effugere. *B*, O sermonem iucundissimum. *A*, Gratias Deo immortales per Iesum Christum. *B*, Ita velim.

COLL. L.

Discipulus primus ex victoribus, Præceptor, Nomenclator.

PRæceptor, visne dare præmiolum? *P*, quamobrem? *D*, Victoriz causa. *P*, Vbi sunt compares tui? *D*, Adsunt, Hugo & Audax. *P*, Heus Nomenclator, sūntne hi victores hac hebdomade? *N*, Habent notas omnium paucissimas. *P*, Ergo sunt victores: quid aliud ex te quero, Vos igitur quod præmium petitis? *D*, quod tibi placuerit? *P*, quo tandem iure debeo? *D*, Ex promisso. *P*, Equum dicitis. quicquid enim rectè promissum est, præstari debet. *D*, Sic ex te didicimus. *P*, Ecce vobis pennæ singulæ, ad scribendum, ac ne putetis vulgares esse, ex earum sunt genere quæ vulgò Hollandinæ appellantur. *D*, Gratias agimus, præceptor. *P*, quin potiùs agite Deo omnium bonorum auctori, qui dat studiis vestris successus prosperos: vos autem in literarum studio pergitte diligenter. *D*, Dabimus operam quantum iuvabit ille pater optimus. *P*, Sine eius ope, vana sunt nostra omnia.

COLL.

COLL. II.

Observator.

Caperonus.

Vnde venis Caperone? C. Domo. O, quid affers illine? C. Merendam. O. quis tibi permiserat exire. C. Præceptor ipse. O. Vnde istud probabis? C. Adeamus illum, ut consulamus. O. At vide quid agas. C. Hac in re nihil timeo. O. Adeone securus es? C. qui verum dicit, nihil timere debet. O. Vera equidem ista est sententia, sed quocumque quisque non mentitur? C. Certus sum me nihil mentiri nunc. O. Propemodum persuades mihi. Abi, credo tibi, quia in mendacio nunquam te deprehendi. C. Est Deo gratia, quem precor, ut me integrum & purum custodiat. O. Utinam ex animo sic omnes precarentur, recipe nunc te, ut edas merendam tuam.

COLLOQ. III.

Giraldus.

Eliel.

Qui sunt victores hac hebdomade? E. Vbi eras quum rationes redderentur? G. Accersitus à patre fueram, sed qui sunt victores, dic sodes. E. Ego & Puteanus. G. Itane habuistis præmium? E. Habuimus. G. quodnam? E. Duodenas iuglandes. G. Hui! quale præmium? E. Eho inepete, estimas ergo præmium ex rei pretio? G. Hic nihil aliud video estimandum. E. Sordidus es, qui lucro sic inhias. Non meministi verbum præceptoris? G. quod verbum? E. Non lucri sed honoris causa datur præmium. G. Non reminiscor, quasi per nebulam, posthac ero diligentior. E. Sic tandem sapiēs.

COLL. IIII.

Gallatinus.

Burchardus.

Evge, dimissi sumus ad lusum: audistin? B. quidni audierim, quum egomet adfuerim. G. Placétne paukisper confabulari, deinde ludemus unà. B. Mallem ego prius ludere. G. Atqui difficile est ludum abrumpere. B. Planè verum dicis: & ego in me sic experior. G. quoniam igitur placet tibi mea ratio, da nobis aliquid argumenti ad confabulandum. B. Imò tuum est dare, ut qui me lacefferis. G. Æquum dicis: redde nomina latine, quæ tibi Anglice proponam. B. qua de re propones? G. De suppellectili. B. Tentabo respondere, modò ne plura quàm decè proponas. G. Enumerabo in digitis, ne forte

nume-

LIBER PRIMVS.

numerus excedam, Audi igitur, B. Istic sum. G. *A cupboard.* B. Abacus. G. *A bench.* B. Sella, G. *A candlestick.* B. Candelabrum, G. *A caldron.* B. Ahenum, G. *A paire of bellows.* B. Folis, G. *A pillow.* B. Pulvinus, G. *A bolster.* B. Cervical, G. *Linne cloth.* B. Linteum, G. *A pot of earth.* B. Olla, G. *A flagon of wine.* B. Oenophorum, G. Errasti semel. B. Vbi? G. Dixisti linteum pro Iodice, B. Fateor, debeo tibi semel victoriam, G. Nunc vicissim propone, ut redimas, si potes, B. Vis respondere de edulis? G. Vt libet. B. *Fresh meat.* G. Caro recens, B. Porke, G. Suiſa, B. *Vennison.* G. Ferina, B. *Vennison of a wilde Boare.* G. Aprugua, B. *Sodmilke.* G. Lac decoctum, B. Whey, G. Serum, vel serum lactis, B. *New cheefe.* G. Caseus recens, B. Pottage, G. Jus carniū, B. *Fish sod.* G. Piscis elixus, B. Pickell, G. Condimentum, B. Falleris, G. Quid ergo est? B. Intinctis, G. Condimentum volo, B. At ego nolo contendere, G. Quis contendit? consulamus, B. Quin prius ludamus; illud fiet posterius, G. Age, fiat; ne amittamus ludendi occasionem.

COLL. LIV.

Moses. Oleetvanus.

I Amdudum tradet me toties reperere lusus scholasticos. O. Quid facias igitur? M. Eamus in hortum nostrum. O. Quid agemus? M. Ambulabimus, colloquēmur, Dei beneficia in ejus operibus commemorabimus. O. Nihil sanè jucundius: sed interim petenda esset à præceptore venia, M. tam impetravi mihi, & item unī quem vellem ducere. O. Bene res habet, eamus, ducente Deo, M. Precor ut nos custodiat. O. Ego quoque idem precor tecum.

COLL. IV.

Sulpitius. Munchius.

Impetrastis ludendi facultatem, M. Impetravimus, S. Ad quod usq. tempus? M. Ad coenam ulque. S. Qui dederunt versus, M. Primi & secundi. S. Quid ceteræ classes? M. Primus quisque decurio trium proximarum classium pronuntiavit unam ē sacris literis sententiam, S. Nonne precati estis ut solemus? M. Precati & quidem præſente ludimagistro: tu verò ubi eras, S. Iveram domum, à matre accersitus, M. Nunc igitur, quid agere cogitas? S. Ludere sesquihoram, deinde ad

stu-

LIBER PRIMVS.

studium me recipere, *M*, Vin' tu, ut tibi sim collusor. *S*. Quid-
ni velim? *M*, Quo lusu nos exercebimus? *S*, Nullus est mihi
iucundior pila palmaria. *M*. Nec mihi quidem, *s*, Visamus igitur
an cæteri partes sortiti sint: nam si soli luderemus, minus
esset voluptatis, *M*, Visamus sanè.

COLL. IVI.

Meconius.

Raverius.

Visne venire mecum? *R*. Quo properas? *M*, Ad lacum.
R, Quid cò? *M*: Lotum pedes. *R*: I sanè nunc, lotione
mihi opus non est. *M*: Sed interim parùm fabulabimur. *R*.
Ne fabulari quidem nunc velim. *M*: Atqui utilis confabula-
tio duntaxat de honestis rebus. *R*: At mihi utilior est ad va-
rietudinem exercitatio corporis. *M*: Quid si mansero tecum?
R: Prudenter facies, & nos pila palmaria colludemus. *M*:
Bene verrat Deus, maneo. *R*: Alias lotum unà tecum ibo,
cùm scilicet longius erit temporis spaciū. *M*: Ad ludum
igitur nos accingamus. *R*: Nulla est in me mora,

COLL. LVII.

Vincentius.

Bonus.

Cur hodiè non lusisti nobiscum? *B*: Non erat mihi luden-
di spatium. *V*: Quid habebas negotiū? *B*: Non absolve-
ram pensum meum. *V*: Quod pensum? *B*: Dimidium exem-
plar restabat mihi præscribendum. *V*: Perfecistine? *B*: Per-
feci. *V*: Laudo tuam diligentiam, ludes alias otiose. *B*: Quum
voluerit Deus. *V*: Rectè dicis, Nam absque voluntate ejus
fieri nihil potest.

COLL. LVIII.

Primus puer, Præceptor, Secundus puer, & Tertius.

Salve Præceptor. *Pra*: Sit vobis salus à Christo. *Pueri*,
Amen. *P*: Iamne reperivistis? *Pri*: Etiam præceptor, *Pra*:
Quis docuit vos? *Pri*: Subdoctor. *Pra*: Quid nunc vultis?
Se: Ut per te liceat nobis parumper ludere. *Pra*: Luden-
di tempus. *Tert*: Non petemus omnia, sed parvulorum
tantum. *Pra*: Atqui pluit ut videtis. *Sec*: Ludentes
in pergula, *Pra*: Quo lusu? *Sec*: Aciculis, vel juglandi-
bus. *Pra*: Quid mihi dabitis? *Prim*: Dicemus nomina
Pra: Quot dicetis singuli. *S*: Duo. *Pri*: Dicite igitur: *P*, *P*aper,
Charta; *ink*, atramentum; *Dixi*; *S*, *A* book, liber; & *little book*,
libel-

LIBER PRIMVS.

libellus. Dixi, *a cherrie*, cerasum: *nuttes*, iuglandes. Diximus, *P.* quàm belli estis homunculi. Ludite ad cœnam usque. *P.* Gratias agimus, præceptor.

COLL. LIX.

A. B.

VBi nunc est pater tuus? *B.* Puto eum esse Lugduni. *A.* quid illic agit? *B.* Negotiatur. *A.* Ex quo tempore? *B.* Ab ipso initio mercatus. *A.* Valde miror quî audeat illic commorari tot dies, quum pestilentia tanta sit per totam urbem. *B.* Non est adeo mirandum. *A.* Itâne tibi videtur? *B.* Ita profecto: fuit enim alias in maiore periculo: sed Dominus Deus semper eum custodivit. *A.* Credo equidem, & adhuc custodiet. Sed quando est reversurus? *B.* Nescio. In horas expectamus. *A.* Reducat illum Deus. *B.* Ita precor.

COLL. LX.

Eliseus. Delphinus.

Qua de re sic elatus es læticia? *D.* Pater meus advenit modò. *E.* quid mea refert? *D.* Imo plurimum, quia nobis impetravit ludendi veniam. *E.* Ain tu? *D.* Vide pueros iam ludentes in area. *E.* Ludant sanè alii, ego studere malim, quàm ludere. *D.* Nec minùs ego, sed in tempore: Nam (ut est in prouerbio) *Omnia tempus habent.* Vnde & nos rectè monet Cato noster.

Interpone tuis interdum gaudia curis,

Vt possis animo quemvis sufferre laborem.

E. Vera sunt quæ dicis, fateor, sed interim omitte me, ut serio studeam. *D.* Per me studeas licet, nihil impedio: at ego hac utar occasione. *E.* Vtere sanè.

COLL. LXI.

Nomenclator, Quidam puer ex turba, item alius.

Heus pueri, heus, heus? *Q.* quid clamitas? *N.* Desistendum est à lusu. *Q.* Eho, inepte, nondum quarta exacta est. *N.* Immo ferè semihora post quartam. *Q.* Cur non dististi signum? *N.* quia tintinnabuli funis fractus est. *Q.* Clama iterum, sed attolle vocem. *N.* Heus pueri, recipite vos omnes. Festinate, festinate, inquam, urget præceptor. *Q.* Desine clamare; occurrunt omnes.

COLL

COLL. LXII.

Orantius.

Quintus.

Quid ita lætus es? **Q.** Quia venit pater. **O.** Ain' tu? unde venit? **Q.** Luretia. **O.** Quando advenit? **Q.** Modò. **O.** Iamne salutasti? **Q.** salutavi, cùm ex equo descenderet. **O.** Quid ampliùs illi fecisti? **Q.** Calcaria detraxi & ocreas. **O.** Miror te non mansisse domi propter ejus adventum. **Q.** Nec ille permisisset, nec ego vellem, præsertim nunc, quum audienda est prælectio. **O.** Bene tibi consulis, qui temporis rationem habeas. Sed quid pater, valétne? **Q.** Rectè, Dei beneficio. **O.** Equidem gaudeo plurimùm, tua & ejus causa, quòd salvus peregrè redierit. **Q.** Facis ut amicum deceret sed cras pluribus verbis colloquemur: Vide præceptorem, qui jam ingreditur auditorium. **O.** Eamus auditum prælectionem.

COLL. LXIII.

Marcus.

Aharon.

Miseret me tui. **A.** Quid ita? **M.** Quòd penna tua tam miserè abutaris. **A.** Quomodo abutor? **M.** Quia pessimè tractas eam in acuendo. **A.** Non est culpa mea, ne quid erres. **M.** Cujus igitur? **A.** Scalpelli mei, cujus acies obtusa est. **M.** Scalpellum in culpa non est, sed tuipse. **A.** Cur istud dicis? **M.** Quia debuisti vel scalpellum tuum acuere, vel aliud alicunde rogare commodato, saltè ad præsens negotium. **A.** Non audeo petere. **M.** Quid times? **A.** Ne mihi denegetur. **M.** Ecce tibi meum. **A.** Gratias ago. **M.** Vtere quantum voles, sed rectè. **A.** Sciens non abutar. **M.** Nec sis posthac tam verecundus in petendo. **A.** Sic est ingenium meum: soleo libentiùs dare quàm petere. **M.** Utinam multi essent tui similes: sed tamen qui libenter dat beneficium, is quoque petere liberè potest. Sed ego te nimis detineo; perface quod cœperas.

COLL. LXIV.

A.

B.

Cur non venit Petrus in scholam? **B.** Est occupatus. **A.** In quo negotio? **B.** In ligno struendo. **A.** Qui scis? **B.** Dictum est mihi. **A.** A quo? **B.** A patre ejus. **A.** Vbi eum vidisti? **B.** Fuit mihi obviùs quum venirem. **A.** Vide ne mentiaris, nam ex illo quæram, si fortè occurrit mihi per vias. **B.** Reperies sicut dico.

coll.

COLL. LXV.

Sulpitius

Rogerus.

CUr hodiè manè abfuiſti? R. Occupatus eram. S. In quo negotio? R. In ſcribendis ad matrem literis. S. Quid opus erat illi ſcribere? R. Quia ad me ſcripſerat. S. Ergo reſcripſiſti. R. Propriè loqueris. S. Vnde tibi miſerat literas? R. Rure; nempe ex villa noſtra. S. Quando rus profeſta eſt? R. Superioribus diebus. S. Quid agit ruri? R. Curat noſtra negotia ruſtica. S. Quid potiſſimum? R. Præparat ea quæ ſunt opus ad proximam vindemiam. S. Prudenter agit. R. Vnde iſtud probares? S. Nam omnibus in rebus adhibenda eſt præparatio diligens. R. Quis te iſtud docuit? S. Quidam prædagogus dictavit è Cicerone. R. Qua occasione? S. Quum admoneret, ut me diligenter pararem ad reddendam hebdomadè, poſtero die. R. Profeſtò rectè monebat. S. Sed ad propositum revertamur. Non habetis villicum, qui curet ruri veſtra negotia? R. Immo, & villicam habemus, & famulos, & ancillas. S. Quid igitur opus eſt illic tuæ matris opera? R. Quia meliùs novit providere rebus omnibus, quàm iſti imperiti ruricolæ. S. Nihilne ampliùs? R. Sine me finire propositum. S. Putabam te abſolviſſe: perge. R. Etiam (ut ex patre audivi) præcipua cura domini requiritur in re familiari adminiſtranda. S. Ergo pater tuus nunc potiùs deberet ad villam eſſe. R. Non poteſt. S. Quid prohibet? R. Quia totus eſt in arte ſua occupatus. S. Majorem (ut opinor) ex ea re fructum percipit. R. Quis dubitet? S. Inde igitur fit, ut relinquat uxori omnem curam rei domeſticæ. R. Omnino ſiſt eſt. S. Sed mater quando eſt reverſura? R. Vix ante perfectam vindemiam. S. Quid tu non ibis vindemiatum? R. A matre (ut ſpero) brevi accerſar. Sed quæſo te, quid cogitamus? Iam omnes in auditorium currunt. S. Bene res habet: curramus & nos ne poſtremi ſimus.

COLL. LXVI.

Riparius.

Amædus.

AVdiviſtine horologium? A. Dudum ſonuit. R. Dinumeraviſti horas? A. Dinumeravi. R. Quota eſt? A. Ferè ſequiprima. R. Inſtat igitur prælectionis tempus: fac ut paratus ſis. A. Vbi merendam peredere, ecce me paratum. R. Cur me-

LIBER PRIMVS.

meridiè non adfuiſti nobiſcum? A, Prodieram cum bona venia præceptoris. S, ſed interim ſum tibi impedimento. A, Nihil impedis, ne bolum quidem perdidì interpellatione tua. R, Bene habet; Perge, ſed matura,

COLL. LXVII.

Ligarius.

Saraſius.

FECiſtine officium tuum? S, Qua in re? L, In repetenda prælectione, S, Nihil adhuc repetivi. L, Quid cauſæ fuit? S, Expectabam dum rediret compar meus. L, Quo ille iuit? S, Domum, L, Quid eò? S, Petitum merendam. L, Quid ſi redibit ſeriùs? S, Nefcio, fieri poteſt. L, Viſ interea mecum repetere? S, Equidem non reuſo. L, Secedamus igitur, ne quis moleſtus ſit nobis. S, Profeſſò bene mones: nemo ſtudere poteſt in tanta ambulatorum ſtrepitu & clamore. L, Aſpice illic locum remotiſſimum ubi nulli ſunt ambulantes: S, Eamus illuc.

COLL. LXVIII.

D. II.

QVo properas? E, Eo cœnatum; quid tu? D, Iam cœnavi. E, Quota hora? D, Quinta, ut ſerè ſolemus. E, Quid nunc ages? D, Repetam aliquid eorum quæ reddere habemus cræſtino die. E, Ego didici ex prædago meo, non eſſe tam citò à cibo ſtudendum. D, Iſtud ego quoque didici, ſed volo nunc ediſcere. E, Quid ergo facies? D, Ego quaſi animi cauſa prælectionem, particulatim aliquoties legam & relegam. E, Quid tum? D, Ita paulatim fiet, ut ſine cura, ſine tædio, ſine moleſtia bonam partem prælectionis ediſcam. E, Iſta non ſatis intelli-go; & certè videris mihi ſupra ætatem ſapere. D, Non eſt res adeò difficilis, quin te docere poſſem, niſi ad cœnam properares. E, De cœna in tempore admones, ego igitur ejus cauſa me domum recipio. Vale, D, Ducat te Deus, & reducat.

PRAEFATIVNCULA QVAE SEPTEM.

proximis colloquiis præfixa erat.

NE pueri nihil agendo diſcant malè agere, præſertim otioſo ſermone, praviſq; aut ineptis colloquiis ſeſe invicem corrumpentes, omnibus modis incitandi ſunt, ut in ſchola dum præceptoris ingreſſu expectant, aſſueſcant interea bini terniſve in quod ab eo præſcriptum

L'IBERT PRIMVS. #

scriptum fuerit, simul repetere, plurimum proderit hac illis iucunda exercitatio: eosque interim ab otio, lascivia, multisq; aliis rebus malis quibus offenditur Deus, auertere poterit. Sed quia, sine puerili colloquio ejusmodi repetitiones tractari non soient, pueri autem ipsi nisi instituti fuerint, nihil aliud quam barbarè loquuntur: idcirco ut Latine inter se loqui paulatim discant hac de re hic aliquot breves colloquendi formulas proposuimus. Ceterum in præceptoris diligentia situm erit, ut hac ipsa colloquia discipulis aliquoties interpretentur, doceatque quomodo in his & aliis ejus generis qua tradere ipse poterit sese & domi & in schola debeant exercere, ad idque illos identidem cohortetur. Ita fit progressu temporis ut promptiores semper & alacriores eos habiturum sit ad ea maturè reddenda qua præscripserit. Hinc etiam consequetur, ut minore cum labore ac molestia docendi munus exequatur.

COLL. LXIX.

A. B.

Visne repetamus unà? B. Quidnam? A. Id quod nobis præscriptum est. B. Equidem volo, sed quo genere repetendi utemur? A. Audiamus nos vicissim. B. Sic præceptor nos monet sæpe. A. Rectè monet, sed malè paremus. B. Vter inciperet. A. Ego si tibi ita placet. B. Maxime placet, incipe igitur. A. Secundæ declinationis nomina his exemplis latine declinantur.

Magister, puer, dominus, Ianius, Antonius, regnum.

B. Quæ sunt hodiè declinanda? A. Hesternum quidem est Ianius, hodiernum verò Antonius. B. Cur nos repetimus quotidie, quod pridie reddidimus. A. Quia sic præceptor jubet. B. Id satis scio: sed cur jubet. A. Ad confirmandam memoriam. B. Age, declina Ianius.

A. N, S. hic Ianius, G. hujus Ianii, &c. ad finem usque. B. Verte Anglicè. A. Ianius, Ianii, g, m, a buscher.

B. Declina Antonius.

A. N, S. hic Antonius, G. hujus Antonii, D, huic Antonio, &c. ad finem usque.

B. Verte Anglicè. A. Antonius, Antonii, g, m, est nomen viri, it is the proper name of a man: Anglicè, Anthonie. B. Cur dicis nomen viri, tu nondum es vir. A. Fateor, sed sunt alii Antonii qui

LIBER PRIMVS.

qui viri sunt. *B*: Utinam aliquādo vir evadas. *A*: Evadam, Deo iuvante. *B*: Attende nunc: ut vicissim audias me. *A*: Istic sum, dic audacter. *B*: Secundæ declinationis nomina. *A*: Desine, præceptor adest. *B*: Audio ruffientem; desinamus, ne putet nos garrire.

COLL. LXX,

C. D.

Mox aderit præceptor: repetamus. *D*. Quid opus est mihi repetitione? solus repetivi satis: Omnia teneo memoria. *C*. Quid tum? quantò sæpius repetes, tantò melius tenebis. *D*. Bene mones, habeo tibi gratiam. *C*. Incipe, tempus abit. *D*. Quartæ declinationis, *C*. Erras Daniel: incipiendum est ab exemplo hesterni. *D*. Erravi, fateor. *C*. Dic igitur nunc rectè. *D*. *N*, *S*, Hoc sedile. *G*, hujus sedilis, &c. *ad finē usque*. Quartæ declinationis nomina hoc exemplo declinantur. *N*, *S*, Hic sensus. *G*, hujus sensus. *D*, sensui. *C*. Hæc hæctenus, audio præceptorem,

COLL. LXXI.

E. F. G.

Quid agis, Franciscè? instat præceptoris adventus. *F*, Scilicet, instat: nondum est semihora post secundam. *E*. Tamen non debemus interim tempore sic abuti: repetamus. *F*. Non stabit per me: ego enim sum paratus. *E*. Incipe igitur. *G*, Ex neccitate parumper quæso: ego sum vestræ decuriæ. *E*. Matura, dicamus suum quisque casum ordine, ut interdum nos docet præceptor. *E*. Satis est verborum; attendite. *G*. Quid aliud agimus? *E*. Tertiæ declinationis nomina his exemplis Latine declinantur, Pater, Lumen, Rupes, Messis, Pars, Sedile, Vestigal, Laquear. *F*, *N*, *S*, Hæc Rupes. *G*, *G*, hujus rupis. *E*, *D*, huic rupi. *F*, *Ac*, hanc rupem. *G*, *V*, *O* rupes. *E*. Ab hac rupe. *F*, *N*, *P*, Hæc rupes. *G*, *G*, harum rupum. *E*. Errasti Gabriel, corrige erratum. *G*, *G*, harum rupium. *E*, *D*, his rupibus. *F*, *Ac*, has rupes. *G*, *V*, *O* rupes. *F*, *Abl*, ab his rupibus. *F*. Verte Anglicè. *G*, Rupes rupis. *g. f.* *A rocke*.

Pone in oratione. *F*. Non est in libro nostro.

E. Sed præceptor docuit. *F*, Alta rupes, *An high rocke*? *E*. More patrio dicis, aspira fortiter *high*. *F*. *An high rocke*. *G*, *N*, *S*, Hæc messis. *E*, *G*, hujus messis. *F*, *D*, huic messi, &c. *usque ad finem hujus nominis, deinde sic pergunt colloqui.*

C

E. Ambo

LIBER SECVNDVS.

E. Ambo errastis. F. Erravi fateor. G. Ego quoque, sed uter erit victus? E. Præceptor judicabit. F. Æquum dicis. E. Vultisne dicamus iterum ad memoriam confirmandam? F. Quidni? G. Quid si præceptor interveniat? E. Quid tum? laudabit nos ore pleno. G. Sed mutandus est ordo. E. Non est dubium; incipe Franciscæ. F. Tertiz declinationis, nomina, &c.

COLL. LXXII.

H. I.

Vultne repetere mecum? I. Cur tam citò? H. Ne observator nos deprehendat garrientes, aut otiosos. I. Age, repetamus, sed uter incipiet? H. Ego quia victor sum. I. Dic igitur. H. Prudens nomen adjectivum, sic declinatur per genera: Hic prudens, g.m. hæc prudens, g.f. hoc prudens, g.n. Idem nomen sic declinatur in casus:

N. s. Hic hæc & hoc prudens. I. G. prudentis. H. D. prudenti. I. Ac. prudentem, & prudens, & *ad finem usque*.

COLL. LXXIII.

L. M.

Cur tu es otiosus? M. Non sum omnino. L. Quid agis igitur? M. Cogito de lectione reddenda. L. Ego quoque id ago: repetamus unà. M. Fiat, sed quam rationem tenebimus? L. Age præceptoris partes, ego discipuli. M. Valde placet mihi conditio. L. Sed ne sis mihi austerior. M. Ne timeas, nosti me satis. L. Novi. M. Declina Lego in modo infinito.

L. Infiniti modi, tempus præsens, & præteritum imperfectum, Legere. Præteritum, perfectum, & plusquam perfectum, Legisse. M. Perge. L. Sine me paulisper respirare, quæso præceptor. M. Age, sino: satisne respirasti? L. Satis. M. Perge nunc.

L. Futurum indefinitum, Lecturum esse. Gerundia, Legendi, &c. *ad finem usque*.

M. Gaudeo te rectè fecisse officium. L. Ego verò mihi gratulor. Sed est Deo gratia. M. Rectè dicis, utinam ex animo. L. Ex animo certè. M. Bene habet, desinamus, sentio præceptoris adventum. L. Eccum, adest.

COLL. LXXIV.

N. O. P. Q. R.

Hæc pueri, nos hic sumus quinque, repetamus hodiernum

LIBER PRIMVS.

num verbum ut solemus coram præceptore. O, Nemo (ue opinor) contradiceret. P, Quis contradiceret? nostra omnium res agitur. Q, Incipe igitur Nicolae, qui primus sedes.

N. Oprativi & subiectivi modi, præsens tempus, Sing. Audiam. O. Audias. P. Audiat. Q, Pl. Audiamus. R. Audiatis. N. Audiant. O. Præteritum imperfectum, Sing. Audirem. P. Audires. Q, Audirer, R. Pl. Audiremus. N. Audiretis. O. Audirent. P. Præteritum perfectum, Sing. Audiverim. Q. Audiveris. R. Audiverit. N. Audiverimus, &c. Usque ad finem verbi hoc pergant ordine.

COLL. LXXV,
S. T. V.

Hic dies est nobis feriatius, & jam satis losimus. T. Satis opinor. S. Vultis ergo ut animi gratia conferamus de studiis nostris? T. Sanè mihi gratum feceris. V. Mihi verò gratissimum. T. Sed quid tractabimus? S. Tentemus declinare aliquod verbum Latine simul & Anglice. V. Incipe igitur, quia nos provocasti. S. Faciam quando ita placet vobis. Pl. Audiamus. Indicativi, præsens tempus.

Sing. Doceo, *I teach*; doces, *Thou teachest*: docet, *He teacheth*. Pl. Docemus, *We teach*: docetis, *Ye teach*: docent, *They teach*. T. Præteritum imperfectum, Sing. Docebam, *I did teach*; docebas, *Thou didst teach*: docebat, *He did teach*. Pl. Docebamur, *We did teach*: docebatis, *Ye did teach*: docebant, *They did teach*. V. Præteritum perfectum, Sing. Docui, *I have taught*: docuisti, *Thou hast taught*: docuit, *He hath taught*. Pl. Docuimus, *We have taught*: docuistis, *Ye have taught*: docuerunt vel docuere, *They have taught*.

S. Aliter Anglice, *I have taught*, *Thou hast taught*, *He hath taught*, *We have taught*, *Ye have taught*, *They have taught*. T. Præteritum, plusquamperfectum, Singul. Docueram, *had taught*: docueras, *Thou hadst taught*, &c. Sic pergunt, utatenus placet.

FINIS LIBRI PRIMI.

COLLOQUIORUM SCHOLASTICORVM,

LIBER SECVNDVS.

COLLOQVIVM PRIMVM.

Cornelius.

Marialis.

Vid legis? M. Literas. C. A quo? M. A patre. C. Quando accepisti? M. Heri vesperti. C. Quis attulit? M. Nescio. C. Nescis quis tibi reddidit eas? M. Ancilla quædam à campo. C. Vnde sunt datæ? M. Luretia er. C. Quo die? M. Nondum licuit inspic. C. Nempe ego te interpellavi. M. Parum refert, non a sum occupatus. C. Age, perlege tuam epistolam; ego in studebo. M. Ego quoque mox idem faciam.

COLL. I I.

Musicus.

Herardus.

QVo in statu sunt res vestre Lugdunenses? H. Nescio, jampridem nihil audivimus? M. Nihilne scripsit frater tuus? H. Post menses duos nihil literarum misit quodd viderit pater. M. Fortasse agrotat. H. Minime verò, nam tabellarii sæpe nobis salutem nunciant verbis ejus. M. Libenter audio illum rectè valere: Valde eum diligo, quia fuit mihi suavissimus condiscipulus. H. Ille (ut opinor) te vicissim diligit. M. Id verò mihi non est dubium. Sed n hora vocat; eamus in auditorium. H. Maturemus, jam recitatur Catalogus.

COLL. III.

Observator.

Brifantellus.

*Desinite, O pueri, garrere absente magistro,
Verba, quibus summus laditur ille pateri
De studiis potius, et rebus honestis;
Discite scire, aptaque verba loqui.
Discite & inter reddenda revolvere sæpe,
Doctor enim pueris semper adesse nequit,*

Discite

LIBER SECVNDVS.

*Discite sectari Vestigia certa bonorum,
Ora vos fallant blanda cavete precor.*

En ego pramonco, vos ne delectet abuti

Tempore: ne tergum Verbera dura premant.

Ecce iterum Gobis morum pradico magister,

Si quis erit casus ne mihi des Vitio,

B. *Desine plura loqui: nemo parere recusat,*

Est monitor nobis optimus ille pater:

Illiusque patris Natus, cui Nomen IESVS:

Et qui nos renovans spiritus intus alit.

Ob. *Quem mihi sperassem tam respondere paratum?*

Quis puer Angelicos mittit ab ore sonos?

O quante te memorem, nostra doctissime classis?

Nam tibi divinum carmen ab ore fluit,

Non sum tam felix, ut fundam ex tempore versus,

Sed modo qua dixi prameditatus eram.

Si meditatus eras qui nunc tam fundis aperte

Castalios latices? quis furor iste novus?

Ob. *Nam tua me, tantis moverunt carmina flammis,*

Vt mihi nunc videar posse movere ferus.

B. *Sed cur immeritum tantum me laudibus effers?*

Est tribuenda uni gloria summa DEO.

Atque utinam eloquium nobis, spatiumque daretur,

Et nostra in laudes solveret ora suas.

Sed quia tempus adest ut hoc & mente precemur,

Idque jubet doctor: desino plura loqui.

COLL. IV.

Observator.

Puer.

Q Vid agis? P: Scribo. O: Quid scribis? P: Sententias.

O: Quas? P: Ex novo testamento. O: Bene facis: unde habuisti? P: Hypodidasculus dictavit nobis. O:

Quando? P: Heri. O: Quota hora? P: Meridie. O: Vbi? P:

In aed. O: Qui aderant? P: Omnes domestici, praeter pri-

mos & secundos. O: Vbi erant illi? P: In aula communi.

Obf: quid agebant? Pu, Disputabant. Vale, & perge

scribere.

COLL. V.

Observator. Pueri studentes.

Quid vos hic agitis pueri? Mihi videmini garrere, & nugari agere. *Quidam pueri.* Longè falleris, nam repetimus unà. *O.* Quare res? *P.* De verbis anomalis id quod reddendum est hora tertia. *O.* Bene facitis. *P.* Vis audire nostrum colloquium? *O.* Immo pergite, majus opus moveo, volo tendere laqueos picis & graculis. *P.* In area multos ad solem invenies. *O.* *Retibus est illis praeda parata meis.*

COLL. VI.

Observator. Pueri garrientes.

At ecce nunc capti estis: non fatemini. *Quidam pueri.* Certe fatemur ingenuè: sed non dicebamus mala verba. Quaeso te mi Nicolae, ne velis notare nos. *O.* Quid garriebatis? Audivi nescio quid de jentaculo. *P.* Illud est, loquebamur de jentaculo marutino, quia famulus non dederat nobis in tempore. *O.* Puto id fuisse, nec certè est valde magnum malum, nisi quod sunt oriosa verba. *P.* Sed Latine loquebamur. *O.* Audivi, sed non erat fabulandi locus. Nunc (ut scitis) hoc pusillum temporis, à merenda, debet esse valde pretiosum, quum sit dicarum studio: scilicet ut de diligenter quisque præparet ad reddenda magistris ea quæ prescripserint: nonne verum dico? *P.* Certè verum dixi: vos debuissimus legere simul de Testamento quæ mox oportebit reddere: sed ignosce precor, suavissime Nicolae, posthac erimus prudentiores, & officium nostrum diligenter faciemus. *O.* Si sic feceritis, præceptor vos amabit tantam minuta sua intestina. Nonne videtis quemadmodum diligit bonos pueros, & studiosos? Nec amat solum, sed etiam laudat, & præmiolis afficit. *P.* Ista scimus, & quotidie experimur. *O.* Ergo mementote, & promissa facite. *P.* Tacebiturur hanc culpam? *O.* Tacebo, sed ea lege ut caveatis recidere. *P.* Cavebimus, Christo favente.

COLL. VII.

Nomenclator. Puer.

Vbi est frater tuus? *P.* Modo ivit domum. *N.* Quid eo? *P.* Petitum nobis opsonium. *N.* Quid nunc vobis opus est opsonio? *P.* In merendam. *N.* An potest fieri in arca vestra? *P.* Non. *N.* Quid ista sunt? *P.* Cuiusmodi non lo-

LIBER SECVNDVS.

let nobis dare obsoniũ, nisi in præsens tēpus. N. Nempe, quia novit vos esse gulosos. P. Quomodo gulosi sumus? N. Quia fortasse uno cōvictu devoratis, quod in tres datum fuerit. P. Tace, ego dicam fratri te nos gulosos vocare. N. Tace, ego dicam praeceptori fratrem tuum nihil aliud quàm discurre-
re. P. Atqui prodire non solet nisi cum bona venia praecep-
toris. N. Atqui praeceptorem fallit. P. Quomodo fallit eum? N. Non enim mens est praeceptoris, ut ter quotidie prodeat. P. Sine illum venire, videbis quid tibi respondeat. N. Immo, ille viderit quid praeceptori respondeat.

COLL. VIII.

Pastor. Langinus.

FRATER tuus venit ne Lugduno? L. Iam venit heri ante me-
ridiem. P. Nihilne litterarum tibi attulit? L. Nihil. P. Quid igitur nunciavit? L. Prospera omnia. P. De patre quid narrat potissimum? L. Ait illum Dei beneficio, iam planè febrì carere, & paulatim convalescere. P. Gaudes sane, Deumque precor, ut pristinam valitudinem brevi recup-
peret: sed cur ille ut solet nihil ad te scripsit? L. Negat fra-
ter eum potuisse scribere. P. Quamobrem? L. Quis non-
dum satis erat confirmatus. P. Nihil mirum quod tam diu-
tam graviter aegrotaverit, sed ille nihil ad te misit? L. Im-
mo pecuniam. P. Euge nullus est jucundior nuncius. L. Ita
aiunt. P. Tu verò sic respondes, quasi fabulam audias. L.
Quin pejus audio. P. Quidnam. L. Mirum mendacium.
P. Ego ne mentitus sum? L. Non dico te esse mentium, sed
falsum dixisti. P. Ego quid dicas non intelligo. L. Dabo
operam ut intelligas. P. Obsecro te. L. Si nullus est iucun-
dior nuncius quàm de allata nobis pecunia, quid ergo est
Euangelium Christi? quis est jucundior nuncius quàm de
gratia Dei, quam Christus attulit nobis per Euangelium?
P. Fateor, illud esse jucundius Evangelio, iis dumtaxat qui
credunt. L. Sed non amplectuntur. L. Equidem scilicet illi
non debent de humanis & terrenis rebus, in ve-
ro fidei thesauro abscondisti. L. Ita solent boni concupis-
centiam terrenam, quam habent, re esse Theologum tam scilicet
fidei, quam terrenae, qualem est carnis, & in medio positi

LIBER SECVNDVS.

vinam illud adeò vulgare & protritum foret, ut omnes in Christum crederent. L: Nunquam credent omnes. P: Quid prohibet? L: Quia multi sunt vocati, pauci verò electi: sicut Christus ipse testatur. P: Sed ne te diutius teneam, potesne facere ut fratre tuum paucis cōveniam? L: Vix possū. P: quid ita? L: Nam habet à patre nostro mandata plurima, in quibus curandis totus est occupatus. P: Nōne cœnabit domi apud vos. L: Cœnabit opinor. P: Ibo igitur sub horā cœnæ. L: Veni precor: & eadem opera nobiscum cœnabis. P: Non recuso. L: Interim vale: sed fac memineris adesse tempori. P: quota hora? L: Ante sextam. P: Hora est mihi commodissima.

COLL. IX.

Vignolus. Angelinus.

Rogo te Angeline, compinge mihi hanc chartam. A: quid me rogas? Non est ars mea. V: Vt tamen sæpe compingis aliis. A: quod habet schedas? V: Octo, sed jam sunt complicatæ: rariore restat insuere membranæ. A: quid dabis si tibi compingam? V: Nihil habeo quod possum dare, nam pecunia nulla mihi est. A: Ergo quære tibi alium opificem: non enim gratis faciam. V: Mi Angeline, tu es tam bonus, denegabis mihi rem modicam? A: Scio tu quid habet proverbium. V: quod proverbium dicis? A: Manus manum fricat. V: quid hoc sibi vult? A: Si aliquid si quid velis accipere. V: Si quid haberem certè, darem libenter. A: Cedo merendam tuam. V: Merendam, ah, me miserum quid ederem? Mallem dare pileum, si auderem. A: Merenda tua parva res est. V: Sed vehemèter esurio. A: quid edidisti? V: quia nihil prandi, nisi frustum panis, & tres aut quatuor iuglandes. A: Eho, quid causæ fuit? V: quia mater domo aberat. A: quis ergo tibi dedit merendam? V: Ipsa. A: Atque sic morbasum abfuisse. A: Verum est, aberat enim tempore prandii, nec rediit, nisi paulò ante merendā. A: Nihilne edisti domi antequam in ludū venires? V: Nihil. A: Cur non? V: quia timebam non adesse in tempore. A: Tintinnabulum tuum te citat ad monere debet. V: Sed raro audimus à matre citari. A: Quis ita? V: quia longè nimis ab hac schola distat. A: Quanta ergo ista omnia quæ mihi narraas? V: Vera proinde Angeline. A: Age, da mihi tuam chartam, ego tibi compingam, & darem libel-

LIBER SECVNDVS.

libellum, tu interim ede merendam tuam. V: Ego petam a matre sextantem, quem dabo tibi. A: Cave petas nihil volo, quin potius darem tibi, si egeres. V: Ago tibi gratias. A: Nonne putabas me serio petere abs te merendam? V: Profecto sic putabam. A: Atqui dicebam joco. V: quomobrem? A: Vt paulisper audirem te latine fabulari. Nam quod bene discas, gaudeo: quanti emisti chartam hanc? V: Dedi pro codice atteni cum semisse. A: Non emisti male, bona est, sed non recte complicasti. Habes membranam? V: Ecce tibi. A: Bene res habet, ego citius confecero, quam tu merendam perederis. V: Habebo tibi maximam gratiam, mi Angeline. A: Honestè loqueris, sed memento fili, ut semper vivas in timore Domini, diligenter obedias matri: sis frequens in schola, diligens in studio: ne verferis cum pravis ac dissolutis, denique quibus poteris benefacito, quomodo vides me fecisse tibi. Angustin? V: Optimè. A: Fac igitur ut saepe recorderis. V: Deo volente, A: Ede nunc otiose.

COLL. X.

Davinus. Maius.

Q Vid tibi dedit mater in merendam? M: Vide. D: Caro est, sed quænam? M: Bubula. D: Vtrum recens an salta? M: Bubula salita. D: Vtrū pinguis an macra? M: Ego inepie non vides macram esse? D: Annon mallet esse vitulinam, aut ovicinam? M: Vtraque bona est, sed in omni genere sapit mihi hœdina, præferim assa. D: Hem delicatule, jamne palatū tardoctum habes? M: Dico ut sentio, non enim est merendum. D: Absint à nobis mendacia. Sumus enim filii Dei, & Christi fratres, qui est ipsa veritas, ut ipse de se loquens testatur. Sed ad rem, Si nulla quoque vescor libenter, modico salo asspersa & bene cocta. D: O mirificam Dei gratiam, qui dat vobis tot opsoniorum genera, & tam bona. M: quorū putas esse hæc in urbe pauperes, qui solo pane hordeaceo victitant, neque tamē ad satietatem. D: Non dubito multos esse, tanta præferim annonæ copiam. M: Atque nos, in tanta bonarum rerum copia quætas? M: Quæ agere debemus? quas laudes illi dicere? D: Ejus quædam prædicare ubique, prædicemus, atque interim præconia illius in quorū misereatur inopiz. M: Vnde ipse

LIBER SECVNDVS.

ipse corda nostra suo spiritu ad eam rem penitus afficiat.
D. Ita precor,

COLL. XI.

Arnoldus.

Bessonus.

229 206

Quid rides? B. Nescio. A. Nescis? magnum signum stultitiae. B. Me igitur stultum vocas? A. Minime verò: sed dico tibi argumentum esse stultitiae, quum quis ridet, & ridendi causam nescit. B. Quid est stultitia? A. Si diligenter evolvas Catonem tuum, istud quod quæris invenies. B. Nunc non habeo meum Catonem, & volo aliam rem agere. A. Quod habes negotium? B. Habeo ediscere aliquid de Rudimentis. A. Interim quæris fabulari, ineptule? B. Dic mihi quæso de stultitia in Catone. A. *Stultitiam simulare loco prudentia summa est.* Annon hæc didicisti? B. Immo, sed non recordabar. A. Quum domi eris, inspicere librum tuum. B. Quantas gratias ago tibi. Ego proponam alicui istam questionem, qui non poterit mihi respondere, & sic erit victus. A. Tace puer, & stude ne vapules. B. Non multum curo: ego ferè teneo prælectionem. A. Nisi taceas, dicā observatori: qui te statim notabit. B. Mane, mane: nihil dicam ampliùs. A. Sed memento id quod dixi tibi. B. Quid est? A. Ne rideas unquam sine causa. B. Sed ridere nō est malum. A. Non dico istud. B. Quid igitur? A. Stultum est sine causa ridere. B. Nunc intelligo. A. Recordare sæpe,

COLL. XII.

Cleophilus.

Melchisedec.

Ecquid habes novi? M. Accepi literas à fratre qui Lugduni habitat. C. Quando accepisti? M. Heri, sub noctem. C. Quis attulit? M. Piscarius. C. Quidnam intellexisti ex istis literis? M. Omnia bene illic habere, quod ad Euangelium peruenit. C. Verane prædicas? M. Expecta: literas ipsas ostendam tibi a prandio. C. Est profectò quod nostris fratribus gratulemur. M. Scilicet, quodque Deo nostro gratias maximas agamus. C. Id quidem præstare debemus omni tempore: sed nunc maxime quum audimus ea, quæ ad gloriam eius præcipue pertinent. M. Utinam hoc semper habeamus in memoria. C. Communicabis igitur mecum tuas literas? M. Ut promisi. C. Ergo post prandium. M. Etiam dubitas? C. Interea vale. M. Vale, & salve Cleophile.

230 207

COLL. XIII.

Israel.

Machæus.

Estne domi frater tuus? *M.* Cur istud rogas? *I.* Pater volebat eum convenire. *M.* Non est in hac urbe igitur? *M.* Peregrè profectus est. *I.* Quando? *M.* Nudius prius. *I.* Quonam ivit? *M.* Lutetiam. *I.* Quà iter facturum est? *M.* Lugduno. *I.* Verum pedes an eques ivit? *M.* Ivi equo. *I.* Quando est rediturus? *M.* Nescio. *I.* Sed quem terminum constituit illi pater? *M.* Iussit ut hic adesset ad vicesimum huius mensis diem? *I.* Ducat illum Deus ac reducat, *M.* ita precor.

COLL. XIV.

Durens.

Ballivus.

Quando profecturus es domum? *B.* Cras, Deo juvante. *D.* Quis te iussit? *B.* Pater. *D.* Quando autem iussit? *B.* Ad me scripsit superiore hebdomade. *D.* Quo die literas accepisti? *B.* Die Veneris. *D.* Quid continebant præter eà literæ? *B.* Omnes rectè valere, proximis diebus initium fore vindemiæ. *D.* O fortunatum qui vindemiatum properas. *B.* Vis dicam patri meo ut te accersat? *D.* Quàm gratum mihi faceres, sed vereor, ut nolit. *B.* Immò, gaudebit cum propter nostram coniunctionem, tum verò quia & Latine colloquendo nos exercebimus, & de studiis unà interdum conferemus. *D.* Oh, gaudio totus exilio. Amabò te id curam animule. *B.* Senries, interim Deum precemur, ut dicta, facta, & consilia nostra vertat in gloriam sui nominis. *D.* Bene mones, & certè ita expedit facere.

COLL. XV.

Aurelius.

Lambertus.

Siste parumper gradum Lamberte, quò properas? *L.* Rectà domum. *A.* Quid eo? *L.* Mater vult me paucis convenire. *A.* Nescis quam mobrem? *L.* Nescio nisi fortè vestimenta hyberna mihi faciendà curret. *A.* Istud est verisimile, iam enim instat hyems. *L.* iam visa sunt gelicidia, & glacies etiam alicubi. *A.* His diebus vidi in foro montanos quosdam, qui dicebant magnam vim nivium decidisse superiore hebdomade, quum hic intereà lentas pluvias tantùm videremus. *L.* Ego quoque id ipsum audiui domi nostræ ex rusticis qui triticum nobis adveherant, sed cogor abrumperè sermonem ne mihi irascatur mater

LIBER SECVNDVS.

mater. A: Sed heus tu, mi Lamberte, adfer mihi domo aliquot uvas, nam amplissima fuit vobis vindemia. L: Adferam (ut spero) utrique nostrum affatim: nisi si quid fortè mater irata sit mihi. A: Istud avertat Deus.

COLL. XVI.

Pelignus. Bartholomæus.

Quoniam is tam celeriter? B: Ad tonsorem. P: Ego quoque quàm tecum. B: Rogasti veniam? P: Non rogavi, sed tantisper expecta me, dum eo rogatum, B: Festina igitur. P: Mox redieto. Redii, eamus nunc jam. B: quo vultu te præceptor excepit? P: Hilario sanè. B: Eodem me quoque exceperat. P: Non solet irasci nobis, nisi illum adeamus intempestivè. B: quoruscumque id non egrè fert? P: Etiam nos qui pueri sumus, sæpius irascimur condiscipulis, quum studia nostra, quantulacunque sunt, interpellant. Sed iam desinamus, optimè tonsorem ante officinam video. B: Eugè, nulli sunt igitur expectantes, ita fiet, ut minùs diu moremur.

COLL. XVII.

A. B.

Quo nunc solus abis? B: Semper à versibus aliquid auspicaris. A: Facile est carmen incipere, deducere nò item, sed dic quò nunc is? B: Recta in portum. A: quid in portu habes negotii? B: Viso ecquid alimenti mihi advectum sit. A: Vis me tibi comitem? B: Imò etiam ducem, si tibi id videatur. A: Nunquam dux esse didici: sed sæpe egi comitem. B: Nihil ad rem pertinet pluribus verbis hìc fabulari: eamus una. A: Eamus sanè, confabulari licebit ampliùs ambulando in ripa lacus, si navis nondum appulsa sit. B: quid si jam sit appulsa? tamen deambulare satis diu poterimus dum exoneratur.

COLL. XVIII.

Nomenclator. Puer.

Vbi est Petrus? P: Ivit foras. N: quo? P: Abiit rus, N: quocum? P: Cum patre, N: quis venerat accersitum? P: Patris famulus, N: quando est in urbem rediturus? P: Hinc (ut dixit) ad octavum diem. N: A quo perivit abeundi veniam? P: Ab Hypodidascolo. N: Cur non potiùs à ludimagistro? P: Ad negotia prodierat. N: Sat habeo.

COLL

COLL. XIX.

Richardus.

Niger.

Quo ascendis? N: In cubiculum nostrum. R: quid es? N: Pet-
titum thecam scriptoria, R: Adfer mihi cingulum eadem
opera. N: Vbi est? R: Super arcam meam, N: Adferam,
sed tu me hic expecta, R: Nusquam moveo,

COLL. XX.

Levinus.

Gerardus.

Hecus Gerarde? G: Quid vis? L: Accerseris. G: quis me vo-
cat? L: Frater tuus, G: Vbi est? L: Pro foribus te expe-
ctat, G: Certo scis esse fratrem meum? L: quidni sciam? vidi
illum, & sum alloquutus, G: Viso sane quis sit.

COLL. XXI.

Puteanus.

Vilastus.

Nescis vetitum esse, ne submisisse loquamur inter nos? V:
Quidni scirem, cum praeceptor tam saepe nobis inculcet
eius rei causas? P: Cur igitur modo faciebas contra. V: quia
Isaias ita me ceperat alloqui. P: quid tum? debuisti illum
admonere, non imitari, V: Debui, sed tunc mihi non venit
in mentem. P: Sed interim notandus es. V: Minimè vero,
nisi vis esse ipso praeceptore severior. P: Dic mihi causam.
V: quia praeceptor vetat quempiam notari, qui sponte deli-
ctum agnoverit; modo ne tale sit factum quod verbo dei
interdictum sit. P: Nonne à DEO praeceptum est, ut pa-
rentibus obediamus? V: Illud est quinti Decalogi praecep-
tum. Puteam; Atqui (ut habemus in Catechismo) praecep-
tum illud patet latius. Nam parentum nomine praeceptores
complectitur, & magistratus, & denique omnes quibus
Deus ipse nos subiecit. V: Non equidem nego vera esse quae
narras, sed malo praeceptorem consulere, quam tecum dis-
putare, alioqui in maius malum me induceres, quod est con-
tentionis vitium, multo magis à praeceptore vetitum. P:
Equum dicis, memineris igitur praeceptorem admonere,
quum rationes à nobis exigit. V: Ne putes me obliturum,
praefertim quam mea res agatur.

COLLOQ. XXII.

Rossetus.

Ferretus.

Vnde venis? F: E foro. R: quid illic audisti novum? F: Nihil.
R: Nihilne? F: Nihil prorsus. R: mirum est te nihil audisse

LIBER SECVNDVS.

de bello, aut de cæteris rebus Anglicis. *F.* De iis quæ nihil ad te pertinent non soleo percontari. *R.* Esto: sed tamen aliud quid vel in transitu audire soles. *F.* Ne mentiar, intellexi non-nihil in transitu. *R.* Narra quæso. *F.* Nunc non est narrandi spatium. *R.* Cur non? *F.* Est mihi alio properandum. *R.* Quonam? *F.* Nihil ad te. *R.* Quando igitur revises nos, ut ex te istud audiamus. *F.* A prandio, si licebit per otium. *R.* Amabò te facliceat. *F.* Dabo operam, sed me detines diutius. Vale.

COLL. XXIII.

A. B.

Vnde venis? *B.* A foro. *A.* Quis te illuc miserat? *B.* Mater. *A.* Quid egisti in foro? *B.* Emi pyra. *A.* Nescis nobis vetitum esse emere fructus aliquos. *B.* Quis illud ignorat, nam dictum est palam in aula. *A.* Qui igitur ausus es emere pyra? *B.* Mater dederat mihi sextantem, ut mihi emerem in merendam, Quid mali feci, si parui matri.

COLL. XXIV.

Franciscus.

Dionysius.

Vbi fuisti his diebus? *D.* Ruri. *F.* Quo in loco? *D.* In villa nostra. *F.* Quid agebas illic? *D.* Ministrabam patri. *F.* Quid verò ille? *D.* Pastinabat vites nostras. *F.* Quando illinc redisti? *D.* Heri tantum. *F.* Quid pater? *D.* Unà mecum reversus est. *F.* Bene factum, sed quò nunc is? *D.* Recta domum. *F.* Sed quando repetes ludum literarum? *D.* Cras, iuvante Deo, aut ad summum perendiè. *F.* Ergo interim vale. *D.* Et tu vale mi Francisce.

COLL. XXV.

Fontesius.

Cortesius.

Quando rediturus est Blasius? *C.* Non certò scio, fortassè die crastino, cur istud rogas? *F.* Quia secum abstulit catalogum, & præceptor irascetur, si nemo sit qui recitet. *C.* Relinque mihi istam curam: habeo catalogi exemplum. *F.* Recitabis igitur. *C.* Recitabo. *F.* Bene facies, & noster Blasius referet gratiam, si qua se offeret occasio.

COLL. XXVI.

Garbinus.

Furnarius.

Quod est tibi domicilium? *F.* Paterna domus. *G.* Vnde nunc venis? *F.* Domo. *G.* Vbi prandisti? *F.* Domi. *G.* Vbi cenabis? *F.* Domi vestra, ut spero. *G.* Qui scis? *F.* Pater ipse.

LIBER SECVNDVS.

ipse tuus hodiè me invitavit. G. Vbi illum vidisti? F. Domi Varronis. G. quod illic erat tibi negotium? F. pater me miserat nunciatum aliquid. G. Scire etiam velim ubi sis cubiturus. F. Domi fratris. G. quid habes negotii cum fratre tuo? F. Dixit sorori nostræ se velle convenire me otiosè. G. In qua domo habitat? F. In quadam conductitia. G. Eho, nullamne habet propriam domum? F. Habet quidem; sed eam locat quibusdam inquilinis. G. Locat igitur domum propriam, conducit alienam. F. Scilicet ut ex me audis. G. quanti locat? F. Octodecim aureis Italicis, quos nunc *Pistoletos* vocant. G. Cur illam non potiùs habitat? F. quia sita non est in loco satis commodo, siue (ut ita loquar) mercatorio. G. Sed illam alienam quanti conducit. F. Longè pluris. G. quanti igitur? F. quinque & viginti. G. Cara est habitatio. F. Carissima: sed quid agas? Loci commoditas id facit. G. Age (ut aliquando tandem finiamus) dic precor, scisne ubi cras futurus sis? F. Domum reuertar, ut inde in scholam me conferam, siquidem permiserit Dominus. G. Cur addis, Si Dominus permiserit? F. quia si sine permissu Dei, ne domo quidem exire possemus. G. Istud audiui sæpe ex præceptore. F. Cur ergo rogabas? G. quia nunquam nimis dicitur quod bene dictum fuerit, præsertim ubi de rebus divinis agitur. F. Istud quoque ex præceptore didicimus. G. Verum, sed utile est talia sæpe repetere ad memoriam exercendam. F. Vide quo nos sensim adduxerit tua prima interrogatio. G. Tantùm volebam paucis verbis tecum locari. F. Age, quoniam nunc satis animû exercuimus, nõ vis etiam corpus exercere valetudinis causa? G. quidni velim? F. Eamus igitur lusum pila palmaria; nam eo lusu scio te delectari. G. Delector sanè, sed nunc pilam nõ habeo. F. Ecce tibi, sequere me. G. Ego te sequor libens: tu me bene ducito.

COLL. XXVII.

Creditor.

Debitor.

Quando patris reditû expectas? D. Hinc ad diem octavum. C. qui scis diem? D. Ipse pater ad me scripsit. C. Adventus tuus (ut spero) te dirabit. D. credo ditior ero si bene nûmatus venerit. C. Tunc mihi mutuum reddes? D. Non est quòd dubites: quin si tibi opus erit ampliùs, non modò reddam mutuum, sed etiam referam gratiam. C. quomodo? D. Pecuniam

LIBER SECVNDVS.

mutuam vicissim dabo. C, Nihil opus erit spero. D, At nescis quid possit accideré. C, Tempus est brevissimum. D, Non eo dico, quod tibi vellem ominari malum. Quicquid ominentur homines, Deus clavum tenet. D, Sed quid cessamus recipere nos in auditorium? C. Opportunè admones.

COLL. XXVIII.

Picus.

Marcuardus.

QVando rediisti domo? M, Tantum redeo. P, Vbi est frater? M, Mansit domi. P, Cur mansit? M, Ut pranderet cum matre. P, Tu vero cur etiam non mansisti? M, Iam pranderam cum patre. P, quis vobis ministrabat? M, Ancilla. P, quid mater? ubi erat? M, Etiam domi; sed occupata. F, qua in re. M, In recipièdo tritico, quod nobis advectum fuerat. P, quando redibis domum? M, quum accersar à patre. P, quo die istud erit? M, Fortasse hinc ad quatuor dies. P, Cur vos tam sæpe commearis? M, Sic volunt parentes. P, quid agitis domi? M, quod iubemur à parentibus. P, Sed interim perit vobis studiorum tempus. M, Non omnino perit. P, quid igitur? M, quoties pater non est necessario occupatus, omnibus horis exercet nos manè, ante & post prandium, ante cœnam, à cœna satis diu, postremo etiam antequam cubitum eamus. P, quibus rebus vos exercet? M, Exigit à nobis ea potissimum quæ tota hebdomade in schola didicimus; themata nostra inspicit, ac de iis interrogat, sæpe dat nobis aliquid modo Latinè, modo Anglicè describendum, interdum etiam nobis proponit brevem sententiam vernaculo sermone quam Latinè vertamus, interdum contra iubet aliquid Latinum Anglicè reddere. Postremo ante cibum & post, semper ex Bibliis Anglicis aliquid legimus, idque tota præsentè familia. P, Nihilne de Catechismo interrogat? M, Id facit omni die Dominico, nisi forte domo absit. P, Mira narras, si modo vera. M, Immo sum longe plura quam quæ tibi narraui: sum enim oblitus mentionem facere, de qua etiam admonere nos solet in mensa. P, Cur pater vester tantum sumit laborè in vobis docendis. M, Ut scire intelligat num in schola operam ludamus, & tẽpore abutamur. P, Mira hominis diligẽtia, atq; adeo prudentia. O quam deus iuncti estis patri celesti qui talem patrem in terra dedit vobis.

M, Facit

LIBER SECVNDVS.

M. Paxit ille, ut hoc & cætera ejus beneficia nunquam obli-
viscamur. P. Bonum & pium est istud operatum; cupis ut ha-
beas non modò in ore, sed in animo etiam magna. M. Quod
me tam fideliter mones, habeo tibi gratiam. P. Bene monen-
di officium debemus omnibus, sed maxime fratribus. M. Fra-
tribus ne igitur solis? P. Eos potissimum fratres hic dico, qui
ex fide in Christum nobis conjuncti sunt. M. Rectè judicas:
sed visò num frater domo tandem reverteretur, nam ad cessan-
dum promptus est plus facis.

COLL. XXIX.

Myconus.

Petelus.

SERIONE scribis, an tu ineptis? P. Equidem scribo serid: cur
enim tempore abuterer? Tu verò cur istud rogas? M. Quia
vidi aliquando quum bene scriberes. P. Scribo interdum mel-
lius. M. Quis fit igitur ut nunc tam scribas malè? P. Desunt
mihi bene scribendi adjumenta. M. Quæ tandem? P. Bona
charta, bonum atramentum, bona penna. Nam hæc mea charta
(ut vides) miserè perficit: atramentum est aquosum & sub-
albidum, penna mollis, & malè parata. M. Cur ista omnia ma-
turè non providisti? P. Pecunia mihi deerat, & nunc etiam
deest. M. Incidisti in illud vulgare proverbium, Cui deest pe-
cunia huic desunt omnia. P. Sic agitur mecum. M. Sed quado
te speras accepturum? P. In mercatu proximo, pater ad me
missurus est, aut ipsemet venturus. M. Ego interea juvare vo-
lo. F. Siquidè id potes, magno beneficio me affecris. M. Ac-
cipe hos sex asses mutuo ad chartam, & cætera comparanda.
P. Quàm verè dictum est illud, *Amicus certus in re incerta cer-
nitur*. Sed quid te impellit, ut mihi ultrò tam benignè facias?
M. Charitas illa Dei, quæ (ut Paulus ait) effusa est in cordibus
nostris. P. Mira est vis divini Spiritus, qui ejus auctor est cha-
ritatis. Sed mihi interim cogitandum quomodo tibi referam
gratiam. M. Parva res est, omitte istam cogitationem, ne te
impediat, quò minùs in utramvis aurem dormias: ratiò
redde mutuum quum tibi commodum fuerit. P. Reddam (ut
spero) propediem. M. Eamus ad precationem, ne notemur.
P. Adde unum, si placet. M. Quid est? P. Ne hodie incoenati
mittamur cubitum. M. Ha, ha, he.

Quota hora surrexisti hodie? S. Paulò ante quintam. V. Quis te exporgescit? S. Nemo. V. An ceteri jam surrexerunt? S. Nondum. V. Nò iuisti illos excitatum. S. Non iui. V. Quamobrem? S. Nescio, nisi quia nò putabam illud ad me pertinere. V. An non te illi excitant interdù? S. Immodè sapissime. V. Debuiisti igitur similiter facere. S. Debui, fateor. V. Memèto igitur ut posthac facias. S. Meminero, Deo iuvante. V. sed tu quid fecisti ex quo surrexisti è lecto? S. Primùm flexis genibus precatus sum patrem cœlestem, in nomine filii ejus, Domini nostri, Iesu Christi. V. Factum bene, quid postea? S. Deinde ornavi me, & curavi corpus mediocriter, ut Christianum decet. Postremò ad quotidiana studia me retuli. V. Si perges sic facere ne dubites quin Deus tua juvet studia. S. Ad huc me semper iuvat, quæ est ejus benignitas, nec me (ut spero) derelinquet. V. Rectè loqueris, nec ille spem tuam frustrabitur. S. Anno superiore, didici in Catone: *Spem retine: spem qua hominem, nec morte relinquit*. V. Quod retinueris, bene fecisti: est enim egregia sententia, & homine Christiano digna. S. Atque auctor ejus libri non fuit Christianus. V. Non fuit, certa res est. S. Vnde igitur sumpsit tot pulchras sententias. V. Maximè ex Philosophis Ethnicis, Nam & ipsi (divino spiritu illuminati) plurima dixerūt, quæ sunt verbo Dei consonantæ; quod tu quoque videre aliquando poteris, si literarum studium prosequare. S. Ego prosequar (ut spero) dùm modo ipse Deus det patri meo vitam longiorem. V. Precare diligenter & ex animo, ut illud contingat. S. Quotidie id precor sæpe. V. Det tibi Dominus Deus in omni opere bono perseverantiam. S. Quod mihi optas, idem tibi precor, & gratias ago, quòd me tam fraternè monueris.

Vbi sũt juglandes tuæ? B. De quibus loqueris juglandibus? D. Quas hodie ex præmio accepisti. B. Vbi sũt rogas? quasi verò tibi servare debuerim. D. Nò sic intelligo: sed quò ro quid feceris? B. Edi in merenda. D. Edisti miser? cur potius non servabas ad ludendum? B. Edere malui quàm perdere. D. Non poteras perdere nisi duodecim. B. Fateor. D. Quod si

LIBER SECVNDVS.

sors tulisset, potuisti ducenas aut fortasse plures lucrifacere? B. Dubius est (ut vulgò dicitur) ludi eventus. D. Quid tum? ubiq; parati esse debemus in utramq; partem, & boni consilere quicquid nobis evenierit. B. Istud ego scio: sed non sum admodum ludendi peritus in eo genere. D. Abi, nunquam rem facies. B. Nemo rem facit, nisi Deo volente, nec ego dirari ex ludo velim. D. Ergo (ut video) querendus mihi est collusor alius. B. Nihil sanè impedit: sed mane parumper. D. Quid vis? B. Quid tu vocas sortem, de qua hic mihi mentionem fecisti? D. Ipsam fortunam. B. Quid autem est fortuna? D. Stultorum opinio. B. De fortuna quid opinantur stulti? D. Nunc mihi non vacat de hoc tibi respondere. sed vide annotationem præceptoris in Catonē. B. In quem locum? D. In illum versiculum: *indulget fortuna malis, ut ladere possit.* B. Vt video, non ignoras quid sit fortuna. D. Satis scio fortunam nihil esse. B. Cur ergo dixisti, Quod si sors tulisset. D. Excidit mihi sic loqui, Ethnicorum more. Nam eorum libri (ut sæpe docet præceptor) pleni sunt ejusmodi impia doctrina. B. Nihil mirum, nempe illi veram Dei cognitionē non habuerunt. D. Sed audi, mi Barachias, si vis amplius disputare, quære tibi alios disputatores. Nam mihi nunc seriò ludendum est, volo tamen prius te vicissim admonere. B. O quam gratum mihi feceris. D. Nonne tu dixisti hæc verba, Dubius est ludi eventus. B. Factor me dixisse: sed præmuni vi. D. Quomodo istud intelligis? B. Addidi enim hæc tria verba, Vt vulgò dicitur. O astutam vulpeculam: Os occlusisti mihi. Sed hæc inter nos, sine odio aut malevolentia dicta sint. B. Novit Deus utriusq; animum. D. Est enim ille solus cordium scrutator. Sed quid tu, vis hic solus otio torpescere? B. Cogito, quo lusu me exerceam. D. Quasi verò sit diutius cogitandum. Age, sequere me, dabo tibi murò juglandes. B. Amicè nunc loqueris, sed quando reddam? D. Ad Kal, Græcas, si non potes citius. B. O festivum caput: eamus.

COLL. XXXII.
H. I.

Iacobe. I. Quid vis? H. Repetamus unam prælectionem. I. Non est mihi otium. H. Quid habes negotii? I. Volo

LIBER SECVNDVS.

Scribere. H. Quid scribere paras? I. Dictata præceptoris. H. Cur heri non scripsisti? I. Quo tempore scripsissem? H. Quum luderetur. I. At ego nollebam omittere ludendi occasionem. H. Ah piger, nihil aliud quàm lusiones meditaris. Nonne diebus Mercurii & Sabbathi ternæ sunt horæ liberæ? I. Liberæ quidem sunt, sed ad lulum destinatæ, deputatæ, attributæ, assignatæ. H. Immo partim lusibus aut alicui honestæ remissioni, partim studio literario sunt dicatæ. I. Fateor duntaxat iis qui volunt immori studiis. H. Non poteras heri sesquihoram detrahare ludo tuo: aut saltem horam unicam? I. Tu stude quantum voles, ego verò ludam quamdiu licebit. H. Per me quidem licebit, sed interim parùm promovebis in literis. I. Nonne præceptori satisfacio. H. Vtunque. I. Tu igitur, studiose, vis esse præceptore ipso superior. Omitte me tandem, age tuum negotium, ego meum. H. Age, age, ut libet.

COLL. XXXIII.

Rufus.

Castrensis.

Quando repetes ludum literarium? C. Nescio. R. Cur de hac re patrem non admones? C. Quid putas me curare? R. Parùm admodum, ut credo. C. Profectò verum dicis. R. Satis est signi te non amare literas. C. Scio legere, scribere, Latine loqui, saltem mediocriter: quid opus est mihi tanta scientia? Ego plura scio quàm tres sacerdotes Papistici. R. O miserum adolescentem! Siccine rem contemnis inestimabilem? C. Quid tu sic exclamas? Vnde tibi videor miser? R. Amice, nulla tibi à me orta est injuria, quod enim tibi dixi non est convitium, ne tu in malam partem accipias: sed misereor tui, quia id contemnis quod felicitatem parit. C. Lucrum, divitiæ & voluptas, felicitatem pariunt. R. Imò ista multis fuerunt exitio: tamen si divitiæ sunt donum Dei, nec nocent nisi iis qui abutuntur: verum enim vero nulla est homini pretiosior possessio quàm virtus, & rerum honestarum cognitio. C. Vis igitur concionari ut video. R. Utinam divinas conciones audivisses diligenter. C. Hem, obtundis me: nunquid vis? R. Ut bonam mentem det tibi Deus. C. Ea fortassè tibi est magis opus quàm mihi. Vale.

COLL

COLL. XXXIV.

A. B.

Miror ego quid tibi velis: tu serè semper es otiosus, aut garris, aut ineptis. B. quid vis faciam? A. Ut studeas diligenter. B. Cùm me istud mones? A. Pro meo in te amore, tuaque utilitate. B. Frustrà mones. A. Quid ira? B. Quia non est mihi animus in literis. A. Quid ergo velles? B. Discere aliquam artem aptam ingenio meo. A. Iamne cogitasti, quænam ars tibi placeat potissimum? B. Iam pridem. A. Cur ergo patrem non admones? B. Nunquam ausus sum. A. Cur non? B. Vereor ne mihi irascatur. A. Roga præceptorem ut illi dicat. B. Immo te oro mi. A. Dic tu ipse præceptori meis verbis, nam verecundia me impedit. A. Faciesne quod rogo? B. Faciam certè, idque libentissimè. A. Valde enim tædet me videre te aded remissum. B. O quàm mihi gratum feceris. A. Sed præceptor te appellabit. B. Quid tum? oblata occasio me audacè reddet, ad mentem meam liberè aperiendam. A. Rectè iudicas. B. Tu igitur fac promissi memineris: deinde renuntia mihi quid ille tibi responderit. A. Alioqui non essem tibi nuntius.

COLL. XXXV.

Michael. Frisius.

Salve Frisi. F. Tu quoque sis salvus Michael, quora est hora? M. Mox audies sonum semihoræ post quintam. F. Bene habet: maturè satis aderimus. M. Gaudeo me tibi occurrissè, ut eunte, Latine tantisper colloquamur. F. Ea sanè est utilis & iucunda exercitatio. M. Quoties incido in aliquem ex istis dissolutis nebulonibus, mallè rhedarium offendissè. Non enim per eos mihi licet aliquid in via meditari: adeo sunt eorum mores odiosi. F. Nihil mirum: Nam serè sunt ejusmodi, ut neque loqui velint quidpiam boni, neque audire sustineant. M. Quid cum illis agas quibus nihil est curæ, nisi ut suas libidines expleant? F. Nihil aliud crepant nisi suas cupedias. & meras comotationes in secretis cauponulis. M. Etià nos irricet plenis buccis, quod latine per vicos loquamur. Illud verò est omnium pessimum quod nusquàm se patiuntur admoneri. F. Quia scilicet ut ait Propheta non est timor Dei ante oculos eorum. M. Si quid occæperis amicè comonere. statim audies: Tace conciator, obtusdis me: quod si dixeris, Deferà te ad præceptorem ut ad observatorem. Oh, ego bene curo, inquiunt: tu non

LIBER SECVNDVS

auderes; nam si me accusares, non ferres impunè. F. Imo verò te continuo verberabunt, si locus erit semotus ab arbitris. M. Profecto quum quidam eorum me nuper offendisset in quodam recessu impegit mihi in utramque malam duos ingentes colaphos & aufugit continuo. F. Quid tu quæso, interea? M. Quid istud quæris? tam illud subitum fuit, ut vix hominem aspicere potuerim. F. Sed qui tam cito & sensim ad scholam pervenimus? M. Sic ferè confabulantibus usu venire solet. F. Age ingrediamur sine murmure & strepitu, ne studentes offendamus.

COLL. XXXVI.

Probus,

Amiculus,

Vnde adfers istam tuniculam? A. Domo. P. Quid vis facere? A. Volo induere. P. Nunc non est mutandi tempus. A. Quando igitur? P. Cras manè, quum surges à lecto. A. Bene mones. Expectabo.

COLL. XXXVII.

Antonius.

Daniel.

Evge! audi vi sororem tuam nupsisse. D. Verum audisti. A. Quis est maritus ejus? D. Quidam civis Lugdunensis, honestus parentibus progenitus. A. Estne dives? D. Sic habetur: sed tamen pater meus hæc longè pluris facit, primum quod ille sit bene moratus adolescens; deinde, quod non solum doctissimus, sed etiam bonarum literarum amantissimus; deniq; quod verus Dei cultor, & Christianæ religionis summus observator. A. Mihi narras egregios adolescētis titulos. O fœlicem sororem tuam, quæ Dei beneficio talem virum nacta est. D. Fœlicem sanè non abs te dixeris: Si quidem bonum illud perpetuo sic agnoscat, ut semper meminerit ex Dei bonitate profectum esse, ob idque immortales agat eidem gratias. A. Credo id facturam. D. Ita spero quidem. Sic enim à parentibus semper instituta est in doctrina Christiana, sed me jam alio revocant domestica negotia. Ergo vale, mi Antoni. A. Tu quoque vale, suavissime Daniel. D. Nunquid vis? A. Vt verbis meis dicas salutem plurimam tuis omnibus, præcipuè patri, matrique, & ipsi novæ nuptæ, meque illi gratulari faustum illud conjugium. D. Ego vero id faciam, & quidem libentissime.

COLL

Hodie te non vidi in cōcione; quid illud sibi vult? G. Quid sibi velit nescio: ego tamen interfui. H. Narra mihi quæ mandasti memoriæ. G. Non est tuum à me rationem exigere. H. Ego quidem non exigo: verum id rogo, ut memoriæ causa conferamus unà. G. Malim nūc solus recordari. Audies me (si voles) quum præceptor ante prandium nos interrogabit. H. Quid mali esset, si nunc Inter nos ea de re confereamus? G. Nihil mali esset, fateor: sed nunc mihi non libet. H. Tua igitur te libido regit. G. Omitte me: cur molestus es? H. Omitto sanè: sed audi unum verbum. Non decet puerum esse tam morosum. G. Nec puerū decet esse tam molestum.

Quid fecisti regula mea? L. Reliqui in pergula superiore. R. Cur eam reliquisti? L. Oblitus sum. R. Non recte factum, sed tu sic fere soles, si quid fuerit tibi commodatum. L. Piget me negligentia mea. R. Non satis est dolere, nisi mores mutare velis. L. Deum precabor, ut mihi mutare velit. R. Si sapis, alioqui nemo tibi posthac commodare volet. L. Habeo gratiam, quod me tam amicè monueris. R. I nunc repetitum meam regulam, est enim ea mihi opus ad ducendas in charta lineas. L. Nunc eo. R. Refer ad me in cubiculum. L. Mox habebis.

Cur solus rides? B. Quid tua? E. Quia fortasse rides me. B. Vnde tibi orta est ista suspitio. E. Quia malus es. B. Omnes quidem mali sumus: at ego te peior non sum. Nemo igitur ridet, nisi aliquem irrideat. E. Non sic intelligo: sed qui solus ridet (ut sæpe audiui) aut stultus est, aut aliquid malicogitat. B. Ista sententia cuius est nescio: sed cuiuscunque sit, non est perpetuo vera: tamen admonitionem tuam in bonam partem accipio, teque moneo vicissim ut caveas suspiciosus esse; *Nam timidus & suspectus aptissima mors est*: ut est in morali nostro carmine. E. Memini, boni tamen consulo admonitionem tuam.

• COLL. XL.

Nathanael. Mercerius.

VNde venis? M. Domo. N. Quid agitur domi vestrae?
M. Nihil tua refert. N. Fateor; sed familiares sic rogare
ferè solemus. (perinde quasi rogemus, ut valeris) Quomo-
do se vestrae res habent? M. De re aliena nimium percontati
non decet. N. Taceo, sed videris mihi pro zate nimis sape-
re. M. Nihil mirum, dico id quod audiui sape. N. Ego quoque
non semel audiui. M. Cur ergo non uteris? N. quia non sem-
per in mentem venit. M. Immo, quia tu es percontator, quæ
res non sine causa datur vitio. N. Habeo gratiam quod me
addeò amicè moneas: posthac adjuvante Deo, cavebo inep-
tus esse. M. Ita paulatim sapiens.

COLL. XLII.

Humbertus. Plantinus.

Hec tu, Præceptor adest. *Plant.* quid tum? *Humb.* Respi-
ce ad illum. *Plant.* Quamobrem? *Humb.* Vt ei caput
aperias, & venientem salutes. *Plant.* Ita decet facere, sed
aliud cogitabam. *Humb.* Tace.

COLLOQ. XLIII.

Pontanus. Marcus.

VNde redis? M. Foris. P. Cur exieras? M. Redditum
urinam. P. qualis est coeli facies? M. Nebulosa. P. An
regelat. M. Sic resolvitur gelu, ut nives omnino liquecant.
P. Etiàmne pluit? M. Senti aliquid supernè distillare. P. For-
tasse in transitu è stillicidio tecti. M. Immo è nubibus scio,
quod si non credis, vide tuipse. P. quasi ego tibi non cre-
dam, in re tantilla. M. Cur igitur dubitare videbaris? P. Ad
Latinum sermonem exercendum. M. Sed interim sape otio-
sa verba dicimus, à quibus omnino abstinendum Christus
præcepit. P. Tota erras via in præcepti intellectu. M. Cur
istud dicis? P. quia non est otiosus sermo, qui ad aliquam in-
stitutionem refertur, præsertim ubi agitur de bonis & hone-
stis, qualia sunt Dei opera in rebus naturalibus. M. Videris
mihi rectè sentire, proinde facile tibi assentior. *Pont.* Sed
hæc hætenus, instat nobis aliud negotium. *Marc.* Age, de-
finamus.

COLL. XLIV.

Trollicenus.

Bollenus.

SCin' tu quora sit hora? B. Non certò scio: sed video insta-
re cœnæ tempus. T. Me miserum: oblitus sum adire ma-
trem quæ jusserat. P. Curre, curre: opportunè venies ut
cœnes domi. T. Rectè mones; eo rogatum veniam. B. Ec-
cum hypodidasalum. T. Optime adest.

COLL. XLV.

Rolands.

Langinus.

QVid ais de scalpello quòd emerâ tibi nudius tertius? Estne
satis bonum? L. Immo verò, est optimum; sed me mise-
rum, parùm abfuit quin perdiderim. R. Eho, quid ais? quo-
modo id accidit? L. Quum foris redire exciderat mihi in vi-
co. R. Vnde exciderat? L. E theca mea, quâ imprudèter aper-
tam reliqueram. R. Quomodo recuperasti? L. Affixeram statim
chartulam valvis janux, post prandium quidam puer sextæ
classis mihi retulit. R. Utinâ omnes tam fideles essent, qui res
amissas reperirunt. L. Profectò pauci sunt qui restituunt, si mo-
do sit res alicujus pretii. R. Et tamen id verbo Dei nominatim
præcipitur. L. Quidni? est enim furti species, si quis rem alienâ
inventam retineat modò sciat cui reddenda sit. R. At pleriq;
putant se jure possidere quicquid amissû invenerint. L. Errât
illi quidem gravissimè. R. Verùm (ut redeamus ad inceptum
sermonè) quid dedisti puero, qui scalpellum tuum invenerat.
L. Dedi sextantè & nuces aliquot juglandes, laudavi præterea
& paucis admonui idè semper esse facièdum. R. Rectè fecisti,
sic enim libentiùs reddet aliàs, si quid repererit. Sed quid si
perdidisses? L. Equo animo tulissem, & mihi emissem aliud.
R. Itane æquo tulisses animo. L. Certè non sine aliqua mole-
stia. R. Non igitur æquo animo, sed nolo te arctiùs urgere. L.
Nô sumus Theologi. R. quid ergo? L. Grâmaticuli. R. Et quidè
imperiti. L. Tantò diligentius Deum precari debemus, ut per
Euangelium suum nos liberet ab ignorantie tenebris, in qui-
bus & versati sumus, & adhuc versamur. R. Id verò faciemus,
si sanctis admonitionibus pareamus, quas audimus quoridiè
à præceptore, & sepe à concionatoribus divini verbi admini-
stris. L. Vide quantum profuerit nobis scalpelli mei amissio.
R. Ob eam rem tibi dupliciter gratulor, primùm quòd tibi
rectè

LIBER SECVNDVS.

rectè emerim: deinde quòd amissum recuperaveris. *E.* Ha-
beo tibi gratiam, mi Rolande. *R.* Quin patri nostro coelesti
sit laus & gratiarum actio. *L.* Amen.

COLL. XLVI.

Macarius.

Calvinus.

Mihi nò videris nimis occupatus. *C.* Mediocriter. *M.* Quid
si mihi exacuas duas aut tres pennas. *C.* Satis sit tibi, si
unam acuero in præsentia. Sùntne novæ? *M.* Novæ quidè; sed
para te usque dum acuantur, iam enim levigavi, caudâ rescì-
di, detraxi plumulas. *C.* Ostende, profectò sunt optimæ & ad
scribendum aptissimæ. *M.* Vnde istud nosti? *C.* Quia sunt caule
amplo, firmo & nitido. Nam molles, & quæ caulé breviorē
habent parùm sunt ad scribēdi usum habiles. *M.* Gaudeo me
utiliter emisse. *C.* Nò abs re, sed quanti? *M.* Pro his tribus de-
di quadrāres daos. *C.* Singulas igitur binis emisti denariolis.
M. Res apparet. Est vile precium pro rei bonitate. *C.* De quo
emisti? *M.* De quodam circumforaneo. *C.* Apud hujus oppidi
mercatores singulæ, & quidè minus bonæ, vèduntur sextantis
bus. *M.* Et ramen audet interdum dicere, pluris sibi constare.
Lugduni. *C.* Ea ferè est mercatorū còsuetudo, nihil enim pro-
ficiunt, nisi admodum mètiantur, ut ait Cicero. *M.* Sed age ne
te diutius remorer, agamus quod instat. *C.* Citò expediero,
aspice me diligenter, ut discas aliquando. *M.* Aspicio intentis
oculis, sed mihi opus esset spatio paulò lōgiore. *C.* Istud ergo
fiet in cubiculo, si quando me velis invisere. *M.* Quo tēpore?
C. Post scholæ missionē, hoc est, hora nona matutina, vel quar-
ta pomeridiana. Nunc habes pennas duas, rectè (ni fallor) in
usum tuum accōmodatas. Hanc tertiam in aliud tēpus tibi
integrā servabis. *M.* Accipe tibi, si placet. *C.* Quin tibi serva:
domo adferūtū mihi satis multæ. *M.* Ago tibi quantas pos-
sum gratias: vale. *C.* Incolumem te cōservet Deus. Sed heus,
ne parcas unquam labori meo. *M.* Tu quoque & me, & rebus
meis vicissim utere, si quid opus fuerit. Iterum vale.

COLL. XLVII.

Puteanus.

Buerla.

VNde veniebas modò? *B.* E culina. *P.* Quid illuc iveras?
B. Ut me calefacerem. *P.* Tu credo, libentius es in culina
quàm

LIBER SECVNDVS.

quàm in schola, nonne? B. Nihil mirum, in schola non est ignis sicut in culina. P. Abi, sapias. B. Utinam tam saperem in divinis rebus, quàm in cura corporis. P. Fac sapias. B. Quomodo? P. Studio, cura, labore, diligentia. B. Non parco labori. P. Rectè facis, sed est tempus expectandum, cujus progressu fiunt omnia, interea precandus est Deus assidue. B. Bene mones: utinam ille studia nostra promoveat in gloriam sui nominis. F. Id faciet, si pergamus eum colere diligenter.

COLL. XLVIII.

Puteanus.

Capusius.

Quid tecum cogitas, Capusi? C. Libenter irem domum. P. Quid eò? C. Ut me his diebus parumper recrearem cum matre. P. Quid obstat quò minùs eas? C. Præceptor non vult permittere. P. Melius tibi consulit quàm ipse putas. C. Quomodo? P. Nam interea perderes multum temporis: & quum rediisses tibi doleret: nonne verum dico? C. Profectò sic est. P. Mane igitur, si sapias. C. Parebo tuo consilio: quia mihi rectum videtur. P. Nollè sciens malum tibi cõsiliũ dare. Atque utinam quod suadeo, succedat tibi prosperè. C. Spero ita fore, Deo volente.

COLL. XLIX.

Martialis.

Blancus.

Quantum habes pecuniæ? B. Assẽm cum semisse, tu verbò? M. Non tantum. B. Quantum igitur? M. Vnicum assẽm. B. Vis mihi dare mutuò? M. Est mihi opus. B. In quem usum? M. Ad emendam chartam. B. Hodie reddam tibi. M. Addendum fuit, Deo iuvante. B. Sic docet præceptor ex verbo Dei: sed non possum assuescere. M. Fac assuescas. B. Quomodo id fiet? M. Si sæpe cogites nos à Deo sic pendere, ut nihil possimus sine ejus auxilio. B. Bonum mihi das consiliũ. M. Quale mihi dari velim. B. Sed (ut ad propositum redeamus) dabis mutuò istum assẽm. M. Miror te mutuò petere, qui plus habeas quàm ego. E. Est quidam scholasticus hæc transiens, qui librum venalem ostentat. M. Quid cum? B. Cupiebam emere quia vilius vendit quàm noster bibliotheca. M. Accipe, sed quæso, unde tam citò reddes? B. A coena ibo domum, ut à matre petam. M. Quid si dare nollit? B. Nihil cunctabitur, quum librum ostendero.

COLL.

COLL. I.

Montanus. Eusebius.

Quot annos habes? *E.* Tredecim, ut à matre accepi, tu verò? *M.* Equidem non tot habeo. *E.* quot igitur? *M.* Decem natus, *E.* Sunt ergo duodecim, *M.* In promptu est ratio. *E.* Sed frater tuus quotum agit annum? *M.* quinrum. *E.* quid ais? iam Latine loquitur? *M.* quid miraris, semper habemus domi pædagogum, & doctum & diligentem, semper nos Latine loqui docet, nihil Anglicum effert, nisi aliquid declarandi causa, quin etiam patrem non audemus nisi Latine alloqui. *E.* Nunquam igitur Anglicè loquimini? *M.* Solum cum matre, idque certa quadam hora quum illa nos ad se vocari iubet. *E.* quid agitis cum familia? *M.* Cum familia rarus est nobis sermo, & quidem tantum in transitu, & tamen famuli ipsi nos Latine alloquuntur. *E.* quid ancillæ? *M.* Si quando usus postulat, ut eas alloquamur, utimur sermone vernaculo, ut solemus cum ipsa matre. *E.* O vos felices qui tam diligenter docemini. *M.* Est Deo gratia, cuius dono patrem habemus, qui curet nos tam accuratè erudiendos. *E.* Cerrè eius rei laus & honor unico cœlesti Patri debetur. *M.* Sed quid agimus? iam audio recitari catalogos, *E.* Ergo festinemus.

COLL. II.

Sylvius. Ludovicus.

Quid tristis es Ludovicè? *L.* Ægroto. *S.* quid morbi est? *L.* Nescio, *S.* Sed tamen estne gravis morbus? *L.* Non admodum gratia Deo. *S.* quidnam tibi dolet? *L.* Caput. *S.* quid? totumne caput? *L.* Non certe. *S.* quæ pars igitur? *L.* Nescio nomen. *S.* Estne vertex? *L.* Non est. *S.* quid ergo, utrū sinciput an occiput? *L.* Hæc pars anterior, *S.* Est ergo sinciput, *L.* quid igitur faciam? *S.* quiesce, bene mox sanus eris. Sic enim à matre accepi, nullum esse præsentius remedium capitis doloribus, quàm quietem. *L.* Atqui varii sunt morbi capitis, *S.* Et varia fortasse remedia, sed quid est facilius, quàm id tentare quod dixi tibi, *L.* Experiri quidem nihil (ut spero) nocebit, sed ubi quiescam? *S.* Domi vestræ in lecto. *L.* Mater non sinit. *S.* Immo, si dixeris ægrotare, *L.* Atqui me putabit simulare, *S.* Fieri potest, sed quid dubitas periculum facere? *L.* Bonum

LIBER SECVNDVS.

num consilium. S. Vtere, si vis. L. Faciam profectò. S. Enimvero, si sapias. L. Sed unum restat. S. quid est? L. Impetranda est à præceptore venia. S. Adi & pete. L. quid si nolit dare? S. Imo facillime. L. qui scis istud? S. quia satis est credulus nobis nisi qui aliquoties illum sefellerunt. L. Nunquam sciens illum sefelli. S. Ito igitur fidenter. L. Nunc eo. S. Sed heus, prius meditare quid sis dicturus, ne forte loquendo hæreas. L. Bene mones, non accedam imparatus.

COLL. LII.

Paulus. Timotheus. Solomon Iudex.

O Præatus mihi ades, Timothee, quærebam qui mecum certare veller, sed omnes ad lusus certamè currunt, tu vero quid ais? T. Quid ego malim quàm tecum de nostris studiis pacifice contendere. P. Sed quod petis certandi argumentum? An de repetendis Ciceronis epistolis? T. Malo de Catone. P. Quamobrem? T. Quia restant mihi ediscendæ aliquot prælectiones de Cicerone. Scis enim me ægrotasse fere duas hebdomades. P. Memini. Vis igitur dicamus secundū librū moralium distichorum? T. Est longus nimis in hanc horā. P. Quid ita? T. Quia nobis aliquandiu ludendū est, ut corpus exerceamus ad valetudinem conservandam. P. Dicamus ergo librum tertium qui est brevissimus. T. Sed iudicem volo. P. Præsto est Solomon, qui me ob eam rem sequitur. T. Vis igitur Solomon audire nos? S. Quid dicturi estis? P. Tertium librū distichorū moralium. S. Nōne alternis dicetis? T. Scilicet suum alterq; distichum. S. At pueri ne erretis, nolo vos audire tanquam iudex. P. Cur non? S. Ne forte mea sententia alteruter micorum offendatur. T. In quo igitur nobis eris adiutor. S. Notabo in chartula diligenter utriusq; lapsus, deinde referes ad præceptorē. T. Quid tum fiet? S. Ille utri videbitur victoriam & præmium adjudicabit. P. Eris igitur nobis tantūm testis. S. sic intelligo. T. Optima sane videtur mihi ratio. P. Mihi quoq; valde probatur. S. Sed unum restat. T. Quid est? S. Multisne præter lapsus manifestos, hēsitationes etiam notari. Sic volunt præceptoris leges super hac re. S. Date mihi librum in manū, ut certiū observare possim. T. Tene meum. accipiāne? P. Æquum est, quia tu à me provocatus es. T. Au-

LIBER SECVNDVS.

T. Audi, queso, Solomon, sed diligenter. S. Tu verò cave dicas negligenter.

T. *Hoc quicumque cupis carmen cognoscere lector,
Hac præcepta feres qua sunt gratissima vite.*

P. *Instrue præceptis animum, nec discere cesses:
Nam sine doctrina Vita est quasi mortis imago.*

T. *Commoda multa feres: sin autem spreveris illud;
Non me scriptorem, sed te neglexeris ipse.*

P. *Quum recte vives, nec cures verba malorum:
Arbitrii nostri, &c.*

Sic pergunt ad finem usque libri tertii.

COLL. LIII.

Porralis.

Macardus.

GRatulor tibi reditum, Macarde: quando rediisti rure?
M. Heri, post meridiem. P. Quid mater? M. Quem-
admodum illa me secum duxerat, ita reduxit. P. Nón-
ne venit in equo? M. Et quidem tolutario. P. Tu vero. M.
Quid rogas? eram illi a pedibus. P. Non tibi fuit molestus
labor itineris? M. Nulla mihi fuit via difficilis: adeo erat
jucunda in urbem reditio. Quid quæris? Noluisssem eques
venire. P. Quantum distat hinc villa vestra? M. Quatuor
miliaribus, isque non admodum longis. P. sed jam satis de
reditu, nunc aliud agamus. Fuistine memòr promissi tui,
num rediisti vacuus? M. Attuli uvarum quantum potui.
P. Quantum igitur? M. Quasillum. P. Hui, quasillum, tibi
igitur uni. M. Immo, nobis duobus. P. Quid duobus tan-
tillum? M. Non poteram ferre amplius, pro viribus corpus-
culi mei. Quod si robustus essem asini onus asportassem, ma-
ter enim facilè permittebat. P. Quàm vellem adfuisse. M.
Ego & mater te plurimum desideravimus. P. sed esto ani-
mo bono, ea reliquit famulum ruri qui amplissima corbe-
onustus veniet, tum illa tibi dabit affatim. P. Aha, nunc op-
rata loqueris, mi Micarde. M. Eamus domum ad nos, videbi-
mus quasillum nostrum adhuc (ut spero) integrum. P. O lepidum
caput, Nam & cupiebam ire salutatum matrem tuam mihi
charissimam. M. Profecto illi gratissimum feceris. Eamus
igitur.

COLL. LIV.

Antonius.

Bernardus.

Quid hic solus cogitas? *B.* Meam deploro miseriam;
A. Quznam te afficit miseria? *B.* Heu (me miserum)
 ecce, mutavimus classem: nec est mihi pecunia unde
 libros emam. *A.* An non tibi dat pater? *B.* Dat quidem in-
 terdum, sed parcè nimis. *A.* Est igitur avarus? *B.* Non sequi-
 tur. *A.* Quid igitur impedit, quo minùs tibi pecuniam sup-
 peditet? *B.* Paupertas: præterea quum peto, miratur tot
 nobis opus esse libris, *A.* Nihil mirum, præsertim quum sit
 pauper, sed interim esto animo bono, nec te afflictes quæso.
 Dabo operam ut te juvet pater meus. Libenter enim largi-
 tur pauperibus, præsertim iis quos novit bonarum literarum
 studiosos esse. *B.* O me fœlicem si tua opera me Deus adju-
 verit. *A.* Iuvabit spero, sed tu interim precare illum diligen-
 ter, ut mei patris animum erga te affectum reddat. *B.* Rectè
 mones: nam (ut sæpe audiivi è sacris concionibus) solus est
 Deus, qui hominum corda gubernat ac dirigit. *A.* Ita res
 habet. *B.* Vale, mi Antoni, qui mihi animum reddidisti.
A. Tu quoque Bernarde, vale: sed dic mihi quæso, Quan-
 tum nummorum tibi opus est? *B.* Si duos haberem decusses
 abundè mihi esset in præsentia. *A.* Tace, cras, ut spero, di-
 vinum auxilium senties.

COLL. IV.

Philippinus.

Vukherius.

Quo nunc is? *V.* In hypocaustum. *P.* Quid eo? *V.* Hoc,
 cine cogitandum est? Non frigus sentis? *P.* Quotus-
 quisque nunc non sentiat, cum sit adeo acerbum? Sed
 ego malim me in culina calefacere. *V.* Aequi præceptor ve-
 nit. *P.* Non ignoro, sed rogabo veniam. *V.* Cur non vis in
 hypocausto calefieri? *P.* Vapores clibani tentant mihi caput
 quod alioqui infirmum satis habeo, unde fit, ut facile ex ca-
 pite laborem. *V.* Ego quoque sic aliquando fui, sed paula-
 tim assuefeci me ad ferenda hypocausti incommoda. *P.* Et
 ego, ut spero, assuefaciam, verùm præstat id fieri horis po-
 meridianis, ubi tantus ille æstus deferbuerit. *V.* sed nunc
 tempus non est hîc philosophandi diutius, jam mihi dentes
 frigore crepitant.

Coll.

COLL. LVI.

Stralanus.

Theobaldus.

Quæ sunt arbores in horto vestro? T. Hortum habemus suburbanum, in quo sunt olera, quibus vescimur quotidie præterea sunt in fundo nostro bini horti, variis arboribus confiti. S. In horto quæ sunt olera? T. De hoc mater melius respondere posset. Nam illic sæpe versatur, aut serendi causa, aut sarriendi, aut aliquid colligendi. S. Sed tamen dic mihi aliquot olerum nomina. T. Parum prodesset nomina tibi recensere, nisi res ipsas videres, quin eamus in rem præsentem. Potes ire quando libet? P. Possum quidem matre permittente. S. Fac amabò permittat, sed ea lege ut me tibi comitem assumas. T. Id facillime fiet, tantum hinc me expecta mox rediero. S. Quid si ea domi non sit? T. Tamen huc tibi renunciabo. S. Bene vertat Deus.

COLL. LVII.

Propositus.

Caulonius.

Hodie pecuniam à patre accepi, si tibi forte est opus. C. Nihil nunc opus est mihi, sed tamen gratiam habeo maximam quòd tua liberalitate ultrò mihi offers beneficium. Quotus enim quisque id faciat? P. Credo esse paucissimos, tu me tamen non semel beneficiis provocasti. C. Adeo parvula fuerunt, ut non sint commemoratione digna. P. Non est parvum beneficium, quod ab optima voluntate profectum sit. C. Utinam Dei erga nos benefacta tam expendereamus quàm solemus hominum. P. Faxit ille, ut in ea cogitatione non exerceamus, & sapius & diligentius. C. Istud profectò necesse est, si volumus ejus benignitatem sapius experiri,

COLL. LVIII.

Fatonus.

Barbarius.

Quid agis? B. Scribo. F. Quid scribis? B. Describo dicta præceptoris. F. Quænam? B. Hæsterna. F. quid? non aderat? B. Immo aderam, sed non poteram magistrum de tantè assequi. F. Quæ res te impediabat? B. quod satis comode nò sederè. F. Veneras ergo seriùs? B. Istud est. F. Cedo commentariù tuum, ego met tibi scribam. B. Quid faciam lucris? F. Ego citiùs quàm tu descripsero, post ludemus unà ut cõcessit præceptor. Da (inquam) libellù tuum. B. Libenter id quidem facerè, sed non audeo. F. Quid times? B. Ed, et tu præceptoris.

F. Quod

LIBER SECVNDVS.

F. Quod mihi edictum narras? **B.** Nescis cum vetuisse ne quis sine permisso ejus alteri scribar, **F.** Id ego probè memini: sed unde hoc sciet? **B.** Rogas? cum emendandi causa scripturæ ratione exiger, tum captus ero, novit enim manum meam; prætereà neq; fallendū est, neq; mentiendū, **F.** Verbo Dei utrumq; veramur, **B.** Quid ergo responderem præceptorī quum ille negarit me ista scripsisse? **F.** Non eò res evadet spero. **B.** Nolo tua spe tantum subire periculum. **F.** Vah, nimium timidus es, nunquam rem facies. **B.** At tu forsitan audacior. **F.** Tu igitur scribe quantum voles, ego ad ludendum me confero. **B.** Abi, quaeso, jam unam paginā descripsissem nisi me interpellasses, **F.** At interim aliquid proficimus, dum Latine fabulamur.

COLL. LIX.

Barthinus. Probus.

VENITNE pater ad mercatum hodiernum? **P.** Hodie manè convenit me, quum adhuc è lecto surgerem, **B.** Nihil ab eo petisti? **P.** Immo, pecuniam, **B.** Et numeravit? **P.** In præsentia, **B.** Quantum obsecro? **P.** Viginti asses. **B.** Pape! asses viginti, qui sit ut audeat tibi tantum pecuniæ committere. **P.** Quia novit me dispensatorem frugī, Siquidē semper illi reddito rationem usque ad teruntium, **B.** Sed ægrè fortasse impetrasti, **P.** Imò facillimè atque adeo cum gratia, **B.** O mitem parentē, **P.** Certè mitissimum, **B.** Sed (ut ad rem) quid facies ista pecunia? **P.** Emam libros, & alia mihi necessaria, **B.** Potēsne mihi aliquid mutuò dare? **P.** Possum, si modò eges, **B.** Nisi egereim non peterem, **P.** Quantum vis à me accipere? **B.** Quinque asses, **P.** Accipe, **B.** O verè amicū animū! **P.** Amicus verus non est nisi qui amicū juvet in tempore, modo habeat unde juvet, **B.** Amicus certus (ut est in proverbio) in re incerta cernitur, **P.** Quādo reddes mutuū? **B.** Vbi primūm pater in hanc urbem venerit, **P.** Quando venturū speras? **B.** In mercatu proximo, nempe ad octavum diem Octobris.

COLL. LX.

Pædagogus. Puer.

HODIE manè quota hora experges factus es? **pu.** Ante lucē, quota hora nescio, **ps.** quis te expergescit? **pu.** Venit excitator hebdomadarius cum laterna sua, pulsavit acriter ostiū

LIBER SECVNDVS:

cubiculi quidam aperuit: excitator accendit nostram lucernam, elata voce inclamavit, experrecti sunt omnes. *pa.* Narra mihi ordine quid egeris, ex illo tempore, usq; ad finitum jentaculum. Vos pueri auribus atq; animis diligenter attendite: ut discatis hunc vestrum condiscipulum imitari. *pu.* Experrectus surrexi è lecto, indui tunicam cum thorace, sedi in scabbello, accepi femoralia & tibialia, utraq; indui, calceos calceavi, femoralia ligulis astrinxi thoraci, tibialia periscelide ligavi super crura, cingulo me præcinxi, caput diligenter pexui, aptavi capiti pileolū, togam indui, deinde egressus cubiculū descēdi, infrā urinā in area reddidi ad parietē, accepi aquam frigidam è situla, manus & faciem lavi, os & dentes collui, dextersi mantili manus & faciē. Intereā signum ad precationem datur minore tintinnabulo, in aulam privatā cōvenitur, precamur unā, accipimus ordine jentaculum à famulo culinario: jentamus in triclinio, sedentes quiesci, & sine murmure, sine strepitu: quos audiui ineptè garrientes, aut verba loquentes otiosa, aut etiā lasciviētes vidi, amicō monui, qui nō paruerūt admonitioni, detuli ad observatorē, ut eos notaret. *pa.* Nemo ne vobis præerat dum jentaretis. *pu.* Imò, hypodidasealus *pa.* Quid agebat intereā. *pu.* Ille per mediam aulam ambulabat, tenēs librum in manibus, & identidē monens observatorem ut notaret ineptè garrientes. *pa.* Nullūmne igitur verbū tunc licet emittere? *pu.* Immo licet; verū ii demū notari solēt qui diu & multis verbis ineptè & sine ullo fructu confabulantur, Ceterum licet omnibus jucundos inter se tractare sermones de bonis & honestis rebus, dum tamen id modestè fiat citra clamorem & contentionem. *pa.* Hactenus satisfacisti mihi, cetera narrabis à prandio, nisi aliquod negotium intervenierit. Eamus nunc in aulam ad prandium, ne magistro in mora simus. *pu.* Audiui modò signum dari. *pa.* Opportunè datum.

COLL. LXI.

Pædagogus, Puer,

VBi finivisti narrationem ante prandium? *pu.* Quum vellem finem imponere de jentaculo tu me interpellasti præceptor. *pa.* Perge igitur narrare ordine reliqua. *pu.* Dum jentandi finē fecimus, datur publicum signum posterius. Sumit quisq; libros

LIBER SECVNDVS.

libros: imus in aulam communem, recitantur de more catalogi singularum classium: qui adsunt ad nomen respondent, ego quoq. respondeo, absentes notantur in catalogis ab ipsis nomēclatoribus. Finita catalogorū recitatione ludimagister pulpitem ascendit, ut precetur, jubet nos attētos esse, cumq. publicē precatur: ubi precatus est, Recipite (inquit) vos in suū quisq. auditoriū. Cōveniunt omnes, ego itē venio, cum meis cōdiscipulis, sedeo in loco meo, pręceptor ingreditur, inquit de absentibus, deinde sedet in cathedra sua, & jubet pronuntiare auctoris scriptū, pronunciamus terni clara voce, ut solemus quotidie. Tum jubet ut reddamus interpretationē: aliquot ex rudioribus legunt singuli, nos alii reddimus terni, idq. memoriter, pręter eū qui verba ipsa auctoris pręit nobis ordine. Tandē pręceptor exigit Anglicam verborū significationē, doctiores, quibus nominatim pręcipit, respondēt, ego quoq. iussus ab eo, respondeo: laudat illi qui bene responderint, de quorum numero, ego (quod sine iactantia dictum sit) unus eram, postea jubet singulas orationis partes ordine tractari ad rationē Grāmaticam, postremò palā pręscribit quid sit a prandio reddendum: audita hora octava precationē imperat: qua finita monet, ut officium sedulō faciamus, tandem nos missos facit. Eo spectante eximus ordine, & sine strepitu, lætiq. discedimus. Satisne tibi feci, pręceptor? *pa.* Immo, cumulatissimē. *pu.* Placerne tibi, ut sub cœnæ tēpus idē faciam de reliquis hujus diei actionibus? *pa.* Nihil opus erit. Nam de iis quæ horis pomeridianis agūtur, aliās te audivi satis. *p.* Nūquid vis prætereā? *pa.* Estne tēpus eundē in aulam communē ad psalmodiarum cantionem? *pu.* Tempus est. *pa.* Itē igitur.

COLL. LXII.

Pædagogus.

Puer.

A Des Carole? *pu.* Adsum pręceptor. *pa.* Quid agunt duo condiscipuli tui? *pu.* Adhuc docentur à subdoctore. *pa.* Tu verò jamne pronunciaſti contextum prælectionis in crastinum mane? *pu.* Pronunciaui. *pa.* Satisne rectē? *pu.* Satis, gratia Deo. *pa.* Quis te audivit? *pu.* Ludimagister. *pa.* Bene habet, sed est quod monere te velim. *pu.* Ego istud audire percipio. *pa.* Sæpenumero cogitandum tibi est quantum debeas

LIBER SECVNDVS.

debeas bonorū omnium largitori Deo, qui & ingeniū, & memoriā tam fœlicē tibi dederit. *pu.* Quid illi non debeam? qui mihi dedit omnia. *pa.* Dic aliquot ejus beneficia præcipua quemadmodum docui te aliquando. *pu.* Dedit mihi cœlestis ille pater corpus, animā, vitam, mentē bonā, parentes bonos, locupletes, nobiles, bene erga me affectos, & qui nō modò suppeditant mihi copiosē omnia ad hanc vitam necessaria, sed (etiam quod est longē maximum) me bonis literis bonisque moribus tam diligenter instituendum curant, ut nihil sit præterea requirēdum. *pa.* Verē omnia ista dixisti, sed unum prætermisisti, quod est singulare Dei beneficium. scin' tu quid sit? *pu.* Sine me paulisper cogitare. *pa.* Otiosē cogita. *pu.* Nunc ego reminiscor: sed pro magnitudine rei, nescio quibus verbis id possum exprimere. *pa.* Dic tamē quo poteris modo. *pu.* Cogito etiam atq; etiam. *pa.* Dic tandem. *pu.* Innumerabilia sunt Dei optimi maximi erga me beneficia in corpore, in animo, in externis rebus, sed nullum majus nec dici nec cogitari potest, quā quod Filium suum unicum gratis mihi dederit, qui me miserrimum peccatorē, & sub Satanz tyrannide captivum, ac morti æternæ destinatum redemit, idq; morte sua omnium crudelissima, & maximē ignominiosa. *pa.* Satis aptē dixisti, & totidē fere verbis quor aliās te docueram. Sed nunc quid Deus tibi uni hoc tantum beneficium præstitit? *pu.* Minimē verō. *pa.* Quibus præterea? *pu.* Omnibus quotquot Evangelio fideliter ac verē crediderint. *pa.* Age, profer locum ex Joannis Evangelio in eam sententiam. *pu.* Sic Deus dilexit mundū, ut filium suum unigenitū daret, ut omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternā. Non enim misit Deus filium in mundum, ut condemner mundum, sed ut servetur mundus per eum. Qui credit in eum, non condēnatur: qui verō non credidit, jam condēnatus est, quia non credidit in nomen unigeniti filii Dei. Hęc est autem. *pa.* Hactenus satis: sed cujus sunt verba ista? *pu.* Ipsius Christi de seipso loquētis. *pa.* quem alloquitur? *pu.* Nicodemum qui ad eum noctū venerat. *pa.* Facie ipse Christus unicus. Servator noster ut magis ac magis in ipsius cognitione proficias. *pu.* Facies, spero. *pa.* Perge igitur, ut cœpisti alacriter, quod bene vertat Deus in gloriam sui nominis. *pu.* Ita precor, *pa.* Eamus cœnatum,

TV nunquam ſtudes, quando eris doctus? *P.* Id fiet progreſſu temporis, Deo juvante. *O.* Rectè dicis; ſed interim laborandum tibi eſt. *P.* Atqui ego non ſum arator. *O.* Etiam rides? Quasi laborare idem ſit quod arare. *P.* Scio non idem eſſe. *O.* Cur ergo ſic reſpondiſti? nōne iſtud ridere eſt? *P.* Et ridere non eſt malum, quum ſit naturale omnibus hominibus. *O.* Pergin' tu nugas dicere. *P.* Quod dixi verum eſt, & verum dicere non eſt nugari. Cur me immeritò reprehendis? *O.* Iure te arguo. *P.* Quo jure? *O.* Quia non ignoras ridere pro irridere uſitatum eſſe, & tamen ſic accepisti quaſi de riſu ſim loquutus. *P.* Si defendo cauſam meam, quid mali facio? *O.* Pergis igitur eſſe pertinax? proſectò ſeriò notaberis. *P.* Ne quaſo mihi irascaris, mi Martine. *O.* Non irasco; ſed officium meum facio. *P.* Sed audi, quaſo. *O.* Quid audiam? tuas nugas? *P.* Audi inquam, nihil mentiar. *O.* Dic breviter, eſt mihi alibi negotium. *P.* In primis cū tu me admonuiſti, non eram otioſus. *O.* quid ergo? ſi nihil faciebas, nōne otioſus eras? *P.* Non eram, pace tua dixerim. *O.* Quī poteſt iſtud fieri? *P.* Dicam tibi: eſſi tute meliùs hoc intelligis quàm ego. Nihil faciebam ut apparebat, ſed tamen cogitabam aliquid boni. *O.* Declara iſtud mihi. *P.* Quum tu facis verſus ſæpe meditaris diu quaſi ſis otioſus, quamvis nunquam ſis minus otioſus. *O.* Pro iſta etate nimis acutus es, etiamſi tibi (ut ais) otioſus non eras, tamen qui te viderent, poſſent aliter judicare. *P.* At ſolus eram. *O.* Verum, ſed poterant aliqui intervenire. Denique non fateris culpam. *P.* Si qua fuit culpa, in eo fuit quòd primo aſpectu videbar tibi eſſe in otio, quum re vera non eſſem. *O.* In eo nihil requiro, ſed de irriſione quid reſpondes? *P.* Certè nihil dixi irridendi animo. *O.* Quo igitur? *P.* Iocabar crede mihi. *O.* Quorſum? *P.* Ut paucis verbis fabulando aliquid ex te addiſcerem. *O.* Non iſ ſum à quo multa doceri queas. *P.* Imò tecum multum boni ſæpe didici. *O.* Quid tandem vis cōcludere? *P.* Ut mihi ignoſcas quando, ut vides malo animo nihil peccavi quod equidem ſciam. *O.* Age, ignoſco, quia videris mihi candidus, & apertus, neq; adhuc vidi te mendacem eſſe. *P.* Ago tibi gratias Martine ſuaviſſime.

ERgône abis in patriam? O. Cogor abire, nempe accersitus à patre. N. Nunquàmne es reversurus? O. Non spero. N. quando profecturus es? O. Crastino die, ut opinor. N. Siccine igitur me relinquis. O. Ita necesse est. N. O me miserum! ubi & quando amicum talé reperiam, talem studiorum meorum socium? O. Ne doleas, esto animo bono, meliorem dabit tibi Deus. N. Ille quidē potest, scio; at ego vix sperare possum. O. noli, obsecro te affligere tantopere. nec enim hac separatione corporū interitura est amicitia nostra, quin potius accrescet magis, & absentes corpore, præsentes animis erimus quid epistolæ, quas ultrò citròq. dābim⁹, quantam vim speras habituras esse? quid quod, mutuo illo desiderio amor ipse noster fiet iucundior? N. Verisimilia sunt quæ dicis omnia, sed interim nō lenitur dolor meus. O. Ah reprime lachrymas. N. Nō queo præ dolore. O. Siccine agis? an putas me minore dolore tangi? sed quid agas divine voluntati parendū est. Nunc ipse te collige, obsecro; ac potius ad hilariter cœnandum te par pluribus à cœna colloquemur. N. O quam triste divortium!

Non meministi præceptorem tam sæpe monere nos de fugiendis pravis sodalibus? V. Ego verò probe memini. M. Tamen alicubi satis negligenter uteris eius monitis. V. In quo videor tibi ea negligere? M. Dicam tibi si modò attentè audias. V. Dic obsecro; audiam attentissimè. M. Nunquam vis cavere tibi ab illo impostore. V. Cur caveam? M. Ne illius contagione depraveris. Nosti enim esse pessimum. V. Atqui non sponte sequor: ad me accurrit undique. M. Nimirum quia novit te habere quod des, & dare libenter ac sæpe. V. Quid igitur mihi faciendum suades? M. Dic semel & seriò, & quasi animo irato, quid vis amice, cur me ubiq. sequeris? omnes clamitant te esse pessimum; & ideo sodales tui esse nolunt, proinde omitte me posthac, quæso: ne tua causa virgis palam cædar. V. Quid si velit aliquid contra respondere. M. Abrumpe illi sermonem, teque recipe celeriter. V. Ago tibi gratias, quod me tam fideliter monueris.

Visne permanere in ista ignorantia? H. Avertat Deus. G. Quid igitur facies? H. Da mihi super hac re consiliū, quęso. G. Imprimis Deum sepissimę, & ex animo precare; deinde sęper attęctus esto; hoc est, diligęter audito quicquid docetur, sive pręceptor loquatur, sive aliquid reddant cōdiscipuli tui, postremō charitatę diligenter cole. H. Quibus modis. G. Neminem neq. lędito, neq. offendito: nemini invideto, neminem odio habeto; sed contrā, omnes dilige tanquam fratres, ac bene omnibus, quoad poteris, facito. H. Quid illa mihi conferent ad studiorum profectum? G. Plurimum. H. Quomodo? G. Sic enim Deus tibi illuminabit ingenium, memoriam, ac cęteras animi dotes augebit, deniq. studia tua ita promovebit, ut majores in ea re progressus indices facias. H. Consiliū mihi sanę das optimum: utinam in Dei ipsius gloriam uti perpetuō valeam, tibi que aliquando referre gratiam. G. Non opto, ut mihi aliquid gratię eo more referas, nisi ut Deum sępenumero laudes, studiaq. honesta semper prosequaris, atq. ita ad divinarum literarum cognitionem tandem pervenias.

Quid egisti per hos quindecim dies? M. Ministravi matri, quę graviter egrotabat. C. Ain' tu? M. Sic est profecto. C. Quo laborabat morbo? M. Febre tertiana. C. An convaluit? M. Paulatim convalescit gratia Deo. C. Quis eam sanavit? M. Medicorum summus. C. Quis ille? M. Ipse Deus. C. De hoc nihil dabito; sed cujus opera? M. Domini Sarasini. C. Is habetur maximi nominis in medicinę professione. M. Id quotidie probant egregię curationes ejus. C. Quibus remediis utebatur in curanda matre tua? M. Medicamentis. C. Satis istud intelligo, etiam te tacęre. Sed dic planę quę fuerunt ista medicamenta? C. Sine me aliquantisper recordari. C. Sino: dic tandem quę reminisceris. M. Duo tantū nomina mihi occurrunt, clysteres & potiones. C. Quid ista conferunt. M. Eho inepte ita rogas, quasi ego medicinę operā dederim. Itaq. si cupis ampliūs scire, quęre rute ipse ab iis potiūs qui ista profitentur, hoc est à medicis & pharmacopolis. C. Ne mihi succenseas oro. M. Cur tu es adeo curiosus? C. Ut addiscam sem-

LIBER SECVNDVS.

per aliquid. M. At vide interim ne voceris percussator. C. Audi tamē itē pauca. M. Loquere. C. quamdiu agrotavit mater? M. Ferē duas hebdomades. C. Interea ubi erat pater? M. Profectus erat Lugdunum, ad mercatum. C. Sed tu quota hora redisti in gymnasium? M. Hodie manē. C. Dedisti ne excusationē praeceptorī? M. Dedi. C. Quid tibi respondit? M. Factum bene, inquit, Tu verò, ubi eras? C. Hesterno die rus ieram cum patruo. M. Age, videamus quid simus reddituri hora secunda: nam ego quodammodo nunc novus sum discipulus.

COLL. LXVIII.

Grangerius.

Torquetus.

Vis venire miſtum? T. Satis otioſe minxi. G. Eamus unā, quaſo, ut parum fabulemur. T. Tace inepte, niſi vis accuſari: non eſt fabulādi tēpus: nōne debuisti meiere, quum jentaretur? G. Deui, sed oblitus sum. T. Ito igitur ſolus, cū bona venia praeceptoris. Ne ſis poſthac tam obliuiosus. G. Parebo tibi, & meminero.

COLL. LXIX.

Malagnodus.

Galsinus.

Quid cogitas, Gaſſine? Cave tibi obſecro. G. quid mihi cavebo? M. Ne in morbum incidas. G. Qua ex cauſa? M. Ex nimia luſus intēperantia. G. Vnde apparet periculum? M. quia totus aſtuas, totus ſudore mades. G. Rectē & in tempore admones proſectō, non ſentiebā. M. Deſiſte ſi me audis. G. Audio verò libenter, ac tibi morem gero. Quis enim reſpuat tam fidele conſilium. M. Deterge faciem ſudariolo, & indue te celeriter, ne ſubitū frigus cōtrahas. G. Habeo tibi gratiam. Nam fere morbis ſum obnoxius. M. Quid eſt cauſa? G. Infirmiſſimas meae valetudinis: Vides enim quā imbecillo ſim corpore. M. Tanto magis debes tibi cavere. G. Iſtud probe novit & parens uterq; me monet ſapiffimē. Sed quid agas? natura proni ſumus in noſtram perniciem. M. O mi Gaſſine, non eſt voluptati ſerviendum; ſed temperantiā valetudini conſulendum. G. Eſt in promptu carmen Catonis in eam ſententiam. M. Teneo, ſed de hiſ aliās, iam ſatis indutus es. Non eſt quōd hic morere diutiūs. G. Vale Malagnode, monitor amiſſiſſime. M. Vin' tu ut domum te deducam? G. Nihil opus eſt deductione. Ego belle me habeo, Dei beneficio. M. Mi Gaſſine, cura ut valeas.

COLL.

Valde miror cur hodie manē non adfueris? *B.* Quid miraris tantopere? nihil hic est novi: multi absunt quotidie, imò fere horis singulis. *R.* Atqui victoria erat tibi in manibus. *B.* Quid ego curo? ejusmodi victoria (ut bene dicebat quidam) nihil aliud est quā brevis gloria. *R.* Sed interim modesti adulescentes hinc ad studia magis incenduntur, nec tamen inani gloria tumescunt; sed ad honorē Dei referunt quicquid inde laudis accesserit. *B.* Istud certe raro cōtingit. Plures enim sūt qui victoriis abutātur ad privatam gloriam, quā qui divini honoris rationē habeāt. *R.* Verisimile dicis. *B.* Imò verissimū. *R.* Sed velim mihi dicas cur absueris. *B.* Scripsi ad patrē literas. *R.* Cujus nomine? *B.* Matris. *R.* Dictavitne tibi ipsa? *B.* Quid scripsissem nisi dictasset? *R.* Quid continebant literæ? *B.* Longum esset tibi narrare. *R.* Saltem dic earum argumentum. *B.* Varium erat & multiplex; & quid tua, quæso, scire refert? *R.* Nihil. *B.* Cur ergo tam avidē quæris? *R.* Animi causa, ut fere curiosi sumus novi aliquid audiēdi. *B.* Nihil aliud quā garris, omitte me. *R.* Ausculta paucis. *B.* Age, ausculto, loquere quid velis. *R.* Scire cupio ubi sit pater tuus? *B.* Quasi verò nescias. *R.* Unde scirē? *B.* Quum tibi sit notissimus, & quum simus vicini, non putāsem te ignorare. *R.* Dic tandem quæso. *B.* Est Lugduni. *R.* Quando est profectus? *B.* Ab hinc dies quatuor. *R.* Quid illic agit? *B.* Negoriatur. *R.* Quando rediturus est? *B.* Finito mercatu. *R.* Ad quod tēpus finietur? *B.* Roga mercatores. Non est meum curare talia. *R.* Quid igitur curas? *B.* Ut Deum timeam, parētibus obediam, bonas artes cum pietate discam. *R.* Ne tu magnificē loqueris: sed dic mihi serio, potēsne res tātas efficere? *B.* Egōne istud mihi assumo? quin potius fateor ne incipere quidē penes me esse. *R.* Quid ergo de te fiet. *B.* Deus ipse Spiritu suo in me operabitur. *R.* Optimē sentis: nihil ex te præterea requirebam. *B.* Est Deo gratia, cui acceptum refero quicquid inest in me boni. *R.* Istud rectē, & laudo equidem, ne tibi videar nihil aliud quā garrere. *B.* Quum illud dicerem, jocabar sanē. *R.* Ego sic accepi: sed tu (ut cœpisti) perge discere & sapere. *B.* Qui mihi dedit fidē, idem (ut spero) perseverantiam dabit. *R.* Bene speras: & ego idem spero tecum.

LIBER SECVNDVS.

cum, Itaque pergamus vivere inter nos conjunctissimè, uè adhuc fecimus. B. Per me quidem non stabit, nisi ope diuina prorsus ero destitutus. R. Avertat ipse Deus; sed audin' tu horologium? B. Vt in iplo tempore sermonem finiuimus?

DVO QV AE SEQUEBANTVR COLLOQVIA, DE CONSILIO
auctoris, sunt translata ad finem huius secundi libri.

COLL. LXXI.

Rossetus.

Monachus.

Vnde venis? M. Foris. R. Quid prodieras? M. Vt emerem chartam. R. Emistine? M. Emi. R. Quantum emisti? M. Scapum. R. Quanti? M. Quinque quadrantibus. R. Cuius formæ? M. Minoris. R. Ostende. M. Vide num bona sit. R. Bona est profecto; in quem usum emisti? M. Ineptè quæris. Quis est chartarum usus nisi ad scribendum? R. Immo alius. M. Quis, cedo? R. Ad merces involvendas. M. Intelligebam de charta scholastica, non de emporetica, non enim sum mercator. R. Vtimmer etiam charta ad siccandam recentè scripturam. M. Satis scio, sed charta est bibula. R. Et tamen charta est. M. Esto. R. Ergo multiplex est chartæ usus, etiam in schola. M. Cogor fieri. R. Etiam dicam tibi alium usum, & quidem in schola frequentissimum. M. quem? R. Non ausim dicere sine præfatione honoris. M. Quid opus est inter nos honorem præfari? non enim verba fœrent. R. Dicam igitur, quando ita vis? M. Dic liberè. R. Ad tergendas nates in latrina. M. Illuc non feruntur chartæ puræ, sed jam scriptæ, &que inutiles. R. Quid tum? chartæ sunt tamen. M. At ego de charta pura & nova loquebar. R. Sed interim victus es. M. Sit ita sanè: non me pœnitet disputatiunculæ hujus nostræ. R. Sed jam à lusu disceditur. N. Et nos ergo loco cedamus.

COLL. LXXII.

Hugo.

Blasius.

HAbèsne bonum atramentum? B. Cur istud rogas? H. Vt mihi des aliquantulum. B. Eho non habes? H. Immo, sed eo non possum scribere. B. Quid obstat? H. Quia nimis spissum est. B. Nescis diluere? H. Non est mihi aqua. B. Dilue vino. H. Multò minùs. B. Quid si aceto dilueres? H. Inde charta perflueret. B. Qui scis? H. Audivi de quodā magistro, qui me docebat scribere. B. Ego verò aliud audivi magis mirum, H. narra mihi so-

des. B. Quid mihi dabis? H. Bonam aciculam. B. Audi igitur quod ego didici ex quodam pædagogo meo: Atramentum, quod aceto liquefactum est, ægrè eluitur. H. Fieri potest: sed interim da mihi parum, in usum præsentem. B. Tene atramentarium tuum bene apertum, ego infundam tibi. H. Ecce, infunde. Vah, quàm liquidum est. B. Fortasse quia non est gummi satis. H. Sed quàm decolor. B. Vtere, si vis, quale quale est, non enim habeo melius. H. Quid igitur faciam? B. Hem inepte, non potes penna tua bene miscere? H. Miscui satis, quid possem prætereà? B. Infunde rursus in cornu meum. H. Admove propiùs, éstne satis? B. Comprime penna linteolum. H. Ita compressi, ut fere sit aridum, quod erit tandé? B. Atramentum bonum, aut certe mediocre. H. Bona est mediocritatis regula, ut ex præceptore didicimus. Sed nunquid ex duabus malis rebus confici potest aliquid boni. B. Vbi miscuero, & tibi rursus infudero, videbis experimentum. H. Ardeo istud videndi desiderio. B. Porrige nunc atramentarium tuum. H. Ecce, infunde. Ohe, jam satis est, quæ isthæc est profusio? Plus mihi dedisti, quàm tibi retinueris. B. Commisce iterum, etiam atque etiam. H. Nunquam posset coquus sua jura & condimenta meliùs confundere, & iam tandem facito periculum. H. Dicta mihi aliquam sententiam ut interim discam aliquid. B. Experientia (ut vulgò dicitur) est rerum magistra. Habes? H. Dicto citiùs. B. Videlicet jampridem tenebas. H. Quis istud ignoraret, quod est adeo vulgare? B. Nunc videamus. H. Res apparebit melius, ubi scriptura bene desiccata fuerit. B. Quid vis expectare? jam siccata est plus satis. H. Oh, vide quàm nigra sit. B. Dixine verè? H. Aliquando periculum feceras scilicet. B. Constabit igitur experientiam esse rerum magistræ. H. Quin etiam hinc experimur, ex rerum commixtione bonum fieri temperamentum. B. Iam incipis altiùs philosophari: itaque discedo. H. O longum sermonem de nihilo! B. Nihil me pænitet: alioqui incerti otio torpebamus.

COLLOQUIORUM SCHO-
LASTICORVM,
LIBER TERTIVS.

Cui insunt Magistri Colloquia cum discipulis.

ADMONITIO.

*Hac à pueris ita legenda erunt ut ex duobus legentibus,
unus Discipulum, alter Præceptorem agat.*

COLLOQVIVM PRIMVM.

Vnus ex discipulis. Præceptor.

Alve Præceptor. *Præc.* Salvus sis per Iesum Christum. An surrexerunt omnes? *Disc.* Omnes præter parvulos. *P.* Num quis ægrotat? *D.* Nemo, gratia Deo. *P.* Quid agitur? *D.* Alii se induunt, alii jam student gnaviter. *P.* Ad-estne vobis hypodidascalus? *D.* Iamdudum. *P.* Ite igitur precatum, vosque diligenter commendate Domino Deo, per Iesum Christum, deprecato-rem nostrum, deinde pergite in studiis vestris, usque ad ho-ram jentaculi. *D.* Ita solemus præceptor. *P.* Credo equidem: sed quia fere somniculosi estis ac negligentes, idcirco ego vos admonéo sæpius. *D.* Gratiam habemus, præceptor hu-manissime. Nunquid vis præceptor? *P.* Dic famulo, ut mihi togam adferat.

COLL. II.

Præceptor. Discipulus.

Adsuistine concioni sacræ? *D.* Adfui. *P.* Qui sunt testes? *D.* Multi ex condiscipulis, qui me viderunt, testari pos-sunt. *P.* Sed producendi erunt aliquot. *D.* Producam quum jubebis. *P.* Quis habuit concionem? *D.* D. N. *P.* Quota hora incepit? *D.* Septima. *P.* Unde sumpsit thema? *D.* Ex Epist. Pauli ad Romanos. *P.* Quota capite? *D.* Octavo. *P.* Ad-huc bene respondisti, nunc videamus quid sequatur. Ecquid memoriz mandasti? *D.* Nihil quod referri possit. *P.* Nihilne?

LIBER TERTIVS.

cogita paulisper, & vide ne turberis, quin esto animo bono.
D. Cerrè præceptor nihil possum reminisci, *P.* Ne verbum
quidem? *D.* Nihil prorsus, *P.* Hem, verbero, quid igitur
profecisti? *D.* Nescio, nisi quia fortasse interim à malis ab-
stinui. *P.* Istud quidem est aliquid, si modò fieri potuit, ut à
malo omnino abstinueris. *D.* Abstini quoad potui. *P.* Fac
ita esse, non tamen satis fecisti Deo, quum scriptum sit, De-
clina à malo, & fac bonum. Sed dic mihi quæso, qua gratia
illuc iveras potissimum? *D.* Ut aliquid addiscerem, *P.* Cur
non fecisti? *D.* Non potui, *P.* Non potuisti nebulo? immo
noluisti, aut certè non curasti, *D.* Cogor fateri. *P.* quæ res
te cogit? *D.* Conscientia mea, quæ me accusat apud Deum.
P. Rectè dicis, utinam ex animo. *D.* Equidem ex animo di-
co, *P.* Fieri potest, sed age, quid fuit causæ quamobrem nihil
memoriæ mandaveris? *D.* Negligentia mea, non enim dili-
genter audiebam, *P.* quid igitur faciebas? *D.* Identidem
dormiebam. *P.* Ira soles, sed quid agebas reliquo tempore?
D. Cogitabam mille ineptias, ut solent pueri. *P.* An tu adeo
puer es, ut non debeas attentus esse ad verbum Dei audien-
dum? *D.* Si attentus essem, possem aliquid proficere. *P.* quid
igitur meruisti? *D.* Verbera, *P.* Meruisti profectò, idque lar-
gissimè, *D.* Ingenue confiteor. *P.* Verbo tenus, opinor, *D.*
Immo certè ex animo. *P.* Fortasse, interim para te ad plagas
accipiendas, *D.* Ah præceptor, ignosce obsecro, Peccavi fa-
teor, sed nulla ex malitia. *P.* Atqui tam supina ista negligèn-
tia proximè ad malitiam accedit. *D.* Non equidem inficior,
sed tuam imploro clementiam per Christum Iesum. *P.* quid
igitur facies, si tibi ignovero? *D.* faciam posthac officium
meum, ut spero. *P.* Addendum erat Deo iuvante, sed id pa-
rum curas, *D.* Immo præceptor, adjuvante Deo præstabo
posthac officium, *P.* Age, condono culpam tua lachrymis,
tibi que ea lege ignosco, ut promissi memineris, *D.* Gratias
ago, præceptor humanissime. *P.* Eris apud me in maxima
gratia si promissa servaveris, *D.* Paxit Deus optimus, maxi-
mus, ut possim. *P.* Faxit præcor.

COLL. III.

Martinus famulus. Præceptor.

PRæceptor, nemo est qui docet in sexta classe. P. Quid hoc rei est? ubi est magister Philippus? M. Morbo detinetur in lecto. F. Qui scis? M. Nunciavit quidam ex discipulus ejus domesticis. P. Dic hypodidascalo meo. M. Non est in musæolo suo. P. Qui scis? M. Nam ego ter aut quater pulsavi ostium. P. Dic primæ classis doctori, ut mittat è suis aliquem. M. Quid si nolit mittere? P. Abi inepte. An putas eum esse tam impudentem, ut recuset? Abi, propera.

COLL. IV.

Bordonus. Præceptor. Discipuli.

PRæceptor. P. Hæ, quid est? B. Sunt quidam qui te convētum volunt. P. Vbi sunt? B. Te expectant in vico. P. Nunc adibo. B. Atqui virgent. P. Præcurre tu, & eos intromitte in arcam, ego te sequar: vos interim expectate cum silentio. Mox ego adero, ut vos ad cœnam dimittam. D. O quam bonū verbū!

COLL. V.

Canellus. Præceptor.

PRæceptor, quid reddemus cras manè? P. Hodie manè, palam dixi ante scholæ missionem. C. At ego non aderam, præceptor. P. Rogā condiscipulos. Nam si vellent singuli me interrogare de rebus à me palam dictis, quæso, quando finis esset. Itaq. fac sis posthac prudentior. C. Curabo pro viribus. P. Sed tu ubi eras? C. Prodieram. F. quid prodieras? C. Ut curarem negotium aliquod de quo pater ad me scripserat. P. A quo petisti veniam? C. Ab hypodidascalo. P. Cur non à me potius? C. Quia eras occupatus. P. Quid agebam? C. Alloquebaris in arca quosdam viros honoratos, qui te conventum venerant. P. Abi, nunc recorder.

COLL. VI.

Præceptor. Famulus. Observatores.

HEus Martine. F. Hem, præsto sum, here. P. Accerere mihi huc quinque publicos observatores, quos hesternò die in hunc mensē elegi: nostin? F. Optimè, nam egomet aderam. P. Sunt opinor in suo quisq. auditório, festina. F. Quamprimùm reddiero. O. Adstimus omnes, præceptor, quid tibi placet imperare? P. Satis erat jubere, nec enim sum imperator, nec magistratus. Ego vos huc accersendos jussi, ut vos officii vestri commonefacerē. Vos igitur attentis auribus atq. animis au-

LIBER TERTIVS.

dire. Non ignoratis quanto cum timore Domini hesterno die palam in aula nostra communi vos elegerim. Auspicati sumus à sacris precibus, sequuta est admonitio nostra atq. exhortatio ad omnem cœtum scholasticum, de timore Domini, deq. moribus qui deceant studiosos in schola versantes quotidie; deinde non sine optimorum adolescentium testimonio, vos elegi quinque quos ad hoc munus idoneos existimavi, postremo ventum est ad secundam cum gratiarum actione, precationem. Ne igitur putetis ludum fuisse aut iocum, actionem illam in qua nomen Domini tam studiosè fuerit invocatum. Ac licet, apud imperitos aut arrogantes, hoc munus & vile & abiectum videatur, vos tamen credite cùm honorificum tum sanctum esse vestrum istud ministerium. Quod si aliter existimabitis, fieri non potest, ut munere vestro rectè fungamini. Itaque ego vos hortor quantum possum, & per Iesum Christum obtestor, ut cum Dei timore atque reverentia diligentiam præstetis in iis omnibus quæ intelligetis ad officium vestrum pertinere. A vobis igitur absit omnis favor, odium, gratia, studium vindicandi, & similia, quæ transversos agunt homines, & sincerum corrumpunt iudicium. Ne timeatis improborum minas, qui pusilli animi adolescentes ab officio solent abstertere. Quam enim habent in vos potestatem? Potius eum timete, qui vester est Dominus, qui vitæ ac necis potestatem habet. Illius (inquam) tanti principis timor vobis ob oculos semper obversetur. Incurretis (scio) in aliquot improborum ac dissolutorum odium: sed pluris sit vobis unius patris vestri cœlestis amor & charitas, quam omnes omnium hominum inimicitia. Estote semper memores verbi illius quo servator noster & summus præceptor suos discipulos ad constantiam hortabatur. Si vos (inquit) odit mundus, scitote quodd me quoque prius odio habuerit. Vos igitur propter ipsum Christum, omnes floccifacite nebulonum minas, offensiones, inimicitias, dummodo gloriæ Dei possitis inservire fideliter. Hæc sunt de quibus nunc pro temporis brevitate vos admonendos esse existimavi, præter illa quæ vos in aula hesterno die audivistis. *Pr. obs.* Maximas gratias agimus præceptor humanissime, & Christum precamur ut sua dona

LIBER TERTIVS.

donā tibi semper adaugeat. A. Te verò vehemēter petimus, ut (si tibi molestum non est) pręscriptam des nobis hortationem tuam; quo illam inter nos quandoq; relegētes memorię renaciūis infigamus. P. Id ego faciam primo quoq; tempore; quandoquidem rem sane honestissimam postulatis. *Primum Ob.* Optamus etiam ā te (si placet) cōmētariolum scriptum habere de pręcipuis officii nostri capitibus, ut simus certiores quid potissimū sit nobis hac in re observandum. p. In ipso tempore de hoc admones, & sic ego jampridē in animo habebā, sed me quotidie aliud ex alio impeditur. Dabo igitur eius modi cōmentariolum quod videlicet contineat quicquid ad observatorum publicorum officia pertinebit. Id autē describetis ex ipso archetypo meo, quod ideo servare volo, ut cāseris quoq; tradere possim futuris observatoribus. Nunc redite in suum quisque auditorium. O. Rectā imus pręceptor,

COLLOQ. VII.

Clericus.

Pręceptor.

Licēne pręceptor, ut ego & patruelis camus domum? P. Quid eō? C. Ad nuptias consobrinę. p. quando est nuptura? C. Crastino die. P. Cur tam citō vultis ire? C. Ut mutemus vestimenta. P. Per me licet eatis, hac tamen lege, ut crās huc redeatis cubitum. C. Quid sit volet patruus, ut expectemus reportio. P. Non detinebit vos, satis scio, dummodo dicatis ei qua lege dimiserim. C. Verum fatebimur. P. Abite, & ab omni cavete intemperantia, facitēq; ut luceat lux vestra coram omnibus, unde gloriificetur noster ille cōlestis pater. C. Ita quidem speramus fore, ipso nos in omnibus adjuvante,

COLL. VIII.

Portanus.

Pręceptor.

Licēne exire, pręceptor? pr. Quę tibi est exeundi causa? pr. Vt quęram in foro aliquem ex nostratibus. pr. Quid illud opus est? pr. Mandare illi volo, ut meos admoneat de pane mihi aut adferendo aut mittendo. pr. Vbi panis deficit, omnia sunt illic venalia. pr. Illud vulgatum est apud nos proverbium. pr. Imō ubique pervulgatum, adeo panis mortalium vitę est necessarius. Sed ad rem; tu nunc prodire vis? pr. Si tibi placeat pręceptor, ne mei negotii occasione omittam. pr. Abi & festina

LIBER TERTIVS.

na ante prandium redire. B. Dabo equidem operam.

COLL. IX.

Buerus.

Præceptor.

Licétne mihi exire unà cum fratre? P. Quid causæ est?
B. Vt mater emat nobis calceos: deinde ut tonsorem
adeamus. P. Quid ed? B. Resectum capillos. P. Quid nunc
opus est? B. Vt cras (si Dominus permiserit) invisamus pa-
truum. P. Ite, & maturè redite ad studium. Sed heus pue-
ri, adferte mihi à marre testimonium in crastinum diem, aut
testem adducite. B. D E O juvante id curabo diligenter.
Nunquid vis præceptor? P. Vt meis verbis matrem officio
se saluetis.

COLL. X.

Albertus.

Præceptor.

Præceptor, licétne nobis ire ad tonsorem? P. Quid ed?
A. Vt capillum tondeamus. P. Libenter quotidie exiretis
sexies: quin expectate in crastinum diem, ut eatis unà cum
cæteris. A. Atqui propter forum turba erit in constrina. P.
Quid tum? satis habebitis otii ad expectandum. Recipite
vos ad studium. A. Vt liber, præceptor.

COLL. XI.

Bargius.

Præceptor.

Præceptor, accersor à patre. P. Vbi is est? B. In diversorio.
P. Quando venit? B. Advenit modò. P. Quis tibi tam citò
nunciavit? B. Misit ad me famulum. P. Vbi est? B. Pro fori-
bus me expectat. P. Cur illum non intromisisti? B. Noluit in-
trare. P. Quid ita? B. Quia (ut ait) festinatione urgetur. P. Vo-
ca illum, ut paucis conveniam, deinde abi, sed cura ut quam-
primum huc adsis. B. Eo vocatum.

COLLOQ. XII.

Præceptor.

Roscicus.

Vbi est Martinus? R. Ivit ad forum. P. Quid ed? R. Emp-
tum (ut dixit) cingulù. P. Injussu meo exire non debuit,
sed hoc nihil ad te: Quis dabit vobis merendam? R. Dixit se
hora secunda reversurum ut det nobis. P. Quid si fallat? R.
Id non est moris ejus. P. Nisi ad horam adfuerit admone ux-
orem de vestra merenda: habet enim clavem alteram cellæ
penuariæ.

COLL. XIII.

Præceptor. Scatranus.

DEmiror unde nunc venias. *S. Domo redeo, præceptor. P.* Cur iyeras domum? *S. Petikum merendam. P. Quamobrem non attuleras?* *S. Mater erat occupata. P. Quid tum debuisti exire in iussu meo?* *S. Non debui, fateor. P. Quid igitur meruisti?* *S. plagas accipere, sed ignosce mihi, quæso, præceptor. p. Cur non petivisti eundi potestatem?* *S. Quia non audebam te interpellare. p. Quid agebam?* *S. Tenebas libellum quendam, & legebas aliquid. p. Fieri potest: sed vos tamen sæpe me interpellatis ob rem leuiorem. Nunc igitur para te ad vapulandum, S. parce mihi, obsecro præceptor: sine ut cogitem aliquantisper. p. Age, parco, tum quia ingenuè confiteris, tum quòd satis studiosus mihi videris, S. Gratias ago maximas præceptor humanissime.*

COLL. XIV.

Gulielmus. Præceptor.

PRæceptor, non restat mihi charta ad scribendum: visne dare codicem? *p. Quem in usum?* *G. partim ad colloquia, partim ad exemplaria. p. Retulisti in codicem tuum?* *G. Retuli. p. Ostende. G. Ecce tibi præceptor. p. Quid istud retulisti octodecim: vis ergo de maiore?* *G. Si tibi placet. p. Pete à famulo: ac ne dubitet, ostende illi tuum codicem, ut idem in suum referat. G. Audio. p. Audi item, cave abutaris charta, ne tibi pater graviter succenseat. G. Faxit Deus, ut bene utar.*

COLL. XV.

Grivetus. Præceptor.

PRæceptor, licetne prodire? *p. Quamobrem?* *G. Ut eman cultellos mensarios. p. Vbi sunt quos habebas?* *G. Reliqui domi. p. Quid ita?* *G. Quia jam obtusi erant & inutiles. p. Habesne pecuniam ad emendos alios?* *G. Mater dedit mihi. p. Quis erit adiutor ad emendum?* *G. Gerardus. p. Ita sanè, & cavete ne vobis imponatur. G. Cavebimus, Deo juvante. p. Omnes quidem juvat: sed eos potissimum, qui ad ejus honorem omnia referunt.*

COLL. XVI.

Vernatus. Præceptor. Spatula.

PRæceptor, licetne pauca? *p. Loquere. V. Nos duo proponebamus, si tibi ita videretur, ire dum ceteri ludunt, foras ambulatū. p. quòd vultis ire?* *V. In proxima suburbana. p. quid*

LIBER TERTIUS.

autē ageris ambulantes? *S.* Tractabimus colloquium aliquod.
p. Sed de bonis & honestis rebus. *S.* Hæc tēporis serenitas, &
 tam pulchra terrę facies præbebunt nobis honestum aliquod
 argumentum. *p.* Nunquam deest *Dei* laudandi materia duntaxat
 veris ejus cultoribus. *V.* Nunquā profecto: sed ut ad pro-
 positum revertamur, permittis nobis præceptor extra urbem
 prodire? *p.* Nisi mihi perspecta esset vestra perpetua fidelitas
 & vetus amor literarū, nunquam permetterē: præsertim quum
 pravi adolescentes me sæpe in hoc genere fefellerint. Vos
 igitur prodite, deinde maturē ad cœnam revertimini.

COLL. XVII.

Isaias.

Præceptor.

Præceptor, licetne prodire? *p.* Quò prodire cupis? *I.* Ad far-
 torem. *p.* Quid eò? *I.* petitem semoralia. *p.* Iamne facta sunt?
I. Sunt, opinor. *p.* Rectē (opinor) dicis: quia res incerta est. *I.*
 Atqui promiserat in hunc diem. *p.* Quid si fallat? *I.* Nihil mi-
 rum fuerit. *p.* Nunc quoq; verē loquutus es: nam raro ad pro-
 missum tēpus fidē præstant artifices. *I.* Viso tamē, præceptor, si
 mihi permittas. *p.* Nihil impediō. *I.* Nunquid vis, præceptor?
p. Imò, ut properes, ne desis prælectioni. *I.* Bene mones: abeo.

COLL. XVIII.

Caius.

Præceptor.

Licetne prodire? *p.* Quò? *C.* Domum. *p.* Hem, tam sæpe ita
 ire domum? *C.* Mater jusserat ut ego & frater se adirem,
 hodie. *p.* Cujus rei gratia? *C.* Ut ancilla vestimenta nobis
 excuteret. *p.* Quid istud? Sūntne vobis pediculi? *C.* Et multi
 quidem. *p.* Cur uxorem meam non admonuistis? *C.* Non ausi
 sumus. *p.* Quasi verò illa sit usque adeo difficilis, ancillam
 habet ea potissimum gratia, ut vestram omnium curet mun-
 diciem: nec vos ignoratis illud, sed gaudetis matris invisen-
 dæ occasionem vobis dari. Vos igitur manete, cras ego cura-
 bo, ut vobis excutiantur vestes. *C.* Sed mater nos obfurga-
 bit. *p.* Egomet eam placabo, quiescite.

COLL. XIX.

Tornator.

Præceptor.

Pueri.

Præceptor, licetne cras ire domum? *pr.* Quid eò? *To.* peri-
 sum panem, *pr.* Non tibi restat? *To.* Restat quidem, sed
 F 2 parum

LIBER TERTIVS.

parum admodum. P. Quid frater? estne tecum iturus? T. Iussit pater. P. Quando convenisti illum? T. Die Iovis quum venisset in hanc urbem. P. Vbi illum vidisti? T. Apud forum? P. Non mentiris? T. Non mentior. P. Vnde probabis? T. Sunt ex condiscipulis qui aderant. P. qui tandem? T. Adsunt Blasius & Audax. P. Estne verum, pueri? P. Omnino verum. P. Qui scitis? P. Vidimus eius patrem, & audivimus ipsa verba. P. Si ita est, permitto ut eas domum cum fratre. T. Vale, præceptor. P. Vos servet Dominus Deus. T. Idem tibi precamur ex animo. P. Sed heus, quando huc aderitis? T. Crastino die vespere, Deo iuvante. p. Cura ut promissi memineris. T. Curabo. p. Scilicet, ut soles. T. Imò melius, spero, Nunquid vis? p. Ut verbis meis salutem dicas parentibus. T. Faciam libenter, iterum vale, præceptor. P. Vos quoque valete, & lento gradu ambulate, propter æstum solis. T. Ita facere solemus.

COLL. XX.

Præceptor. Villarianus.

Quid tibi vult, quod absueris hac tota hebdomade? V. Oportuit me manere domi. P. quamobrem? V. Ut matri adessem, quæ agrotabat. p. Quod illi officium præstabas? V. sæpius ei legebam. p. quid legebas? V. Aliquid ex sacris literis. p. Sanctum istud & laudabile ministerium. Vtinam sic omnes studerent verbo Dei. sed quid? nihil agebas præterea? V. Quoties opus erat, illi ministrabam cum ancilla. P. Hæcine vera sunt omnia? V. Habeo testimonium. p. Profer illud. V. Ecce. p. quis scripsit? V. Famulus noster, matris nomine. p. Agnosco eius manum: quia sæpe ab illo mihi attulisti. V. Licet nē igitur redire in sedem meam? p. quidni licet, quum mihi satisfeceris. V. Gratias ago, præceptor.

COLL. XXI.

Lucerus. Hypodidasculus.

Præceptor, licetne mihi prodire? H. quæ tibi est prodeundi causa? L. Est mihi eundum ad forum. H. quid eò? L. Ut emam corium. H. In quem usum? L. Ad calceorum soles. H. quis te adiuvabit in emptione? L. quidam oppidanus, cui hoc mandavit pater meus. H. Debueras adire cum cæteris qui ad forum prodierunt. L. Occupatus eram. H. quæ in te? L. In scribendis ad patrem literis. H. quando eas

LIBER TERTIVS.

dabis? L. Hodie, si quem in foro nostratem offendero. H. Abi, & memineris ad horam solitam adesse. L. Meminero.

COLL. XXII.

Arator. Præceptor.

Præceptor, tuo permissu hora prima prodieram, nunc redeo. p. Curasti negotium tuum? A. Curavi, gratia DEO. p. Factum bene: quota est hora? A. Instat secunda. p. Voca mihi famulum, deinde ito ad merendam, cum cæteris.

COLL. XXIII.

Hugo. Præceptor.

Præceptor, visne mihi mutuo dare aliquantum pecuniae? p. quid opus est tibi pecunia? H. Ut Sylvio satisfaciam. p. quantum debes illi? H. Assum cum semisse. p. quo nomine? H. quia scripsit mihi aliquot colloquia. p. Ostende. H. Vide, si placet. p. Adi hypodidasalum, dic ut det quantum petis. H. Gratias ago, præceptor. p. Non est quod agas, sed refer in codicem tuum. H. quin iam retuli. p. Factum bene, ostende ipsi hypodidasalo.

COLL. XXIV.

Blasius. Præceptor.

Licetne mihi, præceptor, adire tutorem? p. quæ te causa movet? B. Iusserat ille ut se hodie convenirem, si liceret per otium. p. quando iusserat? B. Nudiustertius. p. Vbi illum vidisti? B. In area quæ est è regione templi. p. Ac vide ne mentiaris. B. A me absit mendacium. Si vis, dabo testes ex condiscipulis, qui mecum aderant. p. qui sunt illi? B. Daniel & Corderius: visne ut eos accersam? p. Manè ego illos conveniam. Sed dic quid eget tutor opera tua? B. Ad aliquid describendum. p. qua igitur hora vis illum adire? B. Nunc, si tibi placet. p. quando huc redibis? B. quum primum me dimiserit. p. Nunc abi, atque illi ex me dic salutem plurimam, B. Faciam libenter.

COLL. XXV.

Scriba. Magister.

Præceptor, pater te invitat ad prandium, si tibi placet. M. Estne solus? S. Solus, opinor, præter domesticos. M. Excusa me illi: iam enim aliunde invitatus eram. Age tamen illi meis verbis gratias. S. Nunquid vis aliud? M. Nihil, nisi ut maturè ad scholam redeas. S. Maturè iuvante Deo,

Coll.

COLL. XXVI.
Gasp. Præceptor.

Licetne prodire, præceptor? p. Quod? G. primùm ad sartorem, deinde ad tonsorem. p. Cur ad sartorem? G. Ut curem tibialia reficienda, p. Sùntne lacera? G. Adeo lacerata, ut vix induere possim. p. Cur ad tonsorem? G. Ut illi ostendam ulcus quod mihi his diebus subortum est in femore. p. Detege ut videam. G. Vide quando ita placet. p. Est furunculus. G. Ita conjiciebam. p. Quum aperueris tonsori, roga illum ut emplastrum ulceri adhibeat. G. Faciam quod suades. p. Sed nunquis est qui tecum prodire velit? G. Imò Ioannes Flavianus. p. Quod habet negotium? G. Tonsorem quoque vult adire. p. Ita igitur unà, & redite similiter. G. Nunquid vis præterea? p. Ut maturetis redditum, ne merenda vestra mulctemini.

COLL. XXVII.
Latonus. Præceptor.

Præceptor, licetne nobis prodire? p. Estisne multi qui prodire vultis? L. Ferme omnes. p. Quid hoc sibi vult? L. Est hodie mercatus: inde sit ut ferè unusquisque velit aliquid emere. p. Nunc ego sum occupatior, quàm ut singulorum prodeundi causam possim cognoscere: adite igitur subdorem, qui cognoscat, & si vacat, vos deducat ipse. L. Gratias agimus, præceptor humanissime.

COLL. XXVIII.
Præceptor. Theophilus.

Hodie igitur Petrum convenisti? T. Hodie, p. Vbi? T. In templo. p. Quota hora? T. Octava matutina. Nunquid rogasti, quando sit repetiturus scholam? T. Rogavi. p. Quid ille? T. Nescio inquit. p. Debuisti illum ad redditum exhortari. T. Id ego feci, & multis quidem verbis. p. Bene fecisti: sed quid ille respondit? T. Se adhuc à patre detineri ad fructus colligendos. p. Quid si ad ipsum patrem scribas de statu nostro scholastico? fortasse enim movebitur ut filium citiùs remittat. T. Si tibi ita videtur, faciam, idque diligenter. p. Fac igitur primo quoque tempore: sed audi, scribe plenissimè, deinde literas tuas mihi ostende priusquam des perferendas. T. Sedulo faciam præceptor.

COLL. XXIX.

Petancellus. Præceptor.

PRæceptor, licetne mihi exire? *pr.* quò tibi eundum est?
pe. Ad tonsorem. *pr.* Non est tibi aliud negotium? *pe.* A
 tonsore volo ire emptum ligulas, illinc me ad sutorem con-
 ferre. *pr.* Cur ad sutorem? *pe.* Ut uni ex calceis meis anne-
 stat corrigiam. *pr.* Ista omnia quando confeceris? *pe.* Intra
 horæ spatium ut spero. *pr.* Erunt multi fortasse in constrina
 expectantes, *pe.* Fieri potest: sed si videro diutius mihi mo-
 randum illic esse, expectabo in diem Sabbati. *pr.* Estne alius
 qui prodire velit? *pe.* Pontanus ait se velle chartam emere.
pr. Scisne illi opus esse? *pe.* Scio. *pr.* Ite igitur unà: cûrate
 diligenter suum uterque negotium: nec sitis cessatores, *pe.*
 Deo iuvante, cavebimus.

COLL. XXX.

Carbonius. Præceptor.

L. Ictne exire? *p.* quò? *C.* Ad sartorem, *p.* quid eò? *C.* Ut mihi
 tunicam faciendam metiatur, *p.* quæ tibi est materia? *C.*
 Niger pannus. *p.* Vbi est? *C.* In arca mea, *p.* Sartor autem quis
 tibi est? *C.* Petrus Sylvius. *p.* Estne peritus artifex? *C.* Sic audi-
 vi, & est notus patri meo, qui iussit ut illum adirem, *p.* Vbi ha-
 bitat? *C.* In vico Xenodochii. *p.* Non nimis longè est, cave dis-
 curras. *C.* Cavebo. *p.* Facile à me veniam impetrant, qui nun-
 quam fallunt, *C.* Avertat Deus ut unquam fallam,

COLL. XXXI.

Luterninus. Præceptor.

PRæceptor, licetne pauca? *p.* Loquere quid velis. *L.* quum
 interdum dicis alicui nostrum ubi est follis, vel cedo fol-
 lem non apparet utrum follis sit masculini an foeminini ge-
 neris. *p.* Non apparet, fateor, quid tum? *L.* Vnde igitur
 scire possumus, *p.* Cur me de hoc nunquam rogastis? *L.*
 Tam multa tam sæpe interrogamus, ut vereamur ne tibi mo-
 lesti simus, *p.* quasi verò istud unquam præ me feram, contrà
 eò magis amo vos, quo me rogatis sapius, quid enim ma-
 gis cupio, quam ut aliquando vos videam & optimos & do-
 ctissimos? *L.* Habemus gratiam maximam, præceptor hu-
 manissime, *p.* Eam gratiam ego & vos Deo nostro debemus,
 qui solus, sua bonitate, utrisque bonam dedit voluntatem.

LIBER TERTIVS.

L. Faxit illi ut hoc beneficio rectè seper utamur, in ipsius gloria. Sed dic, quæso, follis cujus est generis? P. Masculini, L. At ego potius foeminini dixissem. P. Quamobrem? L. Quia tale est pellis, quod est in rudimentis pro exëplo positum. F. Non abs re id conjiciebas. Nā in is finita quale est pellis, magna ex parte foeminina sunt. L. Non igitur omnia? P. Vix ulla est tam generalis regula, quæ exceptione careat. Follis igitur sub exceptione cadit; quia masculinū est. Sic aliquot alia, ut ignis, piscis, axis, &c. L. Sed unde illa dignoscam. P. Facile cognosces, quū perveneris ad Grāmaticæ regulas, Sed interim Latine loquentes attentè observa, teque ad eorum imitationem diligenter accommoda. L. At istud longum est, præceptor. P. Non fiunt nisi longo tēpore præclara ædificia. L. Experientia nos istud docet; at pater meus vellet me annuo spatio doctū videre. P. Ego vero istud unius diei spatio videre vellē. Sed quid agas? omnib⁹ in rebus expectandum tempus est. Pater tuus quia nō didicit literas, nescit quid doctrina valeat, neq, quantis laboribus illa comparetur. L. Verū dicis, sed quid illi respondere possum, quum apud me conqueritur de tēporis longi spatio in discēdis literis. P. Docebo te inter cœnandū, puncto lpsu cum cæteris, ut me in musæum recipiam. L. Ignosce mihi, quæso, præceptor, quòd te interpellaverim. P. Nihil me interPELLASTI; non enim occupatus eram, prætereā, si te audire mihi molestū fuisset, nonne poteram te in aliud tempus rejicere. L. Tuo jure id poteras. P. Abi igitur.

COLL. XXXII.

Castrinovanus. Præceptor.

Salvus sis, præceptor. P. Auspicatò advenis, quid nuncias? C. Orat te pater meus ut animi causa eamus unā in hortos suos suburbanos. P. Ad eam rem nos invitat serenitas, & nunc sumus feriati. Sed quid illic aspectu jucundum videbimus. C. Varias & pulchras arbores cum suis fructibus, item herbarum & florum miram varietatem. P. Nihil est illis reb⁹ hoc tempore jucundius. C. Ea est Dei erga nos beneficentia. P. Quam quidē assiduis laudibus prosequi debemus. C. Sed vereor, ne patri in mora simus. P. Tantisper expecta dum rogam muto, ut sim ad ambulandum expeditior. Iam paratus sum,

LIBER TERTIVS.

sum, nunc eamus. Sed estne domi pater? C. Pro foribus non expectat. P. Bene res habet; vide ut eum decenter salutes, C. De hoc, te docente, sæpe admoniti fuimus.

COLL. XXXIII.

Daniel.

Præceptor.

Pater meus tibi salutem plurimam dicit. P. Ain' tu? quando rure rediit? D. Heri tantum. P. Ut valet? D. Optime. P. Mater verò ubi est? D. Adhuc est in Gallia. P. Vbi in Gallia? D. Aureliæ. P. De illa quid auditis? D. Esse bona valetudine præditam, Dei beneficio. P. Dominus Deus conservet eam. D. Ita precor. P. Dic vicissim patri salutem plurimam verbis meis. D. Factam sedulo.

COLL. XXXIV.

Buchodus. Præceptor.

Præceptor, licetne pauca? P. Dic liberè. B. Cur nò dicimus hic arbor, sicut hic labor? Itè, cur genitivum arboris non proferimus penultima longa, ut ferè in cæteris nominibus terminationis ejusdè? P. quia loquedi usus aliter approbavit. Nec enim ubiq, locum habet analogia: sed ubi ea deficit, sequendus est eorum usus, qui rectè & purè loquuti sunt. Nam ipsa Latinitas usu & auctoritate magis quàm ratione constat, & da igitur auctoritatè de nomine arbor. p. *Arboris exesatrum* *cm*, apud Virgiliù. Nónne hìc manifestè vides, & genus & accentù? B. Video, præceptor; sed sùntne alia eodè accètu? p. In primis Græca omnia; ut Castor, Castoris; sic Hector, Nestor, & similia. Item hæc duo neutri generis, æquor æquoris, marmor marmoris; sunt & adjectiva quædã; ut memor memoris: & ex eo compositum immemor, Talia quoq, sunt ex decus, & corpus composita, ut indecor indecoris, tricor tricorporis. Sed hæc apud Grâmaticos annotata facilè per te invenies. Nam ista ætas tua majorem indies requirit diligentiam. Huc accedit quod hæc ipsa quæ tuo labore & diligetia inveneris, firmiore tenebis memoria. B. Ago tibi gratias, humanissime præceptor, quòd me tanta humanitate non solùm doces, sed etiam admones, p. Bene facis; sed interim volo memineris soli D E O acceptum referre quicquid boni ex labore meo in te proficiscitur. Frustra enim docendo laboramus, nisi laboribus nostris divinus favor accesserit. Nosti illud Apostoli.

Neque

LIBER TERTIVS.

Neque qui plantat est aliquid, neq. qui rigat, sed qui dat incrementum Deus. B. Essemus profecto plumbo stupidiores, si ista ignoraremus, quæ nobis tam sæpe inculcas, tamque diligenter. P. Tantò diligentius vos oportet tum meminisse, tum recordari. Sed jam tempus est ut ad quotidianum pensum te referas. Ego verò interea me abdo in musæolum.

COLL. XXXV.

Præceptor. Oblivarius.

Dic Latine, *a booke*. O. Liber p. Liber cujus generis? O. *Ma* sculini. P. Qui is? O. Ex bene loquendi usu & cōsuetudine. P. Ostende usum. O. Nam quotidie loquētes sic dicimus, Hic liber cujus est? Dicimus itē sæpe numero Liber meus, liber tuus, bonus liber, & similia. P. Bene respōdisti; sed quis loquēdi usum te docuit? O. Tu ipse, præceptor. p. Ergone tenes omnē usum linguæ Latinæ? O. Si tenerē nō essem discipulus. P. quid igitur? O. Magister fortasse. P. Abi; responso tuo contentus sum. O. Gaudeo sanè. p. Age gratias Deo, qui tibi dedit ingenium & mentē bonam. O. Utinā semper agnoscam ejus in me beneficia. p. Utinā ille favore suo tua studia prosequatur. quid hoc sibi vult Olivari? O. Quod mihi bene precaris. P. Ergo tu quoque memēto bene ex animo precari omnibus, præcipue verò condiscipulis tuis. O. Meminero, præceptor. P. Addendum fuerat, Deo juvante. O. Oblitus sum fateor.

COLL. XXXVI.

Præceptor. Daniel.

Atende Daniel, ut discas Latina bene Anglice vertere. D. Attendo, præceptor. p. At diligēter. D. Imò diligentissimè & ex animo. P. Bene facis. D. Propone igitur mihi Latina ut nobis interdum soles. P. Quid opus est? D. *What is needfull*. p. Gallinæ. D. *To a hen*. P. Ut. D. *That*. p. Illa. D. *She*. P. Sit. D. *May be*. p. Bona. D. *Good*. p. Bene vertisti, Nunc ad singulas partes hujus orationis responde nominatim. D. Respondebo quoad potero, dum modo mihi præieris. P. Quid. D. Est nomē. p. Opus. D. Nomen. P. Est. D. Verbum. P. Gallinæ. D. Nomen. P. Ut. D. Conjunctio, hoc in loco. P. Illa. D. Pronomē. P. Sit. D. Verbum. P. Bona. D. Nomen. P. Age, dicamus iterum, ut singula paulo planius intelligas. D. quid nunc respondebo? P. Indica bre-

LIBER TERTIVS.

breviter singularium partium declinationem, ut vos docere soleo. *D.* Præito igitur, ut cœpisti. *p.* Quid. *D.* Quid, cuius, nomen substantivum anomalū. *p.* Opus. *D.* Hoc opus, operis, ut onus oneris. *p.* Falleris Daniel. *D.* quid ita? *p.* quia opus hīc est adiectivum. *D.* Ego, adiectivū! quomodo declinatur? *p.* Est indeclinabile. *D.* Me miserum! nunquam istud audieram. *p.* Addendum fuit quod sciam, vel quod meminerim. *D.* Quamobrem? *p.* Quia fortasse audieras, sed memineras malè. *D.* Fieri potest; sed perge (quæso) me docere. Quid Anglicè significat istud nomē? *p.* Nō solet Anglicè verti, nisi iunctum cum verbo sum, es. *D.* Da exemplum. *p.* Quotidie in ore habes exēpla. *D.* Nunc mihi nō occurrunt. *p.* Nonne soles dicere & audire ex cōdiscipulis; Opus est mihi charta, atramento, pecunia, & similia. *p.* Sæpe dico fateor, & sæpe audio; sed parum adverto. *p.* Nūc igitur adverte, & mada memoriæ; Opus est mihi pecunia ad libros emēdos, *I have need of money to buy books.* Vel sic, *I want money.* Vel, *I have to doe with.* *p.* Da itē aliud exēplū, quæso. *p.* Opus est tibi virgis, ut tua expellatur pigrizia, *Thou hast need of rods, that thy sloath may be driven away.* *D.* Fateor, equidē, præceptor; sed Deus (ut spero) mei miserebitur. *p.* Omnīū miseretur Deus, qui piē illū invocant, Sed de nomine opus iā satis multa, quod ad vos attinet; ad cætera redeo, Est, *p.* Sum, es, esse, verbum anomalū. *p.* Gallinæ. *D.* Gallina, gallinæ, ut mensa, mensæ. *p.* Vt. *D.* Nō declinatur, quia est cōiunctio. Anglicè, *That, to the end that, for that.* *p.* Illa. *D.* Ille, generis masculini, illa, generis fœminini, illud, generis neutri. *p.* Declina in fœminino. *D.* Illa, illius, illi, &c. *p.* Sic. *D.* Iam dictum est. *p.* Bona. *D.* Bonus, generis masculini, bona, fœminini, bonum neutri, nomen adiectivum. *p.* Confer ad exemplum. *p.* Iustus, iusta, iustum: bonus, bona, bonum. *p.* Nunc mutuo vos interrogate, ut plenius omnia tracteris.

COLL. XXXVII.

Blanderius. Præceptor.

PRæceptor. *p.* Quid vis? *B.* Licetne mihi ire domum? *p.* Cur ante horā? *B.* Pater iussit ut nunc abire. *p.* Quid eget opera tua? *B.* Vult me in villā mittere. *p.* quid eo? *B.* Petiturum uvas & eadem opera nunciatum aliquid villico nostro. *p.* quid si me fallis? *B.* Adferam testimonium, ut soleo. *p.* quando redibis?

LIBER TERTIVS.

B. Hora prima, ut spero. P. Qui tam citò? B. Villa nostra non longè hinc est, ito sanè.

COLL. XXXVIII.

D. P.

PRæceptor, placetne audire excusationem meam? P. Quando abfuiſti? D. Hesternò die. P. Quota hora? D. Prima. P. Quæ fuit cauſa? D. Accerſitus fui. P. A quo? D. A patre. P. quis tibi nunciavit? D. Famulus noſter. P. Cur me non adivit? D. quia dicebat ille ſe urgeri feſtinatione. P. Sûntne tibi teſtes? D. Adſunt, præceptor. P. Abi, ſede in loco tuo, ego interim eos interrogabo.

COLL. XXXIX.

Præceptor. Michael.

CVr nõ veniſti citiùs? M. Expectabam fratrem. P. Vbi eſt? M. Reſtitit in foro. P. Cur eum nõ adduxiſti? M. Volebat emere atramentũ. P. Immo pyra, mala, aut aliquid è cæteris fructibus. M. Nefcio, tamen illud dicebat. P. Quum ſitis fratres, cur non habetis commune atramentum in ampullâ? M. Frater nihil vult habere commune mecum. P. Vult igitur omnia ſibi propria. M. Illud eſt. P. Admone me, quum venerit, ego illum docebo quid ſit fraternitas. M. Faciam, præceptor. A. Abi in locum tuum.

COLL. XL.

D. P.

Licetne abeſſe hora ſecunda? P. Quid habes negotiï? D. Pater eget opera mea. P. Qua in re? D. Vt ſibi aliquid ſcribam. P. Sed interim non reddes quæ præſcripta ſunt vobis. D. Iam edidici. P. Factum bene. D. Placetne tibi audire me? P. Cras audiam, quum licebit per otium. D. Permittisne igitur ut abſim, præceptor? P. Age, permitto, ſed ita, ut cræſtino die ſcriptum adſeras teſtimonium. D. Ego ſemper tibi adfero aut à patre ſcriptum, aut à noſtro famulo, patris nomine. P. Rectè facie pater, ſunt enim multi qui me paſcunt mendaciis. Nunc abi, & patri dic ſalutem verbis meis. D. Faciam libèter.

COLL. XL.

Præceptor. Caperonus.

HEus, Caperone. C. Hem, præceptor. P. Quid flet frater tuus? C. Egrotat. P. Qui ſcis? C. Satis apparet. P. Quo ſignò? C. quia vomuit. P. Quid illi dolet? C. Caput & ſtomachus uo dicit. P. Cur nõ recepit ſe domũ? C. Non auſus eſt. P. Tu vero non audebas me admonere? Age, duc illum tu ipſe domum

LIBER TERTIUS.

usque, & matri narra diligenter, ut ille se habeat. Propera quid cessas. Duc eum lento gradu. C. Ducam, præceptor.

COLL. XLII.

Præceptor.

Tiliacus.

Heus Tiliace, sequere me in cubiculū, est quod ego te feci sum monere velim. T. Adsum, præceptor. P. Nunquamne maturè in scholā venies? T. Nō possum venire citiūs. P. Semper istud dicis; quid impedit? T. Nemo est domi nostræ qui me expectet faciat. P. Nemo? T. Prorsus nemo. P. Non habetis ancillam? T. Habemus quidem, sed non curat me excitare. P. Immo tu (ut opinor) non curas surgere; nōne verum dico? quid taces? responde nunc tandem aliquid. T. Me miserum, quid agam? P. Nihil est quod verearis, fateri verum. T. Quid si confessus ero? P. Eho, tibi ignoscā, crede mihi. T. Ah pudet. P. Ne pudeat verum fateri, quæso, alioqui vapulabis. Pergiū taceret? Heus observator, vise ad matrem ejus, & roga. T. Ne mittas oro, præceptor; dicam tibi rem omnem, nihil reticebo. P. Age, esto animo bono. T. Sic est protestō, ut dixisti. P. Non satis istud est, volo audire sigillatim omnia. Narra mihi planè quemadmodum sese res habeat. T. Quum venie ancilla me excitatum, primū nihil respondeo, quasi seriō dormiam, deinde, si magis urgeat, attollo agrè caput, sedeo in lecto, thoracem injicio humeris, quasi statim surrecturus. P. Quam pulchrè narras? Ita me Deus amet, nūc te magis amo, quā unquam feci. Perge. T. Quum primū egressa est ancilla cubiculum, tum ego reclino caput in pulvinum, ac dimitto pedes. P. Eriāne redormis? T. Ego verō redormio bene placidēque. P. Quamdiū? T. Donec ancilla secundō veniat. P. Quum rediit, quid tibi dicit? T. Exclamat, vociferatur, insanit. P. Quibus utitur verbis? T. Hem, nebulo (inquit) quando eris in scholā? ego dicam præceptorī tuo, ut te bene verberet, tu nunquam vis surgere, nisi bis aut ter excitatus fueris. P. Bona fide promittis facturum te posthac officium? T. Si unquam recidero, causam non dico quin palam cædar virgis, idq; acerbissimè. P. Bellè quidem promittis, sed quomodo præstabis promissa? T. Adjuvante Domino Deo. P. quatione flectes illum? T. Fide & assiduis precibus. P. Alioqui nihil

LIBER TERTIVS.

nihil possis obtinere. T. Credo equidem. p. Non satis est credere, nisi cures efficere diligenter. T. Curabo pro viribus, ac dies noctesq. id unum meditabor. p. Optime loqueris, dum tamen memor esse pergas. T. Quomodo possem oblivisci? Nunquam desinant istud monere cōcionatores; tu verò fere quotidie ad id nos hortaris: & bene facis, præceptor, quia omnes sumus valde negligentes; sed ego primus omnium. p. Da igitur operam, ut tu omnium prius mores istos mutes, ac memento præcipue semper verax esse. T. Faxit Deus, ut nunquam mentiar. p. O quam felix esses! T. Satis in præsentia felix ero, si tantum me absolveris. p. Faciam quod tibi sum pollicitus, sed ea lege ut tui promissi memineras, & te ipsa præstes, quemadmodum nunc mihi promissisti. T. Quid igitur restat quo minus abeam liber? p. Imò aliquid restat: mane & audi etiam nunc. T. Quamdiu voles, præceptor? p. Inter cætera excutias oportet istam pigritiam quæ te in lecto detinere solet. Non enim decet studiosum adolescentem somnulosum & inertem esse; sed alacrem & expectectum cuiusmodi vides aliquot ex condiscipulis tuis. Nō tenes memoria divinum Petri Apostoli præceptum? T. Quod illud est? p. Sobrii (inquit) estote, & vigilate. T. O quoties audierā, sed (proh dolor) nunquam usurpavi. p. Fac ut studiose usurpes in posterum, neq. id solum, sed etiam cætera bene vivendi præcepta, quæ toties audivisti. Quod quidem si diligenter feceris, tibi in primis consules, iucundus eris parentibus, & mihi & condiscipulis tuis: denique (id quod est præcipuum) charus eris Deo, qui studia tua in gloriam sui nominis magis indies promovebit. T. O quantum fructum sentio ex ista admonitione tua! p. Vehementer sanè gaudeo, & tua & condiscipulorum causa. T. Quid si narres illis meam pœnitentiam? p. Ego verò narrabo primo quoq. tempore, ut exemplo tuo discant nihil esse acceptius Deo quàm culpam agnoscere, & ad frugem bonam redire. Vale fili, & adesto hora tertia in auditorio. T. Ago tibi gratias ingentes, amantissime præceptor.

FINIS LIBRI TERTII.

COLLOQVIORVM SCHOLASTICORVM,

LIBER QVARTVS.

Paulo graviora continens præsertim in moribus & Christiana Doctrina.

COLLOQVIUM PRIMVM.

Peri alduſ. Samuel.

Secro te, Samuel, da mihi operam paulisper. S. Quid istud est? p. Nescio quid incidit mihi in oculum, quod me habet malè. S. In utrum oculū incidit? p. In dextrū. S. Vis inspiciam? p. Inspice amabo te. S. Aperi quantum potes ac tene immobilem. p. Nō queo à nictu continere. S. Mane: egomet tenebo sinistra manu. p. Ecquid vides? S. Video aliquid minutum. p. Exime, quæso, si potes. S. Quin jam exemi. p. O factum bene! quid est? S. Cerne tu ipse. p. Est mica pulveris. S. Et quidem usq. adeo pusilla, ut vix cerni possit. p. Vide quantum doloris adferat oculis res tam exigua. S. Haud mirum quidem. Nullum enim è membris exterioribus oculo tenerius esse dicitur. Inde etiam fit ut experiamur nihil esse nobis charius. p. Hoc Deus approbat, quum de sua in nos charitate loquens apud Zachariam, cap. 1. sic ait: Qui vos tangit, tangit pupillam oculi mei. S. O immensam Dei bonitatem, qui nos tan opere charos habet! p. Non mihi rubet oculus? S. Aliquantum: nempe quia fricuiſti. p. Credin tu adhuc mihi dolere? S. Quidni credam, qui toties talem molestiam sum expertus? p. Experientia est rerum magistra. S. Ita vulgò dicitur. p. Quid precii dabo isti medico pro labore? S. Quantum pacti sumus? p. Brevis est conclusio: ergo nihil. Sed tamen habeo tibi gratiam: atque utinam derur referendi locus. S. Quin potius avertat Deus. p. Bene correxisti: dixeram imprudenter: ac sine dolo. S. Sic accepi: sed interim joci licet, præsertim, ut in Latina lingua nos exerceamus. p. Faxit Dominus Deus, ut omnia studia nostra ad gloriam ipsius referantur. S. Faxit precor.

COLL. II.

Alexander. Carolus.

ECce, reddo tibi commodatum, & gratias ago maximas;
C. Non est quod agas: sed tu satissime usus eras? A. Satis
diu usum concessisti, quæ tua est humanitas. C. Quoties opus
erit, quæso, ne parcas rebus meis. A. Non parcam; quando
ita jubes. C. Pergratum mihi feceris. A. Gratiâ habeo ma-
ximam, tu vero nostris utere, si quis usus fuerit. C. Non est
quod moneas, satis mea sponte sum impudens. A. Immo ve-
recundus nimis. C. Esto, aliquando tamen senties. A. Ita
velim, bene vale. C. Te seruet Dominus Deus.

COLL. III.

Paulus. Quintinus.

Cur diligenter audire debemus Euangelium? Q. Ut dis-
camus Deum colere ex voluntate ejus. P. Nihil aliud
respondes? Q. Quid responderem? Nihil enim scio præter
cæ? P. Nonne etiam ut sobriè & justè vivamus? Q. Declara
mibi illa duo adverbia, quæso. P. Sobriè, id est, continen-
ter: Justè, id est, in justitia, nempe ut suum cuique tribua-
mus. Ita fit, ut sobriè, ad vitam cujusq; privatam pertineat,
Justè autem, ad charitatem quam proximo debeamus. Q.
Sed audi, mi Paule, Nonne cultus Dei omnia illa comple-
ctitur? P. Probe sentis, Quintine: sed volui experiri an re-
sponsum tuum rectè intelligeres. Q. Bene fecisti: Nam
de sincero verbi divini intellectu nihil nimis dici potest. Et
de hac re quidem tecum pluribus verbis libenter agerem,
sed nos hora ipsa admonet ut discedamus.

COLL. IV.

Observator. Baptista.

Frater tuus semper in concione, aut garrat, aut ineptit,
aut aliquem incitat: ex quo fit ut sæpe notandus sit, de-
inde vapulet. B. Quid vis faciam? O. Cur non sæpe mo-
nes? B. Nunquam desisto monere. O. Perge, precor. B. Ni-
hil est quod me preceris: nunquam cessabo donec (volente
Deo) aliqua ex parte se correxerit. O. Sic usurpabis Caro-
nis præceptum, Quando mones aliquem, nosti cætera. Bapt.
Sed oro te, mi Nicolae, ut quoties eum noraveris, id mihi
renuncies. Observat. Nunquam finis esset, adeo frequens
est nomen ejus in meis commentariolis. Bapt. saltem fa-

LIBER QVARTVS.

me semel certio rem, quum primum commiseris, quo sit accusandus: tum ego dicam patri, cuius verbum magis timeo quàm verbera. O. Istud non est parvum bonæ indolis argumentum. B. Ita spero quidem. Facies igitur quod rogo. O. Ego verò atque libens.

COLL. V.

Patricius.

Melocur.

Quid consilii tractabas modò cum præceptore? M. Si scire cupis, illum percontare. P. Cur me celas? M. Vt ne palam facias. P. Non ideo (crede mihi) te rogo ut id proferam, quid enim proficerem? M. Quamobrem igitur tam cupidè rogas? P. Nimirum ut mecum tacitus gaudeam, si quid boni audieris. M. Itane paratus advenis, ut à me extorqueas, quod mihi uni idq. à præceptore creditum est? P. Quid mihi dixeris, furdo & muto dictum puta. M. Ergo ne tergum meum in tuam fidem committam? P. Id profectò potes, & quidè sine periculo. M. Nunquam dices tam comode, ut istud mihi persuadeas. P. Dabo fidem me taciturum. M. Etiam si ter quaterve sanctissime iuraveris, non prodam. Proinde tu desine percontari. P. Hem, ubi est illa nostra amicitia? M. Nescis dictum illud sapientis, Quod tacitum esse vis, nemini dixeris? P. Audivi aliquoties, sed quod amico dictum sit, nemini dictum videtur, est enim amicus quasi alter idem. M. Eadem tibi dicet qui scire ex te vult, & item alius, qui ex illo, atq. ad aures omnium perveniet, itaq. si me tibi posthac vis amicum esse, me missum facito. P. Non sum imperator, ut te missum faciam. M. Pergin' molestus esse. P. Abire malim, quàm tibi molestiam adhibere.

COLL. VI.

M. N.

Quando vis adire domum? N. Nescio: ubi Deo visum fuerit, id enim pendet ex voluntate ejus, non mea. M. quid si te accersat pater? N. Tunc intelligam Deum sic velle, ideoq. parebo. M. Quid si alia fuerit Dei, alia patris tui voluntas? N. De hoc nò est meum disputare: sed ut confido, pater non temerè me accerset. M. Ego quoq. non aliter sentio: sed volui tantisper tecum fabulari. N. Gaudeo hunc nostrum sermonem non fuisse fabulosum. M. Utinam in scholis frequentiores essent sermones.

G

LIBER QVARTVS.

sermone ejusmodi. N. Tum erunt, quum Deus ipse puerorum animos timore sui affecerit, M. Ergo precemur cum, id brevi contingat.

COLL. VII.

Marthorius. Hieremias.

Qua pecunia emisti librum istum? H. Qua censes, nisi mea? M. Miror unde habueris. H. Quid miraris? An tibi debeo reddere rationem? M. Ego ne exigo? H. Videris exigere. M. Nō exigo, inquam, sed sic solemus inter nos familiariter, & liberē fabulari; ut Latine semper condiscamus aliquid. H. Ea res fateor, plurimum confert nobis ad Latine loquendi facultatem. Sed nemo est tam lenis, quin interdum subirascat. M. Est ut dicis, sed est brevis puerorum ira. H. Quid autem de pecunia rogabas, eam a patre acceperam. M. Quando venerat? H. Ab hinc octo dies. M. Miror quod eum non viderim. H. Non est quod mireris. M. Quid ita? H. Quia vix sesquihorā hic moratus est. Quum enim de equo descēdisset, me paucis esset alloquutus. Ascendamus (inquit) in tuum cubiculum, ut tecum liberiū colloquar. M. Sed anrequam narret cetera, velim scire quid sibi vellent adventus ejus tam inopinatus. H. Falso quodam rumore (ut fit) audierat me ægrotum esse. M. Quid ille, quum præter spem te valentem invenit? H. Mirifice affectus est gaudio. M. Quis dubitet? H. Præter eā, Deo optimo maximo maximas egit gratias. M. Libenter hæc audio, perge quæso. H. Tunc me de valetudine percontatur, unā precamur, non sine gratiarum actione: tandem quærit ecquid mihi opus sit. Opus (inquam) pater. Qua (inquit) re eges? libro (inquam) decem assium. Tum ille promissim ex marsupio decussit: eum mihi in manum dat, & vale dictum statim conscendit equum, atq. abit. M. Cur tibi plus dedit, quam petiveras? H. Istud ineptē quæris. Scilicet ita lætus erat, quia me præter spem, bene sanum offenderat, quod si vel coronatum petivissem, tam facile dedisset mihi. M. O quantum debes illi summo patri, qui tibi adeo bonum patrē dedit. H. Ne cogitari quidē potest quantum debeam. Nam etiam si malum dedisset, deberem tamen non parum. Sed quid cessamus auditum ire prælectionem? M. Instat hora tertia. H. Pa-

LIBER QVARTVS.

rata sunt mihi omnia, *M.* Mihi quoque. *H.* Eamus ergo in auditorium.

COLL. VIII.

Sonerius.

Villaticus.

Vbi nunc est frater tuus natus maximus? *V.* Ivit in militiam? *S.* Quid ais? In militiam! *V.* Sic res est. *S.* Sic ergo valedixit literis? *V.* Iam pridem literarum satietas eum ceparat. *S.* Quid ita? *V.* Nescio, nisi quia volebat liberiùs vivere. *S.* Quomodo permisit pater? *V.* quid putas permisisse? Patre absente matre invitâ profectus est. *S.* O miserum adolescentem! *V.* Imò verò miserrimum. *S.* quid faciet? *V.* Id quod cæteri qui sequuntur illud vitæ genus: nempe spoliabit, rapiet, ludet alea, potabit, scortabitur. *S.* Estne istæ militû vita? *V.* Omnino. *S.* Vnde scis istud? *V.* Audiui nuper ex patre, quû cœnaremûs. *S.* quorum narrabat talia? *V.* Docebat nos nihil esse certius quàm Deum timere qui custodit parvulos, eosque in viam rectam paulatim inducit. *S.* Et præceptor ipse noster de his rebus sæpe nos admonet. *V.* Tantò magis debemus esse solliciti, ut patres charos habeamus, & præceptores quorum opera Deus ad nostram institutionem utitur. *S.* Utinam utriq. præstemus quod ipse nobis in sua lege præcipit, *V.* Ita faxit ille. *S.* Faxit precor,

COLL. IX.

Lucas.

Orosius.

Avdio fratrem tuum jam revertisse ex Germania. *O.* Sic est. *L.* Solusne rediit? *O.* Nò omnino. *L.* Quis igitur cum illo? *O.* Quidam civis hujus oppidi, qui ferè biennium illic habitaverat. *L.* Cur iverat frater? *O.* Missus illuc fuerat à patre, ut Germanicè disceret loqui. *L.* Quam igitur ob rem non fuit illic diutius? *O.* Iam non poterat ferre matris desiderium. *L.* O tenellum adolescentem! Quotum agit annum? *O.* Septimumdecimû, si rectè mater meminit, ex qua id audiui sæpe. *L.* Age, quo vultu à patre acceptus ejus est adventus? *O.* Rogas? pater nò sustinebat illum aspicere: quin etiam nec salutatione dignatus, nec alloquio, jussit eum abire è conspectu. *L.* quid prætereà? *O.* Nisi mater cum lachrymis intercessisset, jubebat apparitorem accersi, qui miserum in carcerem conjiceret. *L.* Atqui non poterat injussu magistratus. *O.* Nescio

LIBER QVARTVS.

tamen conabatur. L. Quid postea factum est? cubuſene domi
vestra? O. Minimè verò. L. Vbi igitur? O. Sororis meæ, virum
noſtin? L. Tanquam digitos. O. Eò miſſus eſt à matre dum pa-
tris ira deſerveſceret. L. Quid tandem accidit? O. Egit mater
cum propinquis & amicis noſtris, ut iratum patrè mitigarèt.
L. Sic igitur frater tuus cum patre in gratiam rediit. O. Id non
fuit magni negotii, ſam enim patrè cœperat pœnitere quòd
ſic excanduiſſet, quodque tam graviter accepiſſet filium: L.
Nempe dies iram ejus lenierat. O. Ea tamè lege recepit illū,
ut promitteret ſe in Germaniam rediturum ſtatim à vinde-
mia. L. Vidè quàm ineptus ſit iſte in matres noſtras affectus.
O. Atqui ipſæ matres ſunt in cauſa, cur enim adeo tenere nos
adamant? L. Naturam cogere difficile eſt. O. In hanc ſenten-
tiam tenèſne verſum ex Horatio. L. *Naturam expellat ſurea
licet, uſque recurrer.* O. Sed quid hoc? dum fabulamur, à lu-
ſu ceſſatum eſt. L. Nihil inde nobis accidet mali: ad diſputa-
tiones conveniamus jam.

COLL. X.

Conradus. Linus.

Vbi fuiſti hodie poſt prandium? L. In horto præceptoris.
C. Quid illic iveras? L. Ille me miſerat petrum olera. C.
Quæ tandem olera collegiſti? L. Vix enumerare poſſum om-
nia. C. Saltem quæ occurrunt memoriæ? L. Sed cur iſtud quæ-
ris? C. Ut interim recordemur aliqua rerum nomina, quæ pa-
vuli didicimus. L. Pulchra eſt exercitatio, præſertim quiſ ali-
quid nobis ſuppetat otii. Audi igitur, collegi allia, ſerpillum,
porros, copas, naſturtium, cuminum, ſoeniculum, thymum,
amaracū, hyſſopū, apium, ſalviam, ſatureiam. C. Herbae ſunt
olentes, quas adhuc enumeravi. L. Sic inſtiteram memoriæ
gratia. C. Perge porro. L. Pauca quidem reſtant, ut bera, ci-
chorium, laſtica, oxalis, eruca, braſſica, portulaca. Plures non
occurrunt. C. Qui potuiſti tot meminiffe? L. Præceptor mihi
dederat ſcriptum catalogum. C. Et noveras omnes? L. Nove-
ram, aliqui cum interrogaviſſem. C. At ego non novi omnes,
quamvis nomina didicerim. L. Ego tibi plures etiam demon-
ſtrabo, quum licebit nobis in hortum ire. C. Multumne ar-
uiſti? L. Plenum calathum. C. Sed de ſingulis quantum? L. Ni-

mis

LIBER QVARTVS.

mis es curiosus: quid vis? De singulis artuli quantum opus fuit. C. Tamen si curiosus tibi videor, tamen hoc mihi velim respondeas? Scin' in quē usum præceptor tot olerum genera curaret apparanda? L. Partim ut jus bene condiretur, partim ut minural ex oleribus fieret. C. Quā bene cōsulebat nobis? L. Optimè: sed tamē ea non erat causa præcipua. C. Quēnam igitur? L. Legistine unquam Moretum Virgilio? C. Carmen quidē legi, sed Moretum nunquam edi, nec vidi quod sciam. L. At videbis, spero, Nam præceptor uxorem docuit conficere, & illa confecit ex ejus præscripto. C. An apponetur nobis aliquid in cœnam boni? L. Saltem jus carniū pingue, bene conditū, carnes optimę & minural ex oleribus. C. Vnde scis ista? L. Omnia vidi in culina quum jussus essem adjuvare, præcipuē in meis olerib⁹ repurgandis. C. Quid Moretum? non saltem gustabimus? L. Imò dabitur nobis: nam confectum est quod satis sit omnibus. C. Ista mihi sapiunt magis, præsertim ætate, quā carnes ipsæ aut pisciculi. L. Optarem profecto servari carnes in hyemem, ut tota ætate olera & fructus esicaremus. C. Atqui (ut accepi) ista minū alunt. L. Id ego audiui quoq; aliquoties; sed quid opus est tantō studiosis alimento? C. Non tantō fateor: si tamen parentes nos viderent pallidos & macilentos, statim ejus rei culpam assignarēt præceptorī; nonne sic est? L. Non est dubium: sed quid agas? ferē parentes (præcipuē matres) nobis indulgent nimium. C. Verē quidem dicis: sed tu interim matris indulgentia libenter frueris. L. Quasi verò tu minū. C. Ne mentiar, quod tibi adscribo in me quoq; frequenter experior. L. Non possumus parentum erga nos affectum nisi nostris vitiis immutare: tantū caveamus eorum abuti benevolentia, sed in primis laudemus illum patrem benignissimum, qui nobis tales progenitores dedit. C. Ista libens audio, sed nos hora vocat. L. Age, finem imponamus.

COLL. XI.

Molerius.

Dotheus.

VNde redis? D. E foro. M. Quid emisti? D. Carnem. M. Qualem? D. Vitulinam. M. Ostende, quæso; fere nova res est hoc tempore. D. Vide, bona videtur mihi, M. Non falleris

LIBER QVARTVS.

Spinor. *M.* quot sunt libræ? *D.* Nolunt lanii appendere viruli-
nam. *M.* Cur non? *D.* Propter novitatem. *M.* Vide astutiam, scili-
cet quisq. vendit quàm potest carissimè. *D.* Rem acu attigisti.
M. Quantum putas pèdere? *D.* Duas libras, & paulò ampliùs.
M. Quanti emisti? *D.* Age. divina. *M.* Non sum divinus. *D.* Atqui
multi divinât, qui tamè divini non sunt. *M.* Fieri potest, sed ex
quibûsdam conjecturis; alioqui divinatio verita est in divinis
litteris. *D.* Divina igitur ex conjectura. *M.* Emisti totû duobus
assibus? *D.* Paulò minoris. *M.* Quanti ergo? *D.* Têta iterum. *M.*
Viginti denariolis. *D.* Nolo te diuriùs torqueri de nihilo. *M.*
Dic igitur, sodes. *D.* Hoc totû constitit mihi sex quadrantib⁹.
M. Frosctò, fortuna tibi pulchrè favit. *D.* Quam mihi narras
fortunam? *M.* Hic mos est loquendi. *D.* Mos (ut dicitur) tyran-
nus est pessimus. Atq. utinam bonos mores tam studiose co-
leremus, quàm obstinatè retinemus malos. *M.* Tunc melius se
haberèt omnia. *D.* Nos igitur fortunam istam Ethnicis & im-
piis relinquamus. Fortuna nihil est, solus est Deus qui favet
nobis, solus est adiutor & protector noster. *M.* Istud quidè cer-
tò scio, fideliter credo; & verè confiteor; sed quid agas? saepe
labitur lingua, nihil mali cogitante animo. *D.* Oportebat te
illud meminisse, Ne lingua præcurrat mentè. *M.* Istud quidem
didicimus è septem sapientum dictis: sed non semper occur-
runt ejusmodi pulchrè dicta, licet ea mandaverimus memo-
riz. *D.* Tantò igitur magis illa est exercenda; ut nobis, quum
opus est, suppetat. *M.* Isto tuo admonitu discam esse aliàs
prudenter. *D.* Sed audio signum dari: desinamus.

COLL. XII.

Herus. Famulus.

F Vistine hodie in foro? *F.* Fui. *H.* Quando? *F.* Post concio-
nem sacram. *H.* quid emisti nobis? *F.* Ferè nihil. *H.* quid
autem? *F.* Butyrum. *H.* quanti? *F.* Quadrante. *H.* Tantillum?
F. Non ausus sum ampliùs emere. *H.* quid timebas? *F.* Ne bo-
num non esset. *H.* Satis prudenter factum. *F.* Cur istud dicis
here? *H.* quia malim te esse hac in re timidiorè quàm au-
daciorè. Sed nunquid emisti præterea? *F.* Nihil. *H.* Eho
nihilne? *F.* Nihil prorsus. *H.* Vah, quàm parcè nobis opsona-
tus es. *F.* quid aliud emere potuissem? *H.* quasi nescias qui-
bus

LIBER QVARTVS.

bus cibis oblectari soleam. *F.* Scio te amare caseum molliusculum, & pyra, & alios fructus recentes. *H.* Rectè dicis: cur ergo non emebas? *F.* Caseus ipse carior erat pro nostra pecuniola. *H.* quid fructus? *F.* Alii non erant satis maturi: de aliis ego dubitabam, essentne boni. *H.* Miser non poteras gustare? *F.* Atqui istæ mulieres nihil gustare permittunt, nisi te empturum affirmes. *H.* Nihil mirum: multi enim gustarent, animi tantum gratia. Tu igitur esto aliàs prudentior. *F.* quomodo? *H.* Si videris pulchrum aliquem fructum, eme aliquantulum denariolo, ut facias periculum. *F.* quid tum præterea? *H.* Si tibi sapuerit, tum emito amplius: sin minus relinquito, & aliò te conferto. *F.* Bona est ista cautio. *H.* Memineris igitur, ut ipse postea utaris. *F.* Ego (ut spero) meminero diligenter. Nunquid vis præterea? *H.* Ut cures quæ tui sunt officii, deinde de literis incumbas.

COLL. XIII.

Caroletus.

Quintinus.

Adfuistine maturinæ precationi? *C.* Adfui: tu verò ubi eras? *C.* Iveram ad patrem in cauponam, & quid eò? *C.* Heri vesperi iusserat ut se convenirem bene manè. & quì ausus es, tam manè prodire, idque inconsulto præceptore? *C.* Iam heri veniam impetraram antequam iretur cubitum, sed dic mihi, quid ille à precatione palam admonuit? *Q.* Audivi (inquit) esse inter vos qui sæpenumero Anglicè fabulentur: & nemo interea vestrum mihi quicquam indicat: quod est argumentum consensionis omnium in eodem peccato. Hæc fuit accusationis summa: deinde in eam sententiam multa dixit, quæ meminisse non potui. *C.* Sed quæ tandem fuit conclusio? *Q.* quamobrem (inquit) admoneo, ut alius alium ad Latine loquendum cohortemini diligenter, & eorum nomina qui parere noluerint, ad me quamprimùm deferatis, ut huic malo remedium adhibeam. *C.* Nullum igitur verbum licebit efferre Anglicum. *Q.* quantum ex verbis ejus colligere potui, non ita rem intelligit. Non enim (ut scis) usq. ad id est severus exactor, ut statim puniat, si cui verbū aliquod inter colloquendū exciderit. *C.* Aliquoties (ut memini) palam dixit, edictū suum ad eos demum pertinere, qui quum Latine

LIBER QVARTVS.

sciant, tamen semper latibula quærunt, ut Anglicè fabulento-
 tur, idq. de rebus ineptissimis. Q. Ea est quorundam pertinacia,
 ut malint sapissimè vapulare repugnando præceptis honestis-
 simis, quàm laudari atq. diligi obsequèdo. C. Meministi
 audire ex ipso præceptore, Nitimur in veritatem. Q. Memini:
 atq. adeo est verissimum, tamen qui doctrinam Christi libenter
 amplectuntur, non studio peccant neque malitia. C. Istud præstat
 verus ille timor Domini. Q. Tales igitur quoad licet per naturæ
 infirmitatē sedulo cavere nituntur; ne quid scientes faciant,
 dicant, aut cogitent, quo Deus vel minimum offēdatur. C. Ergo
 studeamus & nos idipsum cavere, studeamus rectè vivere, &
 Dei nostri parere voluntati: non modò ne vapulemus, sed magis
 ut illi optimo Patri nostro placeamus. Q. Ita fiet, ut ferè
 simus non tenebrarum, sed lucis filii. C. Sed de his aliàs pluribus:
 nunc ad disputationes recipiamus nos. Q. Ecce, vocat signum.

COLL. XIV.

Albertus. Tirotus.

Nunc demum redis à foro? T. Quid demum? Tanta est ad
 lanienam turba, ut vix accedere potuerim. A. Quas attulisti
 nobis carnes in diem crastinū? T. Bubulam & vervecinam.
 A. Estne in foro carniū magna copia? T. Tanta profectò, ut
 mirer adeo caras esse. A. Nihil mirum. Ut multæ sunt carnes,
 ita multi qui carnes edunt quotidie. Sed quæ potissimū vidi-
 disti carnis genera. T. Vidi bubulam, vitulinā, ovillam, vervecinam,
 suillā, hœdinam, agninā. A. Nihilne ampliùs? T. Quid velles
 præterea? A. Nihil igitur erat ferinæ. T. Non queo referre
 simul omnia: imo etiam ferinam vidi. A. Qualē? T. Cervinam
 & aprugnam. O quàm pinguis est aprugna! A. O quàm ineptus!
 T. Quid ita? A. Quia falleris in rerum nominibus. Nam quod
 in sue domestico dicitur arvina, id in sue fero (id est apro)
 callum vocatur, & est in eo genere durissimum. T. Istud quidem
 audire non memini. A. Nunc audisti, manda (si vis) memoriæ.
 T. Tu verò doctor unde istud didicisti. A. Domi nostræ, ferina
 caro est longè frequentissima. T. Vnde vobis tanta est copia?
 A. Pater habet ruri ferarum multarum vivarium, ex quo
 interdum solidi apri in urbem adferuntur.

T. Qua-

LIBER QVARTVS.

T. Quale est vivarium istud? A. Locus est ferè quadrangulari forma, amplissimus, muris altissimis septus undique, confectus multis & proceris arboribus, inter quas sunt dumeta maxime densa. T. Quales sunt illie arbores? utrum urbanae an sylvestres? A. Sylvestres fere omnes: sed in his sunt potissimum quercus & fagi: quarum glande pascuntur cervi, apri, damae. T. O quantas merito gratias Deo debetis, qui vobis largitus est tantam rerum omnium abundantiam! A. Non sumus immemores beneficiorum eius, pater enim plurima bona in pauperes erogar, quod tamen tibi uni dictum esse velim. T. Cur ita? A. Quia talia non vult praedicari. T. Tanto magis laudandus, quod Christi praecipuum verè sequitur, cuius verba apud Matthaeum scripta sunt: Quum facis (inquit) elemosynam, &c. quae sequuntur. A. Quoto capite? T. Sexto, nisi me fallit memoria. A. Sed haec haecenus, satis enim sumus colloquuti: & iam ad disputandum convenitur. T. Eamus igitur. A. Sequere me: aut (si mavis) praecede. T. Ego neutrum faciam: sed una ibimus.

COLL. XV.

Guinandus. Monerotus.

Tantum igitur hodie è villa revertisti? M. Hodie tantum, idque paulò ante prandium. G. Atqui dixeras te futurum illic modò biduum. M. Ita sperabam fore (& sic pater promitteret). G. Quid igitur obstitit, quo minùs redieris citiùs? M. Mater me detinuit: tamen etiam cum lachrymis eam obsecra- rem, ut me missum faceret. G. Sed cur te tam diu remorata est? M. Vix se comitaretur in reditu. G. Quid verò agebas interea? M. Colligebam fructus cum rusticis nostris. G. Quos fructus? M. Quasi non sint tibi noti fructus autumnales, & cerotini, pyra, mala, iuglandes, castaneae. G. O iucunda exercitatio! M. Non est iucunda solùm, sed etiam frugifera. G. Sed hoc malum: quòd interim quinq. aut sex praelectionum fructus tibi periit. M. Non omnino periit, spero, curabo, pro viribus ut aliqua ex parte recuperem. G. Quid facies? M. Describam quàm poterò diligentissimè. G. Quid tum postea? M. Ediscam ipsam authoris orationem. G. Sed sententiam non satis intelliges. M. Ipsa me iuvabit praecceptoris interpretatio, ut sensum magna ex parte asse-

LIBER QVARTVS.

assequar, G. Nec tamen id satis erit, M. Tu (si placet) aderis mihi per otium, ut conferamus unà. G. Libenter equidem faciam. M. Sed ne istud quidem sufficiet. G. Non habeo quid possim amplius. M. quanto prestitisset vivam audire magistri vocem, G. Multò sanè præstiterat, sed quando id mihi non contigit, nec mea culpa factum est, nihil habeo quod me accusem in hac parte. M. Rectè dicis: fac igitur habeas animum bonum. Nam quòd ego tecum pluribus verbis de hac re disputavi, non vides fesi ut vellent me adducere in desperationem: sed totum illud profectum est ex meo in te amore singulari. M. Haud mihi dubium istud est: quo fit ut maiorem tibi habeam gratiam, G. Sed ecce, vocat nos ad cœnam tinnabulum. M. Nuncius opportunus.

COLL. XVI.

Ioannes. Petrus.

SAlve Petre. P. Ioannes auspiciò adveners: valēsne bene? I. Optime, gratia Deo: tu verò, ut vales? P. Rectè sane, Dei beneficio: sed quando redisti domo? I. Nudiustertius. P. Bene habet: opportunè venisti. I. Semper sciebam instare vacationis terminū. P. Placètne ut otiosè aliquandiu confabulemur? I. Maximè, dummodo semoti simus ab hac turba clamorosa ludentium. P. Bene mones. secedamus in auditorium illud, quod est apertum. I. Quam aptè hic sedemus! Age, loquamur liberè. P. Sūntne peractæ vestræ vindemiæ? I. Omnino. P. Quantum temporis posuistis in toto opere? I. Dies circiter quindecim. P. Tu igitur semper interfuisti? I. Nullum intermisi diem. P. Quid agebas? I. Vvas sæpius colligebam. P. Cum verbo Colligebam, debuisti aliquid addere. I. Quidnam quæso? P. Et edebam. I. Quid opus fuit? De hoc nemo dubitare potest, quis enim fructus bonos & maturos legit, quin edat, etiam ex optimis. P. Profectò rectè loqueris: euge, respòsum laudo. I. Sàmne putabas os oclussisse mihi? P. Istud ne cogitavi quidem. I. Quid igitur? P. Non expectabam tam promptum tamque prudens responsum. I. Nihil est quod mireris. Nam ut est in proverbio, Sape etiam est otiosior verba opportuna loquens. P. Cui debes hoc proverbium? I. Magistro Iuliano. Is enim dicat nobis interdum proverbia ejusmodi, & pulchras sententias

LIBER QVARTVS.

temias ex bonis auctioribus. P. Optimè vobis consulit; sed quibus horis id solet facere? I. Nonnunquam à cœna, sæpius autem quum in auditorio nihil habemus reddere. P. Utinam sic omnes facerent, dummodo non essent impedimento quotidianis scholæ exercitationibus. I. Bene subjunxisti istam exceptionem, per adverbium dummodo. Sunt enim quidam prædagogi, qui suis dictatis & privatis lectionibus sic onerant pueros suos, ut non possint in schola satisfacere. P. Inde fit, ut ipsi præceptores interdum conquerantur de talibus prædagogis. Sed quid agimus? Redeamus ad sermonem institutum. I. Placet. P. Fuisse semper occupatus in uvis colligendis? I. Opus illud in paucis diebus absolvitur, propterea quod ita magnus operariorum numerus ad id locari solet. P. Quid deinde fit? I. Calcantur uvæ, vinum hauritur ex cuppis majoribus, eadem opera diffunditur in dolia; deinde uvæ ipsæ nondum expressæ subijciuntur prelo in torculari postremo exportantur & abijciuntur vinacea. P. Atqui non curabas ista? I. Imò curabam aliqua ex parte. Nam agendis omnibus intereram, maxime ut sollicitarem operarios. P. Eras ergo illis tanquam præfectus, & quasi magister operum. I. Immo eram re vera magister operum & præfectus. Pater enim me præfecerat. P. Quàm gaudebas isto magisterio! Quàm pulchrum erat videre te cum tua gravitate aliis imperantem, alios adhortantem, alios deniq. arguentem. I. Profectò, si vidisses, me dixisses alium esse, quàm in schola discipulū. P. Ve video, non eras otiosus. I. Imò, ut bonus pater familias adhibebat sæpenumero manus operi, ut ipsos operarios meo exemplo instigare. P. Non abs re (ut apparet) pater te huic muneri præfecerat. I. Nempe aliis in rebus expertus erat meam diligentiam. P. Absit tamen verbo jactantia. I. Ego sic intelligo: sed liberè sic loquor, quia cum familiari meo. P. Sed pergamus. Quanta est vobis vini copia? I. Mediocris, qualis ferè hoc anno ubiq. esse dicitur, tamen si vinū rubellum habemus affatim; album non itè. Verùm quicquid est, contenti sumus, & de manu Domini cum gratiarū actione recipimus. P. Quot implevistis dolia? I. Plus minùs quadraginta; sed sūt alia aliis majora. P. Pape! Non tibi videtur magnus proventus? I. Satis quidem

LIBER QVARTVS.

quidem: sed non pro ratione anni superioris. P. quid refert
quantò minor est quantitas, tantò etiam pluris vèditur. I. Sic
ferè solet venire. Sed nōne tibi videor satis narrasse de vin-
demini? quid pròterea desideras? P. quoniam sic abundamus
otio, volo etiam aliquid ex te audire de fructibus arborum.
Est enim quasi altera vindemia. Nōne habetis multos? I. Ple-
nè tribulatis, quæ est Dei benignitas. P. quando collecti sunt?
I. Quo tempore vinum faciebamus: familia colligebat. P. quæ
sunt vobis ejusmodi fructuum genera? I. Mala, pyra, castaneæ,
inglandes, sed malorum, & pyrorum multa est varietas. P.
quid? cotonea non etiam habetis? I. Immo habemus: sed ea
sub malorum genere continentur, unde & alio nomine ap-
pellamur mala cydonia. P. quid autem attulisti huc rediens?
I. Nihil nisi qualillu uvarum selectarum: sed singulis posthac
hebdomadibus mihi afferretur plenis saccis, mala, pyra, casta-
neæ. P. Interea da mihi quæso aliquot ex uvis tuis. I. Eamus in
cubiculum meum, illic dabo tibi. P. Equidem paratus sum:
eam. I. Illic etiam agemus de repetendo ultimo in diem Lunæ
colloquio. Nasti (ut opinor) id præceptor in primis exiget.

COLL. XXII.

Eustachius. Bosconellus.

Audivi patrē tuum venisse hodie in gymnasium. B. Verum
audivisti. E. quæ venerat gratia? B. Ut pro meis alimentis
præceptorī numeraret pecuniā, simul ut me illi cōmendarer.
E. Nunquāne te commēdarat? B. Imò sapissime. E. quid sibi
vult ista commendatione tam frequenti. B. Amore vero me
prosequitur. E. quid tum? B. Ideo cupit me diligenter erudiri.
E. quid si commendat ut sæpe vapules? B. Ea est fortasse cau-
sa: sed quid inde? non propterea me diligit minùs. E. Unde
illud colligis? B. quia puero tā necessaria est correctio, quā
alimentū. E. Verum quidē dicis, sed pauci ita iudicant. Nemo
enim est quin panem quā virgam malit. B. Illud est natura-
le omnibus, quis negat? sed tamen patienter ferenda est pœ-
na præsertim iusta. E. Hæc habetur in libello morali, senten-
tia. quod merito pateris patienter ferre memento. Sed quid si pœ-
na sit iniusta? B. Ea quoq. patiēda est nihilominus. E. Cuius
causa? B. Propter Iesum Christum, qui mortē iniustissimam,
eamque

LIBER QVARTVS.

eamque acerbissimam tulit pro peccatis nostris. S. Utinam id nobis in mentem veniret, quoties aliquid patimur. B. Præceptor id nos sæpe monet quoties occurrit occasio sed surdis narratur fabula, ut est in proverbio. E. Ergo demus operam, ut simus posthac diligentiores. B. Ita saxis Deus.

COLL. XVIII.

Grandinus. Thomas.

CUr nō interfuisti hodiernæ concioni? T. Occupatus eram in scribēdis literis. G. Non poteras differre negotium? T. Urgebat tabellarii festinatio. G. Atqui præceptor docet nos, omnia postponenda esse Dei negotiis. T. Docet quidem, nequid mihi dubium est; sed nunquam sumus adeo perfecti, quin sæpe Deum terrenis istis postponamus. G. Istud malū. T. Pessimum verò; sed semper homines sumus, nisi Deus nos Spiritu suo immutaverit. Sed dic (quæso) fuitne frequens auditorium. G. Non admodum, pro more solito. T. Unde sit istud? G. Ignoras populum nunc esse occupatum in vindemiis? T. Non ignoro; sed non possunt homines divinis rebus unicam horam impendere? G. De hoc non est meum reddere tibi rationē; tantūm dico: Turpe est doctori, quum culpa redarguit ipsū. T. Papē, quantum colaphum impegisti mihi! Vale: verbum non amplius addam. G. Esto igitur aliis prudentior.

COLL. XIX.

Molinaus. Cararius.

TV. igitur cras (ut audio) discessurus es? C. Cras, si Dominus permiserit. M. Eho! cur tā cito? C. Urget me pater. M. Imo tu urges patrem. C. Itane tibi videtur? Quomodo patrem urgere possum? M. Assidua missione literarū. C. Tantūm semel scripsi instare vacationem scholasticam. M. Quando misisti literas? C. Hebdomade superiori. M. quo die? C. Veneris. M. quid facies domi? C. Instat vindemia; interim colligendi sunt fructus arborū. M. Poteras expectare dimissionis diem. C. Nescio quando sit futurus. M. Spero fore ad finem proxime hebdomadis. C. Sed istud non est in nostro situm arbitrio. M. Ne in præceptoris quidem. C. Cujus igitur? M. Solius Dei, qui hominum consilia suo nutu gubernat. C. Atqui Satanas videtur interdum gubernare. M. Quantum Deus ipse permittit.

Sed

COLLOQ. XXII.

Sed ista sapientioribus relinquamus. C. Tutius est: monetur enim proverbium. Ne sutor ultra crepidam, M. Sæpe istud ex præceptore audivimus, C. Idem quoque non semel docuit nos illam Pauli sententiam, Noli altum sapere, sed time. M. Illud etiam frequenter habet in ore, Altiora te ne quaeris. C. Sed audin' tu ad coenam signum dari? M. Adhuc pulsar aures meas tintinnabulum, C. Eamus in aulem, ne desimus precationi, M. Cras, ante discessum te salutabo.

Abbas & Monachus COLL. XX.
Patronus. Croseranus.

Quo ludi genere hodie te exercuisti? C. Iuglandium. P. Ecquid iucrifecisti? C. Immo perdidisti, P. Fortuna igitur tibi adversa fuit, C. Nescio quæ fortuna: tantum scio mea culpa id accidisse: sed ita volente Deo, P. Cur Deus id voluit, C. Vt hinc discam ferre graviora, quum acciderint, P. Quasi verò Deus lusiones puerorum cures, C. Curat profecto: quin etiam nihil sit interrum natura sine divina providentia, P. Siccine philosopharis? Quisnam te ista docuit? C. Non tute audivisti toties ex concionatore nostro, P. Fieri potest ut audierim: sed quid agas? fluxa est mihi memoria, C. Nimirum, quia illam non exerceas, P. Quomodo exercenda est? C. Primum diligenti attentione, hoc est, diligenter advertendo ad ea quæ audimus aut legimus: deinde eadem sæpe repetendo, denique docendo alios ea quæ didicimus, P. Ista nobis sæpius inculcantur à præceptore: (sed me miserum) quàm supina est hæc mea negligentia! C. Sic sumus omnes, nisi spiritus ille Dei nos excitet, P. Quid igitur faciam? C. Expergiscere, mi Patrine, toto animo, totique viribus ad Deum aspira: illum assidue & pro affectu precare: vigilans esto, pravos fugito, versare cum bonis: tum moribus facillimis effice, ut eos tibi familiares reddas, P. Quid tandem consequar? C. Rogas? Si te istis moribus affuefeceris, Dominus Deus sua clementia tui miserebitur, brevique animum tuum immutatum senties, P. O quàm opportunus hic mihi congressus fuit! Obsecro te, mi Croserane, ut sæpius colloquamur, C. Per me non stabit, quoties utrique licebit per otium, P. Gratias ago maximas, C. Non est quod agas, recipiamus nos in auditorium,

CUr hic dispergebas pisa? M. Quando? Æ. Post prandium. P. Id faciebam animi causa. Æ. Sed pisa illa unde habueras? M. Acceperam e conchula ubi reposita erant, ut crastino die coquerentur, Æ. Debuistine animi causa malum facere? M. Non purabam id esse malum, Æ. Annon est malum conculcare panem pedibus? M. Istud ego nollem facere, Æ. Cur nolles? M. Quia panis est maxime nobis necessarius. Æ. Et pisa ipsa, & cætera quæ eduntur, Deus in usum nostrum creavit. M. Non ignoro: quin etiam pisces libenter vescor, si bene cocta & condita sint, Æ. Præterea, velle sine abuti rebus tuis? M. Minime, Æ. Tanto minus alienis debes, M. Istud satis intelligo, Æ. Ergo non rectè fecisti. M. Non rectè, fateor: non tamen animo malo, Æ. Cur igitur fecisti? M. Mea ineptia me ad illud incitavit, Æ. Quid inde meruisti? M. Plagas, Æ. Rectè dicis: sed (opinor) non ex animo, M. Imo certe, ne me accuses, oro, Æ. Quandoquidem sponte fateris, non accusabo. Sic enim velle se dixit præceptor scriptissime, M. Quid ille dixit? Æ. Ut de rebus ejusmodi levioribus neminem ad ipsum deferamus, qui modò culpam libens agnovit? M. Istud ergo beneficium tibi debebo, mi Ægidi, Æ. Nihil velim debeas hoc nomine: sed mecum precare Deum, ut à malo nos liberet. M. Quotidie in schola quater aut quinque palam precamur, Æ. Quid tum? M. Præterea privim quoties cibus sumitur, quoties cubitum icur, quoties cubitu surgitur, Nonne satis hæc sunt? Æ. Præter illa, sæpe monet præceptor, ut interdum pro se quisque precandi causa, secedat aliquò in secretum locum: meministine? M. Memini probe: sed (ut scis) difficile videtur esse, ut pueri secretis precibus assuescant, Æ. Et tamen paulatim assuescere optimum fuerit. M. Progressu temporis, DEVS ipse noster ad eam rem nos incitabitque assuefaciet, Æ. Ita fore sperandum est, si tamen in verbi ejus cum lectione, cum audicione sedulò prosequamur.

Quid est quod hodie tam citò à patruo redieris, præsertim
 quum fuerit convivium? **C.** Quid illic fecissem diutius?
V. Cœnam expectasses, ut ederes de prandii reliquiis. **C.** Sa-
 tis ederam in prandio. Præterea iussit patruus ut domum re-
 ducerem præceptorem, quem ego ad convivium deduxe-
 ram. **V.** Quid frater tuus patruelis? Cur in ludum vobiscum
 non rediit? **C.** A matre retentus, in urbem aut alterum diem.
V. Quamobrem? **C.** Ut illi resarciantur vestimenta. **V.** Illa est
 mulierum cura. Sed age, quoniam nunc otiosi sumus, narra
 mihi, quæso, aliquid de convivio. **C.** Quid de illo scire cupis?
V. Primum qui convivæ fuerint, deinde quàm lautum & opi-
 parum convivium. **C.** Convivæ fuerunt hi præcipui, quatuor
 syndici, subpræfectus urbis, & alii duo primæ notæ è Senato-
 rum numero. **V.** Nostines? **C.** De facie quidem, sed eorum non
 teneo nomina. **V.** Nulline præterea? **C.** Duo item ex patru-
 mei familiarib?. **V.** Quorū accumbebat præceptor? **C.** Quo-
 rus esset non observavi, sed erat in media ferè mensa, è con-
 teraria parte mei patru. **V.** Tu verò? **C.** Huic inepre, qui istud
 roges: egone hamunculus cum tantis viris epularer? Satis
 hoc mihi honorificum fuit quòd ministraré. **V.** Nullæ erant
 mulieres? **C.** Nullæ, præter uxorem patru, quæ quidem sede-
 bat in mensa extrema. **V.** Quid ita tam remota? **C.** Sic voluit
 ipsa, ut identidem commodius surgeret, propter ordinem
 ministerii. **V.** Quid filius? **C.** Iuxta matrem assidebat. **V.** Habeo
 de convivis, nunc expecto de convivio. **C.** Onus mihi valde
 magnum imponis ac difficile, maximè propter memoriam:
 sed quando (ut dixisti) plusculum otii nacti sumus, hoc po-
 meridiano tempore, dabo equidem operam ut aliqua ex
 parte expleam desiderium tuum. **V.** Pergratum mihi feceris.
C. Ea tamen lege ut par pari referas, si quando dabitur occa-
 sio. **V.** De hoc nihil est quod dubites incipe. **C.** At ego inter-
 eà sedere volo, quia longa est narratio. **V.** Eamus sub per-
 gulam, ut in umbra commodius fabulemur. **C.** Audi nunc
 iam. **V.** Quia ut ais longa est narratio, dic mihi primum,
 Quota hora accubitum est? **C.** Ferè decima. **V.** Quota
 surrectum? **C.** Paulò ante meridiem. **V.** Sedebántne omnes

LIBER QVARTVS.

commodè? C. Commodissime. V. Nunc ad rem aggredere.
 C. Accipe igitur mēſæ præludia. V. Appone quum voles. C. In
 primis appoſita ſunt tenella cruſtula mellita operis piſtorii,
 cum aromate. V. Optimū ſane exordium, & ad conciliandos
 animos aptiſſimum. C. Omitte quæſo, iſtas interpellationes,
 ne mihi perturbetur memoria. V. Poſthac non interpellabo,
 niſi ſi quid opus erit requirere. C. Sequuntur ſunt perna ſalita,
 hila infumata, ſucanica, lingua bubula, ſale quoque & fumo
 indurata. Atq; hæc ad excitandam appetentiam, & ſitim acu-
 endam. V. Quæſi verò non ſatis acueretur ſolis æſtu & fervore.
 C. Sic docti ſolēt facere cōvivatores. V. Iſthæc audio liben-
 ter, præſertim quum exprimas omnia propriis & ſignificantibus
 verbis. Perge, porro. C. Eodem ordine interpoſita ſunt
 acetaria lactucis capitatis, ſavium in teſtina, frixa minuta ex
 vitulina, cum ovorū vitellis integris. Et hæc hæctenus de præ-
 ludiis, qui miſſus primus fuit. V. nihil interim bibitum eſt? C.
 Indigna homine quæſtio, quis enim vino hic parceret? vix tres
 & quidē ſtrenuiſſimi fundendis potibus ſufficiebamus: ſed de
 potibus agam poſteriùs, ſine me cibos expedire. V. Age, ſino.
 C. In ſecundo miſſu hæc fere fuerunt: artocrea, pulli gallinae
 reſelixa cum lactucis, bubula, vervecina, vitulina, ſuilla recēs,
 ſalfa, ſus carniū, ovorum vitellis, croco & omphacio, ſua-
 viſſime conditum, aliquot itē juſcula ex oleribus. V. Hic plus
 opiſtor fabularū quàm eſum fuiſſe: quia ſcilicet aſſa expecta-
 batur. C. Vix mēſam attigerant, quum illa tollere juſſi ſumus.
 Venio igitur ad terciū miſſum, in quo aſſa hæc fuerūt expoſita
 pulli gallinaei, pulli colūbini, anterculi farciles, & ſuculi, itē
 cuniculi, armi vervecini: poſtremo, ſerina duorum generum,
 opere piſtorio incruſtata. V. quid prætereæ? C. quid? hē! (penē
 prætermiſi) duæ perdices interjeçtæ cum lepulo, fabæ viri-
 des frixæ, & piſa cocta cum ſiliquis. V. nihilne piſciū. C. In tem-
 pore admones. Erat trutta ingens, quæ diviſa fuerat in partes
 quatuor præter caudā, prægradis itē lucius, ad eundē modum
 quadripartitus. Taceo minutos piſces, & mediocres, partim
 elixos, partim aſſos aut frixos, itē caneros fluviatiles, magnū
 omnia numero, ſed hæc magis ad oſtentationē quā ad neceſſi-
 tatē. De iis enim fere nihil guſtatum eſt. V. Vnum mihi videris

LIBER QVARTVS.

prætermisſiſſe. C. Quid illud eſt? V. Nulline erant intinctus? C. Immo ſingulis propemodum ſerculis addita erant ſcitiffimi ſaporis embammata, quæ coquus ipſe miro artificio concinaverat. Nec verò deſuerunt capparides ex oleo & aceto, mala citrea, olivæ conditivæ cum ſua muria, acetum roſaceum, & ſuccus oxalidis. V. O quot & quanta gulæ irritamenta! C. Adde etiam, corporis & animi impedimenta, V. Sed quis quæſo fuit ultimus actus fabulæ? C. Tandem, quum jam nec carnes nec piſces ullus ederet, jubet patruus apponi bellaria: in quibus hæc fuerunt præcipua, caſeus recens pinguiſſimus, itémque vetus multiplex, ſcriblitæ, placentulæ, oryza in lacte cocta & bene ſaccarata, perſica præcocia, ficus, ceraſa, uvæ paſſæ, caryotæ, tragemata ſerotina, ſalgama multorum generum, & alia quæ nunc mihi non occurrunt. Tanta denique fuit omnium eſculentorum affluentia, ut menſa ipſa vix ſuſtineret, quid quæris? quater aut quinquies mutati ſunt orbes & quadrulæ. Cibos craſſos & duriores magna ex parte integros in culinam referebamus: adeò pauci attingebant propter delicatiorum copiam, V. Quid confert tanta cibariorum abundantia & diverſitas? C. Ad gravandum ſtomachum & morbos complures generandos. Sed quid agas? ſi ſerè hoc tempore vivitur, V. Qui talibus viris convivias faciunt, certare videntur de copia, de apparatu, de ſplendore & lautitia. c. Et tamen extant inter hujus civitatis leges, quædam (ut audivi) ſumptuariæ, V. ſilent leges inter convivas aut obiter à Cicerone detorqueamus aliquid, C. An putas omnes convivas illa ſumptuum immanitatè delectari? V. Non puto: niſi forè ſint Lurcones, aut Aſoti, aut Apiciani (ut ita dicam) ventricolæ. Cæterum quid eſt in cauſa? G. Rogas? convivorum non modò ſtultitia ſed etiam inſania. V. *Maxima pars hominum morbo lætatur eodem*, Vt ait Horatius, C. Sed nos hanc cenſuram omittamus, juxta proverbium, Ne ſutor &c. V. Redeamus igitur ad propoſitum, Quale vinum appoſitum eſt? C. Si de colore quæris, album, nigrum, fulvum, ſanguineum: deque ſingulis coloribus vina multiplicia. Si de bonitate, omnia ſerè generoſiſſima: ſed imprimis commendabant illud vini genus, ex Burgundia, quod vulgò vocatur

Arboſi

LIBER QVARTVS.

Arbosiū. V. Vnde hoc petebatur? C. E patruī cella vinaria. V. Habérne multum ejusmodi? C. Duos cados vini helvelli; duos item albi limpidissimi. V. Quis fuit prandii exitus? C. Vbi vidit patruus convivas omnes penè defessos edendo, bibendo, colloquendo, tunc vinum fundi jubet singulis: omnes ad extremum potum invitāt, Hinc ordine tolluntur omnia, insternuntur mensis latiora mantilia ex lino tenuissimo; datur aqua odorifera manibus leviter abluendis; ego & patruelis de more DEO gratias agimus: ipse verò patruus clara voce agit universo cœtui: tandem primus Syndicus convivarum nomine satis accurato sermone publicas agit convivatori: simul objurgat eum quod tam magnifico & sumptuoso apparatu convivatus fuerit. Immo (inquit patruus) mihi quæso ignoscite: quod vos pro dignitate non satis ampliter tractaverim. His dictis surgunt è mensa universi: magna pars, vale dicto, statim discedit: cæteri manent, stantes & colloquentes in aula. V. Quid vos interea, qui ministraveratis ad mensam? C. In culinam ad prandium nos recepimus; corpus illic otioso & ex animi sententia curavimus. V. Vbi erat interim præceptor? C. Patruus illum seorsim vocaverat ad colloquium. V. Credo ut te & filium suum de meliore nota commendaret. C. Istud est verisimile. V. Nescis quæ fuerit causa tanti convivii. C. Quid mea scire refert? V. Tantò minùs igitur mea. C. Rectè colligis: & sic expectabam. V. Atqui non sum Dialecticus. C. Tibi est naturalis Dialectica. V. Eandem & habent rustici. C. Sed æge, dic mihi seriò, non ego te tractavi magnificè? V. Tali convivio nunquam interfueram. C. Gaudeo stomacho tuo satis esse factum. V. Est Deo gratia, qui dedit nobis prandium tam jucundum. C. Surgamus tandem, nam audio pueros à lusu discedere.

COLL. XXIII.

Pastorculus. Pœfatus.

4. **T**ityre, qui patula resales sub tegmine mori,
Tunc hic solus eris, tam latus tamque supinus?
6. O Melibæe, Deus nobis hac otia fecit:
Ille Deus magnus, qui nostrum fecit in usum
Omnia, datus propriam cunctis animalibus escam.

LIBER QVARTVS:

*Qui mare, qui terras, & quod tegit omnia, calum
Condidit, ille opifex rerum qui summus habetur.*

*Pa. Carmina mitte loqui: nunc me liquere Camana:
Est mihi mens alibi: cupio certare merenda.*

*Pa. Sed tamen hac mecum poteris residere sub umbra,
Namque hic, ut cervis, locus est satis amplus utrique.*

*Pa. Mittamus ergo versiculos, & merendas nostras confera-
mus. Pœ. Per me non stabit: scrutemur peras age, explica
tuam. Pa. Expecta parumper dic mihi prius, quid habes in
merendâ? Pœ. Panem. Pa. Quasi verò sine pane merenda esse
soleat. Pœ. Ne panem quidem pauperes semper habent. Pa. In
tempore admones ponendâ erunt reliquæ nostræ in eorum
corbulam. Pœ. Quid si reliquiarum nihil fuerit? Pa. Salté re-
stabit panis, & hoc satis erit. Sed dic tandem, nunquid habes
opsonii? Pœ. Etiam dubitas? Mater mea nunquam cõmitte-
ret, ut me in scholâ mitteret sine aliquo opsonio. Pa. Dic er-
go quid est? Pœ. Divina? Pa. Non sum vates: nec velim hanc
merendâ horam in nugis terere. Pœ. Saltem periculû facies
quàm valeas cõjecturis: qua de re jam aliquid in Rhetoricis
audivimus. Pa. Aut caseus aut caro est residua ex prædio. Pœ.
Neutrum. Pa. Dic fodes, ut accingamus nos operi. Pœ. Ne te
diutius torqueam, sunt pyra præcocia. Pa. Ain' tu, Res nova:
nondum hoc anno videram. Pœ. Vide nunc. Pa. Quam matu-
ra sunt! Pœ. Cur non addis etiam quàm bona? Pa. Sed non-
dum gustavi. Pœ. Satis acutè me reprehendis, Accipe, & gu-
sta. Pa. Papé, quàm mitia, Quam boni succi! Pœ. Nonne meri-
tò maximas gratias agere debemus Deo nostro, tam benigno
Patri, qui nobis indignis tot bona tam varia largitur? Pa. Qui
non facit, is est profectò ingratissimus. Agedum, vescamur
bonis ejus cum gaudio & gratiarum actione. Pa. Iam dudum
esurio. Pœ. Sed tu nullum habes opsonium. Pa. Vide frustum
crassû vetusti casei. Pœ. Edamus primû pyra: caseo claudē-
mus stomachû, Pa. Sed maturemus, ne fortè hora nos oppri-
mat. Pœ. Neutrum cessare video: certè quòd ad me pertinet
nò queo comesse citiùs. Pa. Ne tamen ita devores porcorum
more, Ecquid pudet? Pœ. Quia dicebas esse festinandum. Pa.
Maturemus, dixeram, non autè festinemus. Pa. Ego non adeo
scrupu*

LIBER QVARTVS.

scrupulose inter hæc verba discrimen facio. P. Vult tamen præceptor ut propriè loquamur, quantum per ingenii caput licebit. Nam bene loquendo, bene etiam scribere condiscimus. P. Contra, diligenter scribendo, consuecimus etiam rectè loqui. P. Hæc duo inter se conjuncta sunt. Sed heus, otiose (inquam) edamus: satis habemus temporis. P. Nonne tota hæc hora ad merendam libera est? P. Hodie quidem libera: sed tamen desinamus, ne panis deficiat nos, & nihil reliqui fiat pauperibus. P. Eamus ergo ad puteum, ut aliquantum potemus. P. Hem, verborum proprietate semper abuteris: istud bibere est, non potare. P. Quod mihi non, parcas, habeo sanè gratiam, Ex prava institutione, prima hæc vitia contraxi. P. Verissimè igitur Quintilianus dixit, Hæc ipsa magis pertinaciter herent, quæ deteriora sunt. Meministi? P. Memini, sed interim iuva me, ut hauriamus aquam è puteo. P. Euitere validiùs: nimium me laborare finis. P. Tantò bibes iucundiùs. P. Bibitum satis est: recipiamus nos in aulam, ne precationi desimus, & actioni gratiarum. P. Tu præcede, dum urinam illuc eo redditum.

COLL. XXIV.

Leonardus.

Pollio.

DEmiror tuam negligetiam, P. Qua in re tandem? L. Quòd te non curas diligentius, P. Ego verò me curo fortasse nimis, Satis edo, bido, dormio, quæ est Dei erga me benignitas præterea pecto capillum, lavo manus, faciem, dentes, oculos, & hæc manè præcipuè: quin etiam quum tempus postulat, corpus exerceo, relaxo animum, & ludo cum cæteris: quid vis ampliùs? L. Mittamus ista: non ea sunt quæ in te reprehendo, P. Quid igitur? L. Circumspice vestimenta tua, à calce ad verticem: nihil integrum invenies: omnia sunt lacera & obsoleta. Ista profectò nequaquam vestrum genus decet: si saltem curares vestitum tuum sarcendum, aut quoquo modo instaurandum. P. Loqueris tu quidem quæ libet: quod si parentes haberes tam procul remotos, fortasse non esses elegantior. Si mihi pecunia suppeteret, non paterer me usque adeò pannosum esse. L. Nec ideo tamen cares negligentia. Cur enim non petis alicunde mutuo? Vnde peterem? L. Si

LIBER QVARTVS.

non aliunde: certè à præceptore potes. P. Quid si dare nollet?
 L. Nemini denegat ex discipulis domesticis: siquidem videt
 opus esse. P. Id ego non ignoro: sed sum verecundior, quàm
 ut audeam ex eo petere. L. Ah! Rusticus est iste pudor. P. Malo
 tamen verecundus esse, quàm impudens. L. Verecundia (ut
 dixit quidam) est bonum in adolescente signum, sed ubique
 adhibenda est mediocritas. P. Ego eo sum ingenio, ut semper
 verear offendere quempiam. L. Ingenium laudo, sed est mo-
 dus in rebus. Nam ille offédendi metus habere locum debet
 in rebus turpibus, aut certè indecoris: hic verò nihil tale vi-
 deo: est enim usitatum in hominum societate, ut alii aliorum
 opera indigeant. Quis igitur mihi vitio dabit, si quid ab ami-
 cis aut commodatò petam aut mutuò? P. Nemo reprehendet
 nisi fortè rebus ejusmodi abuti velis. L. Tu verò, quantũ ego
 te novi, abuti nolles. P. Apage istũ abusum. L. Quid ergo jam
 obstat, quo minus petas præsertim ab homine facillimo, cui-
 que ut apparet, amantissimo? P. Age, petam, sed per epistolũ,
 quod ut reddas, tibi dabo. L. Reddam profectò libentissimè,
 teque illi commendabo diligenter. P. Equidem non parvam
 tibi gratiam habebo, quòd me tantifeceris, ut ad hanc fiduci-
 am hortarerere. L. Nunc restat ut scribas quod dicis epistolum,
 reliqua mihi committas. P. Bene vertat Deus quod cœpimus
 L. Ne dubites, res prosperè succedet.

COLL. XXXV.

Clavellus, Quercetanus.

Nescis quid mihi his diebus in mentem venerit? Q. Quid
 istud, quæso? C. Cogito in gymnasium me recipere. Q.
 Quid in gymnasium? Habitandi causa? C. Non ut inquilinus
 habitem, sed ut vobiscum vivam in mensa præceptoris. Q. O
 utinam istud ex animo ac verè diceres! C. Ex nostra mutua
 consuetudine atq; amicitia deberes satis intelligere, me nihil
 apud te neque simulare, neque dissimulare solitum. Q. Planè
 istud jampridem intelligo: sed audito ex te isto verbo, me ra-
 puit affectus in eam exclamationem ita prorsus oblitus eram
 mei. C. Non aliter dictum tuum accipio: sed ad rem. Pater
 quidem non cogit me: sed ex vultu & verbis ejus satis video
 id illi placere maximè. Q. Nempe hoc illud est, quod pater
 cum

LIBER QVARTVS

tus, vir prudentissimus, liberalia ingenia cogi nolle, duci facile. Sed tamen non dubito id fieri divini instinctu numinis; tu verò quid iudicas? C. In eadem sum sententia, præsertim quum ego quoque in eam partem sponte propendeam. Q. Magnum argumentum istud esse ex Deo consilium. C. Id ego crediderim. Nam qui ad eam rem coguntur à parentibus, ferè quærunt subterfugia, quibus detrectent imperium. Q. Ego (ut fatear ingenuè) aliquando id in me sum expertus, ante scilicet quàm ingressus essem. Quid enim censes? Audiebam ex istis Satanæ mancipiis tot maledicta, tum de præceptore, tum de disciplina, ut mihi viderer carcerem aut pistrinum ingredi veriùs quàm gymnasium; quod si tu quoq. in aliquam ejusmodi pestem incidisses, non dubium est quin ille manibus pedibusque obnixè conatus esset absterre ab isto tam sancto proposito. C. Nemini adhuc palam feceram. Q. Quod mihi dicis non est palam facere. C. Satis scio: sed mihi illud excidit ex Terentio. Nunc pergamus ad reliqua. Q. Quid restat, nisi ut Deum preceris, & pergas gnaviter in sententia? C. Audies: de quotidiano victu in vestra mensa, de præceptoris & hypodidascali familiaritate in audienda prælectionum repetitione, de facilitate præceptoris in ipso convictu, de illo à coena placido studiorum certamine, de libertate colloquendi per otium de honestis rebus, de libera inter nos reprehensione, de his (inquam) omnibus satis multa narraſti mihi aliàs, quæ quidem valde placent omnia; mihi tamen nihil videtur utilius, quàm illa perpetua Latine loquendi exercitatio. Quis enim major est studiorum fructus? Quid honestius? Quid jucundum magis? præsertim ubi alius alium sine odio aut invidia liberè reprehendit. Q. Quid, quod victi in earum rerum certamine, pudore tantum puniuntur, victores etiam premio donantur. C. Omnes deniq. vestre exercitationes, vel auditu ipso, me delectant mirifice. Q. Quanto magis illud diceres, si videres ista, si dum geruntur, interessis. C. Ego Deo volente) intererò. Q. Utinam propediem. C. Ita spero viderem; unus tamen restat mihi scrupulus, quo me facile (si poles) liberabis. Q. Faciam bona fide, si poterò, sed in verum de ne nodum in scirpo quæras, ut antea vidimus in Ter. Str.

LIBER QUARTVS.

Age, qui tandem scrupulus iste est? C. Suspecta est mihi vestra disciplina scholastica, nō quod velim ob id incepto desistere sed ut alacrius veniam & jucundius, ubi ea de re te audiero, Nisi tu esses, qui (ut ego novi) me nec vanum nec mendacem existimas, equidem malletm de hoc omnino tacere quā ea tibi referre quę sentio. C. Quid ita tandem? Q. Quia difficile est ea verisimilia facere, quāquam alioqui verissima, quum de his vulgus hominum pessima quęque dicat & iudicet. C. Quorsum illud, quęso? Q. Nam improborum mendaciis aded male audit nostra disciplina inter istos idiotas, ut mirum sit unum aliquem habitare in schola nostra velle: tamen (quod est opus Dei) quod pejus audimus, ed plures ad nos conueniunt. C. Nihil opus tam longa insinuatione: dic mihi planē omnia: ne timeas, non me absterrebis.

Omnia precepi, atque animo mecum ante peregi. Q. Adverte igitur animum: dicam brevissime quicquid alicujus esse momenti, videbitur: In primis, illud velim tibi presuadeas, præceptorē esse nobis multo humaniorē, quā in schola palam appareat. Tam enim familiariter versatur inter eos quā prudens pater solet inter liberos. Cur igitur (inquies) est palam tam severus? Respōdeo, quia sine tali severitate (ut ex ipso audiui, quum aliquando familiari cuidam narraret) tanta turba scholastica tamq; variis moribus prædita, nec coerceri nec in officio contineri posset. Suo enim quisq; more, suo quisque arbitrati velle vivere. C. Quin etiam miror ego mecum sapissimē, tantam esse in tota schola reverentiam, tantum silentium tantam deniq; modestiam. Q. Multo magis mirare, si nunquam vidisses scholas paganicas. C. Vidi aliquando, atq; consideravi diligenter. Plus est silentii in gymnasio nostro sexcentenario, quā quadraginta puerorum, immo triginta, in istis scholis trivialibus. Sed perge, quęso, vereor ut sis Orator Asianus, jam enim incipit oratio tua quasi longius aberrare. Q. Atqui etiam interpellas ipse. C. Nihil extra propositum dixi, sed nunc presequere. Q. Vis in summa dicam tibi? Disciplina hæc domestica, licet paucis improbis odiosa videatur, bonis tamen & studiosis, propter utilitatem valde ac et. Nam si domi res esset dissoluta, quid nobis curis foret contra

LIBER QUARTVS.

contra lascivorum & petulantium insultus? quæ nobis quies
quæ studiosiorum tranquillitas? Itaque disciplina ipsa veris studio-
rum amatoribus est perfugium, & quasi propugnaculum, non
secus ac nautis portus in tempestate. Denique quisquis est in-
ter nos pacificus, & ad rectè semper agendum paratus, is est à
disciplina tutissimus. Nec vero id agit præceptor, ut nos pla-
gis & verberibus trahat ad literarum studia: sed nos potius
inducere nititur his maximè rebus, honesta & liberali tracta-
tione, benevolètia, humanitate, facilitate morum, beneficiis,
denique virtutis & studiosorum amore. Ex quo fit, ut major pars
nostrum sic affecta sit, ut illi ex animo, parere studeat, eum ca-
veat offèdere, eum tanquàm parentem diligat, observet revere-
atur. C. Alioqui discipulorum officio non fungerimini. Q. Ac
sunt quidam verberones, qui nec Deum timent, nec parentes,
nec verbera, qui & literarum studia oderunt cane pejus, &
angue, ut verbis utar Horatii: talibus (inquam) severa interdum
adhibetur disciplina, quia videlicet necessitas cogit. C. Sat ha-
beo. Nunc enim video, quorsum spectat vestrae disciplinæ seve-
ritas. Q. Nimirum ut mores bonos tueatur, malos autem ut cor-
rigat, ut expellat. C. Ego disciplinam istam sanè deosculor: tan-
tum adest ut reformidè. Te autem mi Quercerane, amo equi-
dem, de ista loquendi libertate, quam mihi stimulos aiores
addidisti. Q. Ego verò immortales gratias ago Patri coelesti,
qui tibi mentem bonam dederit, & sincerum iudicium. C. Vale
igitur, & (si Dominus permiserit) expecta in proximam heb-
domadem. Iterum vale, & inceptum nostrum tuis precibus
Christo commenda etiam atque etiam. Q. Precor tibi no-
ctem quietam & somnum placidum.

COLL. XXV.

Florentius.

Basilus.

Q. Vid est quod ita te triste video? B. Me miserum! vix sum
còpos animi, ita sum timore perculsus. F. Quid (inquam)
istud est? B. Præceptor nos deprehendit. F. Qua in resurrectione?
H. Ah! minimè gentium. F. In quò igitur? B. In secreta com-
indignum facinus! B. Heu me miserum, me mi-
serum! F. Ah! ne te affliges tantopere. Qui ade-
Fluvianus & Forensis. O perditos qui me
huc

LIBER QVARTVS.

hic impulerunt? F. Vbi id factum fuit? B. In cubiculo Fluviani: qui utinam hodie è lecto non surrexisset. F. Quomodo tandem deprehensi estis? Non erat obseratum cubiculum? B. Imò erat: sed (ut scis) præceptor claves habet omnium conclavium, præterea putabamus illum in conventum hodiernum fratrum accessisse, alioquin pessulum obdidissemus ostio, F. Vtunque res habet, Deo volente accidit. B. Sic omnino sum persuasus, sed fere ita solemus nostra omnia, siue bona, siue mala, vel prudentiæ nostræ attribuire vel imprudentiæ. F. Qua occasione computationem istam occæperatis? B. Illi duo (quod satis nosti) non sunt convictores. F. Quid tum? B. Domo allatæ fuerunt eis, ad victum nescio quæ cupediæ, quæ utinam in via periissent. F. Sed noluit Deus, perge. B. Et quia illos interdum per otium doceo, heri post cœnam ad istas epulas me invitarant in hodiernum jētaculum. F. Tibi infausum jentaculum: sed quid? erātne vinum? B. Immo plus satis erat vini. Habent enim vini doliola in cella præceptoris. F. Quid præceptor, ubi vos sic epulantes vidit? an nō excanduit gravissimè? B. Nihil prorsus commotus est: sed subridens, Volo (inquit) esse de isto symposio, si placet. F. O molestum convivam! Quid vos? B. Attoniti omnes obmutescimus. Nam, eo dicto, statim se proripuit. F. Omnia signa video hīc esse pessima, & quis ita non judicet? F. Oportet præceptorem alicunde rem olfecisse. B. Suspectus est mihi quidam, qui nos indicaverit. F. quem suspicaris? B. Dicam tibi post rei exitum, F. Quod invenietis huic malo remedium? B. Nescio, valde stupemus omnes: tamen si duo illi convivatores mei nihil videntur esse solliciti: habent enim in promptu causam. F. Quid tandem causari queunt? B. Iveramus jentatum inquit, quia manè quum cæteri ientarent, eramus cum parentibus, qui heri nobis attulerant alimenta. F. Istud quidem est aliquid: sed non tamen sic pœnas evadent. B. Cur non? F. Quia id fieri debuit in triclinio palam, non autem clanculum in cubiculo. Illud etiam causam gravabit, quod te (convictor) quasi ad crapulandum abduxerint: quod præceptoris est maximè odiosum, tua tamen pessima. B. Cedo igitur quid faciam, mi

LIBER QVARTVS.

conferamus consilia quibus (si fieri potest) absolvaris. B. Nihil est quod à me expectes in eo genere. Neq; enim consilii locum habeo, neq; ullam remedii copiam. Sed tu (obsecro) explica vires ingenii tui ad me citò iuvandum, Animus pendet mihi: instat pœna, satis vides; ea (nisi quid impediat) post cœnam exigetur. F. Id nequaquam fiet. quum enim crimen publicū non sit, non erit pœna publica. B. Sive publica, sive privatim id futurum est, non differetur. F. Recte iudicas. B. Id causæ est, quamobrè nunc ad opem tuam confugerim: quod si me deseris, actum est: dabo pœnas gravissimas. F. Ad Deum potius confugiendum fuit, sine quo nullum valet consilium: a quo item salus omnis & petenda & speranda est. B. Res est manifesta satis, & ego priusquam te adirem, non prætermisi precandi officium: sed tamen vult ille Pater clementissimus ut iis utamur consiliis quæ nobis offert ipse, & quasi in manū dat. Quare te oro, per nostram arctissimam necessitudinem, ut consilio tuo nunc mihi succurras. Hic non est cessandi aut tardandi locus: huc igitur vires tuas intende, hanc causam suscipe, obsecro. B. Quandoquidem sic instas, ut vim adferre quodāmodo videaris, dicam ex animo, & verè quod sentio. Nostin' præceptoris ingenium? B. Novi (opinor) ex parte aliqua. F. Ergo memoria tenes, nihil esse eo clementius, iis quidem, quos videt submissos esse, & culpam ingenuè confiteri, superbis autem & contumacibus vix aliquid potest ignoscere. B. Egomet non ista semel observavi. F. Scin' igitur quid facies? B. Dic mihi quæso. F. Dum tua res adhuc integra est, tibi suadeo, ut hominem solus adeas in mœxum, & orationem habeas in hanc sententiam: En ego præceptor humanissime, graviter peccavi, fateor: sed (ut scis) prima est noxa, quam admiserim. Nunquā enim ante quicquam admiseram, quod flagris dignum videretur. Quamobrem, clementissime præceptor, hanc primam culpam (si tibi placet) pristinae integritati meæ condonabis. Quod si unquam posthac recidero, causam non dico, quin plectar severissime. Hac, aut simili oratione illum (ut spero) exorabis. B. O consilium prudens & opportunum? F. Vtere, si tibi videtur. Tale certè est, quale mihi dari vellem in ejusmodi malo. B. Sed unum restat, de quo

LIBER QVARTVS.

quo sum sollicitus. *F.* Eho! quid restat? *B.* non potero tam breviter & commodè dicere in conspectu præceptoris, quam tu nunc dixisti. *F.* Non debes adedè de verbis meis esse sollicitus; modò teneas sententiam. *B.* propemodum teneo. *F.* Bene habet, scribe nunc crasso modo ut poteris, deinde conferemus unà; postea edisces ad verbum diligenter. *B.* Hoc nihil est, neque intius, neque certius: sed quo tempore censes illum adiri posse opportunè? *F.* Quum primùm videbis eum à prandio se recipere in bibliothecam; aut si fortè (ut solet) ambulatum in horto, solus iverit tunc illum statim sequere. *B.* Quonam urar exordio? *F.* Non opus est alio, quàm quo apud illum uti solemus omnes. *B.* Quod est illud? *F.* Præceptor, licetne pauca? *B.* Bene vertat Deus omne consilium tuum. Nunc eo scriptum quod dixisti: deinde te revisam. Matura: nam instat hora prandii.

COLL. XXVII.

Ambrosius. Gratianus.

Subrissis mihi videris Gratiane: quid rei est? *G.* Dies noctesq; de patre absente cogito; & ob eà rem interim moerore conficior. *A.* Quandiu absuit? *G.* Quatuor ab hinc menses. *A.* Nihil ad vos interea scripsit? *G.* Ex quo discessit, ne verbum quidem audivimus. *A.* Fieri potest ut scripserit: sed aut literæ interciderint, ut fuerint interceptæ. *G.* Quod dicis verisimile est, nam ante ubicunque esset, solebat nobis scribere. *A.* Nonne hac estate iverat Lutetiam? *G.* Eo certè consilio tunc sese in viam dederat. *A.* Confido saluum esse. *G.* Ego quoque non diffido; sed non ideo meus allevatur dolor. *A.* Quid ait mater? *G.* Ferè semper lamentatur; inde fit ut mihi duplicetur ægritudo. *A.* Sed tamen non usq; adedè te macerare debes. Potius enim de illo bene sperare oportet, quàm te sic macerare: quid enim sunt quatuor menses? Quotula est pars eorum qui tot annos domo absunt, interim jactari. *Per varios casus, per tot discrimina rerum.* *G.* Sed quid consolantur aliorum calus & pericula. *A.* Vide tamen ne sis nimium delictus, qui patris desiderium tantillo tempore ferre non queas. *G.* Ferrem quidem æquo animo, modò illi bene esset saltem intelligerem. *A.* Cui potest esse malè, qui in Deo sperat omnem

omnem

LIBER QUARTVS.

omnem collocavit? Sive enim vivimus, sive morimur, Dei
semper sumus; ut divus Paulus ait, G. Nihil dubito, istud esse
verissimum; sed ea est carnis hujus infirmitas, A. Quid faceret
igitur, qui in Christo nullam spem habet? G. Nescio, A. Sed cave
tamen ne ista tua impatientia Deus ipse offendatur, G. Desi-
ctum meum subinde agnosco, & supplex imploro veniam, A.
Facis vt debes. Sed audi, quæso, quid mihi nunc in mentem
venerit? G. Quid istud est? A. Quid si pater tuus navigaverit
in Britanniam negotiandi causa? illic enim nunc est libertas
maxima. G. Quam libertatem dicis? A. Evangelii quod illic
auditur liberrimè, A. Ain' tu Evangelium nunc esse in Britan-
nia? A. Certa res est, G. Atque Idololatriam profligatam. A.
Omnino, G. O auditu jucunda Evangelia! A. Immo jucun-
dissima, G. Sed unde scis ista? A. Vnde sciam, rogas? Miror ego
te adhuc ignorasse quod in ore est omni populo. G. Mirari
defines, si scias ubi nos habitemus, A. Vbi quæso? G. In angulo
totius urbis remotissimo, A. Atqui putabam vobis esse domi-
cilium in vico ad Molardū, G. Iam ante migraveramus quàm
peregrè pater esset profectus, A. Quod nunc ignorabas, nunc
habeto certissimum: utq. magis credas: hoc audi præterea:
Major pars Britannorum, qui ob Evangelium in hanc urbem
tanquam ad asylum sese receperant, in patriam remigrant jam
ante dies quindecim, G. O mi Ambrosi quantum me isto nun-
cio de Britannicis rebus hodie recreasti! qualem adhibuisti
meo dolori medicinam? A. Sic solet Deus noster suis adesse
in extremis angustiis. G. Mirū ni pater est in Britannia. Iam-
pridem enim sæpius querebatur, quod non esset tutus illuc
accessus ad mercaturas obeundas. H. Quinetiam Britannus
quidam homo, neq. levis, neq. nugator, narrabat his diebus
patri meo se literas certas illinc acceperisse, in quibus hoc erat
inter cætera, omnes undique ob Christi nomen profugos, in
ipsa Britannia excipi humanissime, tractarique benignissime,
G. Quid est igitur quod amplius dubitemus? A. Nulla (ut au-
dis) restat ea de re dubitatio. G. Tantū superest, ut impri-
mis Dei optimi maximi bonitatem extollamus, quanto possi-
mus laude & gratiarum actione: deinde sedulò atque assidue
precemur, ut sua beneficia non modo confirmet, sed etiam
indi-

LIBER QVARTVS.

indies magis ac magis augeat. A. Igitur mi Gratiane, memineris patris salutem ipsi Deo per Iesum Christum sapissimè cōmendare, idq. votis & precibus ardētissimis, G. Utinam ille suo spīritu sic afficiat animū meum, ut ex imo pectore ejusmodi preces effundere valeam, quas ipse dignetur audire. A. Votum sanctissimū: modò (quod quidē credo) ex animo profectum. G. O mirabilē consolatorē Deum nostrum! O quantum valer in aduersis rebus veri amici consilium & consolatio! A. Sed quò nunc is? G. Dñm rectā propero: ut hæc matri quamprimum nunciem, atq. ejus animū omni expleam gaudio. A. Faxit Deus, ut illa seriò exhilaretur. G. Ita precor.

COLL. XXVII.

Deslinangaus. Ionas.

Salve Iona optatissime. I. Salve & tu vindemiator jucundissime. D. Quomodo se habet schola? I. Optimè. D. Iamne redierunt multi? I. Vix quarta pars nunc abest. D. Quid agitur? I. Docetur, legitur, scribitur, reperitur. D. Ista sunt generalia & quotidiana: sed quid sit in nostra classe? I. Idem quod sit in cæteris, & quod fiebat ante vacationem. D. Ergone jam seriò habentur prælectiones? I. Iam ab hinc octo dies. Nam quid aliud fieret? D. Solebamus per aliquot dies exerceri in iis repetendis, quæ antea didiceramus. I. Tribus diebus totis nihil aliud actum est. D. Quid probatio? jamne incepta est. I. Hui incepta! Propemodum finita est: cras sexta classis interrogabitur. D. Me miserum, exclusus sum à præmio. I. Etiāne præmium sperabas? D. Quidni sperarem? Vnicuique sperare licet, præsertim studioso. I. Malim ego nihil sperare. D. Quid ita? I. Si nihil contigerit, nulla erit mihi frustratio, neq. molestia: sin consequar aliquid, id ego in lucro deputabo. D. Nunquāne legisti, *Vivere spe* *Vidi, qui moriturus erat?* I. Immo verò legi, & memoria teneo: sed hoc nihil ad propositum. D. Cur non? I. Quia illic loquitur Ovidius de spe illa quæ in rebus aduersis retinenda est: quem sensum expressit noster hoc Disticho.

Rebus in aduersis animum submittere noli;

Spem retine, spes una hominem nec morte relinquit.

Tu igitur nihil speras? I. Spero vitam æternam. D. Dicebas modò

LIBER QVARTVS.

modò sperandum esse in aduersis rebus; quæ tibi sunt aduersæ? I. Ea quæ me oppugnant quotidie. D. quæ tandem sunt illa? I. Propria caro, Satan, & improbi homines, qui me injuriis afficiunt. D. Ex quo tempore factus es Theologaster? I. Nec sum Theologus nec Theologaster; sed quod dico, id ego didici è sacris concionibus. D. Laudo equidem; sed age, dic mihi, seriò, èstne acta classis nostræ probatio? I. Iam tibi seriò dictû putâ. D. Dolet mihi non interfuisse. I. Citiùs venisses: quid agebas? D. Mater me coegit vindemix exitum expectare. I. Credo: sed tu tua voluntate coactus es. D. Vt fatear ingenuè libenter expectavi. Sed quid agas? Homines sumus ut aiunt. I. Imo pueri. D. Sed vix credas quàm sit iucundum rusticari, præsertim ubi tanta est omnium fructuum affluentia. I. Estne vobis magnus vini proventus? D. Tantus profectò, ut maiorem vidisse non meminerim. I. Quid aiunt rustici in hac tanta ubertate? D. Nihil aliud quàm potationes & crapulas creant, quin etiam vino jam perinde abutûtur, quasi aqua fontana sit. I. Egest stultæ plebis demètia, vt Dei beneficiis nunquam rectè uti sciat. D. Scilicet istud est quod dicitur. Nunquam sapiunt stulti, nisi in angustiis. I. Ergo plectûrur merito. D. Quid, quod admonitiones etiâ irridet? I. Sunt qui nullam omnino ferre possunt: quin bene ac comiter etiâ monètibz irascuntur. D. Audi aliquid grauius: fuerunt qui mihi verbera minarentur, quum eos humanissimè admonerem. I. Istud mihi novû non est: nam & quidam mihi aliquando pugnum intentavit: quod nisi veritus esset Dei patris auctoritatè, profectò vapulassent acerrimè. D. Sed omittamus eos, quia cæci sunt, nec tamè se tales esse intelligût, lactant se probe callere quid sit Euangelium quum reuera Euangelio aduersentur? I. Si verbi divini ministros, & pastores suos nò audiunt; qui putas fieri posse, ut nos audiant? D. Sequamur ergo quod præcepit Christus, Nolite sanctû dare canibus. I. At sunt quidam simplices & benevoli, qui auditione verbi divini mirum in modum delectantur: hi sunt quos docere est iucundissimum. D. Quàm gaudeo quoties in tales incido! Vt ego illos complector libenter. I. Nec immeritò. Nam ubi docueris, tum deum frueris laboris tui fructu, non sine voluptate maxima.

D. Sed

LIBER QVARTVS

D. Sed nos quid cogitamus? Non vides ut nox ferè nos oppresserit? **I.** Discedamus igitur, & cras (si Dominus permiserit) pluribus verbis agemus unà de studiis alacriter rependendis.

COLL. XXX.

Rufinus.

Sylvester.

Pater tuus (ut accepi) rediit à Gallia, **S.** Rediit sanè **R.** quando? **S.** Die Lunæ vespere. **R.** Adventus ejus non tibi molestus fuit, **S.** Quid molestus? Immo verò jucundissimus: sed cur istud rogas? **R.** Quia forsitan illo absente liberius vivèdi tibi est potestas. **S.** Nescio quam mihi libertatè narres, **R.** Potandi, ludendi, cursitandi. **S.** An igitur putas me nihil aliud agere dum pater abest, **R.** Sic ferè solent omnes, **S.** Dissoluti quidem, Nam quòd ad me attinet, absente patre, sic vivo ut eo præsente. Non poto, sed bibo quantum satis est; ludo quum tempus postulat: non discuro, sed eum bona matris venia in publicum prodeo, quum aliquid habeo negotii. **R.** Etiàm pater matri tantopere subditus es? **S.** Equè ac patri, Quid enim putas? Nónne de utroque æquale est præceptum Domini? **R.** Honora (inquit) patrem tuum & matrem tuam, **S.** Quid Ethnicus ille auctor Distichorum moralium.

Dilige non agra charos pietate parentes,

Nec matrem offendas, dum vis bonus esse parenti.

Quid Paulus noster? Filii obedite (inquit) parentibus in Domino. Nónne parentis nomine, pater & mater continentur? **R.** Istud à Latinis observatur auctoribus. **S.** Quinetiam si quod esset reverentiæ discrimè, videremur optimo jure plus debere matribus: ut quæ dolores tantos ac labores propter nos pertulerūt. **R.** Novi ego ista, & quæ dixisti placèt mihi omnia. **S.** Cur ergo mihi repugnabas? **R.** Ut ea, quasi repugnantia, nobis accerferè sermonis materiam. Nam, ut tute nosti, præceptor sæpe nos exhortatur ut nostrum otium in ejusmodi sermonibus impendamus. **S.** Bonum sanè otium, quod honestè in negotio cõsumitur. **R.** Huc pertinet illud Africani apophthegma, qui dicebat, Se nunquam minùs otiosum esse, quàm quum otiosus esset, ut ex Cicer. didicimus. **S.** Sed jam tempus monet, ut huic sermoni finem imponamus. **R.** Rectè mones, fortasse enim tua causa cœna tardatur domi. **S.** Plurè

LIBER QVARTVS.

(si Dominus permiserit) in proximo congressu. R. Precor tibi nocte prosperam. S. Et ego tibi placidā per membra quiesce.

COLL. XXX.

Nomenclator.

Desiderius.

Non satis mirari possum, te non esse diligentiorē. D. Quā in re videor tibi negligens? N. Quodd manē fere nūquam ades in tempore: atque inde fit ut penē quotidie noteris in catalogo. Cur tu es tam somniculosus? D. Mea sic fert natura. N. Corrige naturam istam, hoc est, naturæ vitium. Quid tibi profuit Catonis nostri dictum? D. Quodnam, quæso? N. *Plū vigila semper, nec somno,* &c. D. Ne plura, ego probe memini. N. Nihil prodest meminisse, nisi ad usum tuum accommodes. D. Utinam & hoc & alia præcepta salubria tam facile ad vivendi usum transferamus, quā ea facile ediscimus. N. Ut verum fatear, præcipere quā præstare multo est facilius. Sed tamen eniti debemus, ut vel monitis vel precibus proficiamus aliquid, & indies evadamus meliores. D. Qui id non facit, ejus salus desperanda est. Sed nihil difficilius emendatur, quā naturale vitium. N. Omnia fere vitia sunt nobis naturalia: & nisi Dei bonitas servaret nos, essemus omnes sceleratissimi. D. Quid igitur faciendum? N. Fortiter, cum vitiis nostris pugnandum est. D. Quo duce? N. Ipso Deo. D. Quibus armis? N. Divinis & spiritualibus. D. Vbi tandem, inveniuntur? N. In Epistola sancti Pauli ad Ephesios. D. Quot capite? N. Sexto. D. Quid si locum per me non intellexero? N. Non omnino intelliges, satis scio, sed præceptor eris consulendus. D. Quid si mecum adfueris? N. Adesse volo: certum est; verū captanda erit opportunitas. D. De hoc igitur aliā consilium capiemus. N. Quando istud erit? D. Proximo die, Mercurii, si tibi ita videretur. N. Quota hora? D. Post meridiem primā. N. Placet sententia. D. Nunc igitur discedamus.

COLL. XXXI.

Trapezita.

Remundus.

Iocēne malum malo rependere? R. Cur istud quæris? T. Ut iis respondere possim, qui hac in re mihi contradicunt. R. Breviter interrogasti, respondebo brevissimē: Non licet.

T. Cur?

LIBER QVARTVS.

T. Cur non? R. Quia vetuit Christus, & post eum Apostoli.
 T. Quid igitur faciendum est? R. Malum bono componen-
 dum. T. Annon satis est bonum bono rependere? R. Non satis
 Christiano quidem. T. Quamobrem? R. Nam Christianum
 oportet Christum præceptorem imitari. T. Quid fecit Chri-
 stus in eo genere? R. Satiavit eum qui ipsi colaphum impege-
 rat: precatus est pro iis, qui ipsum in crucem sustulerant; alia
 item multa fecit ejusmodi. T. Nihilne igitur facit, qui gra-
 tiam pro gratia rependit? R. Tantum facit quantum faciunt
 Ethnici. T. Quid isti faciunt? R. Amicos diligunt, & referunt
 gratiam à quibus acceperunt. T. Nihilne amplius? R. Nihilo
 nam quid amplius expectes ab his qui verum Deum non no-
 verunt. T. Quid faciunt inimicis? R. Quibuscunque modis
 possunt, eos prosequuntur. T. Estne id Christiano peccatum?
 R. Si non licet (ut jam tibi probavi) concludere, id peccatum
 esse. T. Atqui (ut vulgò dicitur) vim vi repellere licet, Quam
 sententiam novus quidam poeta laus interpresatus est his
 verbis:

Pellere vius & jura sinunt, & vulnere saluum.
 Quid ad hoc respondes? R. Istud quidem permittunt Ethni-
 corum leges: sed Lex divina longè aliter loquitur. T. Quid
 divina Lex? R. Idem quod Dei verbum. T. Quicquid ergo sit
 contra Dei verbum estne peccatum? R. Proculdubio pecca-
 tum est. T. Potestne ista probare ex divinis literis? R. Quidni
 possim? Nihil facilius. T. Adfer mihi (quæso) sententias. R.
 Non credis id quod est omnibus in confesso? T. Immo verò
 indubitanter credo. R. Quid igitur opus est testimoniis? T.
 Ut contradicentibus certò respondere possim. R. Rectè in-
 telligis: sed quia non possis ex tempore memoriz mandare,
 expecta dum tibi describam in chartula, in qua etiam Re-fo-
 corum annotatio; ut possis quibus voles etiam digito de-
 monstrare. T. Optimum ex tempore consilium; quanto istud
 mihi commodius fuerit? Sic enim per otium ediscam; ut ad
 manum habeam quoties erit opus, sed quando mihi dabis?
 R. Gratias (si libet) huc ad me revertere. T. Quota hora? R.
 A meridie prima. T. Sat habeo, interea vale. R. Te servet
 Dominus Deus.

Vis emere hoc cingulum? B. Cur emerem? Vnum mihi satis est: tu verò cur vis vendere? G. Quia sunt mihi duo. B. Nec tamen licet ut vendas, nisi vis in pœnam incurrere. G. Quid verat me vendere res meas? B. Nihil adhuc tuum habes. G. Eho, nihil? Vnde probas istud? B. Quia nondum es tui juris, sed sub patria potestate: deinde vis audire breviter, tibi istud non licere? G. Maximè velim. B. De hoc lex est scholastica: cujus hæc est sententia, *Pueri injussu parentum nec vendant aliquid, nec emant, nec permutent, nec alienent quovis alio modo. Qui contra fecerit, verberibus plectetur.* G. Istud ego non ignorabam, sed volebam periculum facere, an constans esses in observandis legibus. B. Tu igitur es simulator. G. In hac simulatione nihil video esse mali, num tu interpretaris malè? B. Minimè verò: nihil enim nocuisti mihi. G. Quid si nocuissem? B. Tulissem æquo animo, ut Christianum decet. G. Vtinam adversa omnia sic feramus propter Christum, qui nihil non tulit salutis nostræ causâ. B. Feremus certè, si exemplum ejus semper nobis proponamus ob oculos. G. Difficile id quidem est. B. Immo impossibile, nisi illius spiritu semper adjuvemur: quod quidem assiduè precibus est impetrandum. G. O quàm suavi sermone tantillum otii consumpsimus!

Ecquid hodie precatus es domi? O. Cur quæris istud? S. Quia non interfuisti matutinæ precationi. O. Qui scis? S. Observavi. O. Atqui tu non es observator. S. Non sum. O. Quomodo igitur observabas? S. Quia es mihi charissimus. O. Quid tû? S. Dolebit mihi si vapulabis. O. quid? an ego notatus fui? S. Etiam dubitas? O. Quum recitaretur catalogus, nemo me excusavit? S. Nemo, quòd sciam. G. Si me tanto opere amas (ut dicis) cur tute non excusasti me? S. Quid causæ dixissem. O. Commentus esses aliquid. S. Ergo mentirus essem. O. Quid inde? S. Sed ex verbo Dei mentiri vetitum est. O. Fateor: sed erat leve mendacium. S. Nihil leve judicandum est quo Deus offenditur. O. Negare id non possum: sed

LIBER QVARTVS:

levia ista facile remittit nobis propter Iesum Christū, qui est deprecator noster & advocatus. Nam quorū quisq, non peccat quotidie sepissimē? S. Profectō nullus; quin etiam vix precamur, aut aliquid boni operamur, in quo non insit aliqua peccati species. O. quid ergo futurum esset nobis, nisi Deus facile ignosceret? unde & quotidie precantes dicimus, Remitte nobis debita nostra. S. Nihil dubitare debemus, quin remittat, si errata nostra seriō & verē agnoscamus, si ex animo petamus veniam, si fidē habeamus nobis ignosci. O. quid igitur restat? S. Illud restat, ut neq. delectemur peccatis, neq. in his persistamus, neque malitiose, scienter & de industria peccatum committamus. Nimis enim multa sunt quæ per carnis infirmitatē peccamus, aut etiam per ignorantia, O. nihil dubito de peccatis illis, quæ ex carnis imbecillitate perperamus; qualis fuit Petri abnegatio; sed qui fit ut peccemus per ignorantiam? S. De hoc, Pauli exemplum habes, qui scribens ad Timotheum, in priore epistola palam proficitur se, quamvis Ecclesiam Dei persequutus fuerit, tamen veniam esse se consequutum: quia ignorans id fecerit. O. Isto exemplo mihi abundē satisfecisti: (nam & ego id legere memini) sed scin' tu quoto epistolę capite id scriptum sit. S. Equidem non soleo vexare memoriam in retinēdis capitum numeris: mihi hoc tempore satis esse videtur, aliquot sententias quasi raptim annotare, quas memorię mādare liceat, si quid interdum orii suffurari possim, ex quotidiana studiorum præferrim occupatione. O. Utinā ego quoq, id facere possem. S. quid impedit? O. Vix ego queo satis præceptori facere in exercitationibus scholasticis: tantū abest ut aliis studiis aliquid temporis impartiri concedatur. S. Satis profectō quotidie sumus occupati; sed hac tamen ferenda sunt, quandiu nobis opus esse ipsi Deo & parentib' nostris visum fuerit. O. ego propterea libenter fero ac tollero omnes ejusmodi labores, s. quæ spe tolleras? O. quia futurum spero, ut primi sint gradus, quibus ad majora aliquando perveniam. Sed de his aliās pluribus, nūc agamus quod instat. O. quid istud est? S. Audin' tu ad coenam signū dari? O. bonū signum nuncias, jam sentiebam esuriem. S. Nimirum, quia merendam prætermisisti. O. Utinā

LIBER QVARTVS

ea tam facile semper abstinere possem, quàm hodie carui libenter. s. Ego verò non libenter careo, nisi occupatus necessario negotio.

COLL. XXXIV.

Phrygio.

Stephanus.

S Alve ambulator optatissime. S. Et tu saluus sis cessator occupatissime. P. satisne rectè vales, mi Stephane? S. Immo rectissime, quæ est Dei optimi maximi benignitas. P. Equidem ex animo gaudeo, tibi quæ vehementer gratulor reditum istum incolumem, Vbi fuisti hoc toto anno? S. In Italia. P. quam ob causam animum induxeras illuc proficisci? S. Ob famam regionis, de qua tam multa ubique prædicantur. Nec ignoras quàm simus rerum novarum cupidi. P. Sic est natura comparatum, sed quid illic invenisti? S. Certe multò plura, quàm ex fama audiveram. P. Sed multa (credo) vidisti quæ minimè velles. S. Nempe scelera, sed quòd ad regionem attinet, terra est longè fertilissima, omnium optimorum fructuum genere valde abundans, præcipuè vino præstantissimo. P. Scilicet ea potissimum res tibi arridebat. S. Vt verum fatear, mirè afficiebat palatum, Nam quale dicas hoc nostrum vinum esse? vilium verè dicas, si cum illo compares. P. Inde ergo tibi se offerebat pulchrum Dei laudandi argumentum. S. Pulcherri-
mum. Sic enim sæpe cogitabam. Quàm bonus es Domine Deus, qui nos amavisti usque ad delicias! Non enim solum ea, sed etiam nobis ad victum, quæ terra sponte sua producit: sed etiam tot genera rerum delicatissimarum, quæ si moderatè sumamus, & cum gratiarum actione, & corpus suavissime nutriunt, & ipsum animum mirificè exhilarant. O quibus verbis, quibus operibus satis dignè glorificemus nomen tuum, Domine! Denique sic afficiebar animo, ut nihil magis cuperem quàm divinas laudes semper in ore habere: sed (proh dolor!) aliis atque aliis subinde conceptis cogitationibus, ignis ille paulatim exinguebatur. P. Istud apud me non est novum; nam sæpe tale quid mihi solet accidere. S. Est naturæ nostræ inconstantia. H. Horis fere omnibus istud experimur: sed quid tandem egisti in tua Italia? S. Invisi, animi gratia, aliquot urbes celebriores: alicubi etiam

LIBER QVARTVS.

fluuii aliquandiu. P. quas urbes inuifisti potiffimum? S. Mul-
 eas quidē vidi in tranfitu: fed paucas contréplatus fum otio-
 fus, nimirum Genuam, Florentiam, Venetias, deniq. Romam
 illam, quę olim mundi caput dicebatur, nunc autē eft omniū
 abominationum fons & origo. P. Vidiffine magnam illam be-
 ftiam? S. Vidi obiter, quum per vicos (opinor) fpectaculi gra-
 tiā portaretur. P. Sed (ut ad rem) in quibus tandem oppidis
 commoratus es ftudiorum gratiā? S. Roma rediens, tranfiui
 Bononiam, Patāuium, Mediolanum. In eorum oppidorum
 fingulis, menses circiter tres verſatus fum in vario literarum
 genere. Volui enim ē fingulis paucula quaſi deguſtare. P. Quid
 autem vidiffi novi in tot celeberrimis oppidis? S. Rogas? fere
 omnia mihi nova videbantur, fed longum foret omnia tibi
 narrare, præſertim nūc quum mihi eſt aliquo properandum.
 P. Quò tandem? S. Ad patrum, qui me ad cœnam invitavit.
 S. Nolo igitur te remorari diutius: ſed quando licebit nobis
 magis otioſe confabulari? S. Cras, à prandio, ſi volueris. P.
 Ego verò id percupio. S. Ad horam igitur primam expecta me
 in cubiculo. P. Fiet: hora eſt ad merendam opportuna.

COLL. XXXV.

Magiſter. Hypodidaſcalus.

Quid quod hiſce diebus inter nos egeramus, ſatiſne cogi-
 taſti? H. Etiam atque etiam cogitavi. M. Ecquid placet ti-
 bi conditio quam obtuli? H. Maximè. M. Quid menſa, ſeu
 convictus? H. Nihil in ea deſidero. M. Quid reſtat igitur? H.
 Vt (ſi tibi non moleſtum eſt) præſcribas mihi quas operas à
 me tibi præſtari velis. M. Id verò eſt æquiſſimum. Accipe igi-
 tur præcipua officiū tui capita: quorum hoc primum eſt:

Quotidie manè, diligenter curare ut omnes domeſtici
 mei diſcipuli maturè cubitu ſurgant, pro ratione temporis
 tum hyberni, tum æſtivi. Vbi ſurrexerint, ea curent quę ad
 cultum & munditiem corporis pertinent, poſtremo, ut ad-
 ſint privata noſtræ precatiōni.

Secundum, ter quotidie in aulam deducere, manè ſcili-
 cet, & ante horam undecimam, ac tertiam pomeridianam,
 illic (niſi egomet atero) expectare donec aliquis ex doctōribus
 adſuerit: interea curare recitandos aliquos catalogos, & præ-

cauere.

LIBER QVARTVS.

cationem dicendam. Item obſervare ſedulo num quis ex ipſiſ doctoribus abſit ab auditorio ſuo, ſi quis aberit, mihi ſtatim renunciare, aut ejus partes agere.

Tertium, manere cum pueris domeſticis, quoties non docentur in ſcholis ſuis: interea minores ad lectionem & ſcripturam inſtituere, cæterorũque repetitiones audire, quantum tempus & opportunitas patietur, omnes denique in officio retinere, admonere, arguere, objurgare, virgis etiam, ubi opus fuerit caſtigare.

Quartum, feriatis diebus eos ad ſacras conciones ordine deducere, ac domum ſimiliter reducere.

Quintum, quoties ludere permiſſum erit, ſubinde obſervare, ne quid præter officium & bonos mores, vel factis vel dictis admittant.

Sextum, ſuppeditare illis, ex pecunia, quam tibi in manus dabo, chartam, pennas, atramentum, & alia quædam, duntaxat parvi pretii neceſſaria: eaque omnia in expenſorum codicem referre. Id autem Mercurii & Sabbathi poſſimum diebus fieri ſolet.

Septimum, quæ ad eorum libros, veſtimenta, & curam corporis pertinebunt, non negligere: hoc eſt, interdum ab illis librorum & veſtimentorum rationem exigere, valetudinis & cultus corporis rationem habere, & alia ejuſmodi in pueris, præſertim minoribus curanda & obſervanda.

Octavum, docere pueros tum in claſſe mea, tum in cæteris præter tres ſuperiores, ſi quando neceſſitas poſtulabit.

Nonum, interdum (ſi opus fuerit) me & domi & foris in privatis negotiis adjuvare.

Hactenus audiſti quæ mihi abs te præſtari velim officia, quæq. etiam ab iis domeſticis hypodidaſcalis exigere ſoleam. Eorum tamen omnium non adeo ſeverus exactor fuero, quin ipſe, quoties per orium licebit, aliqua tibi remittam: in quibus, ego quaſi vicarii partes agam. Intellexiſt hæc omnia? H. Ego verò diligenter omnia: ſed unum te oro, ut ad memoriam renovandam, des mihi eorum commetariolum, & ſimul cogitandi ac deliberandi ſpatium. M. quantum temporis poſtulas? H. Diem unum naturalem. M. Ego verò duos

LIBER QUARTVS.

integros dabo. Inrerca (ut cœpisti) nullo tuo sumptu nobis perges convivere & commorari, tam liberè quam si esses domini tuæ. H. Istud non sine humanitate facis: quo sit ut majore beneficio me devincias. M. Habebis à prandio quod requiris commentarium, quum primùm mea tibi manu conscripsero. H. Quid si mihi dictares? M. Malim egomet scribere, ne quid fortè inter dictandum excidat. H. Vt libet.

COLL. XXXVI
Quæstor. Benignus.

Quam doleo me non interfuisse manè repetitioni vestræ. B. Cur non venisti in ludum citiùs, ut fere soles? Q. Me miserum, non surrexi in tempore! B. Quamobrem? Q. Quia nemo expergefecit. B. Quis te solet excitare? Q. Hospes noster, aut ejus ancilla: sed absente illo, ancilla sæpe obliviscitur, aut certè negligit. B. Vbi erat hospes? Q. Sub auroram prodierat ad sua negotia, ut postea rescivi. B. quid hospita? nihilne curat? Q. Quid putas eam curare? quotidie ex quo surrexit sæper intenta est, partim curandis filiolis, partim cæteris domesticis rebus. B. Nullòsne habes cõubernales scholasticos? Q. Prorsus nullos. B. Ah puer infelix, qui neminem habes, quocum de studiis conferas! Q. Ob eam rem mea est miserrima conditio, quantũ ego judico, Nõ enim possum arbitrio meo studere, propter tantam mercatorũ turbam qui domũ illam frequentant, & mihi toto die obstrepunt. B. Non habes tibi cubiculum? Q. Quid mihi prodest habere? Est enim ita conjunctum gradibus & cochlidi, ut ne felis quidè aut ascendat aut descendat, quin feriat aures meas aliquis strepitus. B. Magna profectò molestia. Q. Illa verò multo major, quod supra meũ cubiculũ est amplissimũ conclave, ubi merces asservantur: Vnde fit ut horis omnibus aliquæ graves sarcinæ vel importentur vel exportentur. B. O Deum immortalem! quomodo illic potes vivere? Q. Quid ais, vivere? equidè non vivo, sed languëo potius. Neque unquã mihi videor esse liber, nisi quũ sum in schola tecum unã, & cum cæteris nostris condiscipulis. B. Quam doleo vicem tuam! Q. Utinã liceret mihi tecũ habitare in his edibus scholasticis. B. Nihil esset mihi jucundius, sed quid impedit? Q. Patris vetus amicitia cum illo hospite

LIBER QVARTVS.

hospite meo, B. deberes patrē admonere de studiorum tuorum
incommodis, Q. Sepe quidē monui, & coram, & per literas, B.
Quid ille respōdet? Q. Frustra monetur: quasi surdo narretur
fabula, B. Quid ita? Q. quia nunquā in discendi ludo versatus
est: ideoq; in studiorum ratione nihil intelligit, B. Ego tamen,
si mea res ageretur, omnē moverem lapidem, ut voti compos
efficerer, Q. Quid si praeceptor ipse ad patrem meum scribe-
ret? B. Numquam istud illi persuaderes, Q. Cur non? B. Quia
non vult ambire quempiam, ut discipulorū turbā sibi com-
paret. Abhorret enim ab omni tum ambitione, tum avaritia,
Q. Quid igitur mihi faciendum suades? B. Vnicū habeo con-
siliū, Q. Ne mihi, quāso, reticeas, B. Ea res per amicos ten-
tanda est, Q. Idem mihi quoq; aliquando in mentem venerat:
sed nunquā ausus sum experiri, B. quid dubitas? Q. Vereor ut
hoc parum succedat, B. Rei exitus est in manu Domini: *sed*
quid tentare nocebit? Q. Tentemus sanē. Nihil enim mali (ut
confido) inde potest accidere, At ego nescio qua ratione hic
utendum sit, B. Dic mihi, non exactas ut brevi pater in hanc
urbem veniat? Q. Spero venturum propediē, B. Quando igi-
tur? Q. Ad Kalendas quintiles, B. Optimē est, Scin' igitur quid
sit opus facto? Q. Doce, quāso, B. Fac singulatim convenias
duos aut tres ex paternis amicis praecepis, qui sunt viri gra-
ves & honorati: nēpe, ut plus valeat eorum auctoritas apud
patrē tuum, Q. Bene mones, quid illis dicam? B. Narrabis dili-
genter omnes incōmoditates studiorum tuorum, Q. Nihilne
implius? B. Docebis insuper quonam modo tibi provideri
possit, ut tempus redimas, quod apud istum hospite tam mi-
serē haecenus perdidisti, quod, nisi eo remedio tibi maturē
consulatur, actum esse de studiis & eorum progressu. Deniq;
ante destiteris monere, orare, obsecrare, donec persuase-
ris, ut tibi promittant se acturos esse serjō cum patre tuo ne-
otiū, Q. Quid si recusabunt? B. Vix fieri potest ut recusent
omnes, Q. Non est verisimile, praesertim quū sint mei aman-
tissimi, & mihi patris nomine gratificentur adeo libenter, B.
Ad hāc, res ipsa urgebit eos nempe tanta studiorum tuorum
actura, Q. Pluribus verbis opus non est, Auxilio Dei fretus,
aggrediar primo quoq; tēpore, B. Sed interim memor esto,

LIBER QUARTVS:

ut in divinas preces die nocteq. incumbas. Q. Ipso volente Deo, id curabo pro viribus, satis enim scio nullum consilium mihi esse profuturum, nisi quod ille iuverit. B. Sed jam tempus est ut domū te recipias, ne forrē hospes offendatur. Quid cessas? Q. Cogito ne quid prætermiserim de quo esses admonendus. B. Si quid alterutri nostrum præterea occurrerit, cras otiosē tractabimus. Q. Vale igitur, mi Benigne; & perge, quæso, me tuis precibus adiuvere, quemadmodum iuvisti optimo consilio. B. A Domino Deo profecta sunt omnia, qui ut consilium dedit, sic dabit effectum. Q. Ita fore, confido. Iterum vale. B. Vale Quæstor suavissime.

COLL. XXXVII.

Athanasius.

Beniaminus.

Siccine me insciente abiit pater tuus, ut mihi non licuerit eum convenire? B. Cur à prandio non venisti in diversorium eius? A. Quia putabam tantū cras illum esse discessurum. B. Ego quoque idem arbitrabar: sed noluit occasionem prætermittere, quæ se ex tempore obtulerat. A. Adhuc ille meminere Catonis Distichon illud:

Quamprimum rapienda tibi est occasio prima:

Ne rursum quæras quæ jam neglexeris ante.

2. Illud opusculū sic memoria tenet, ut in eo videatur etatem contrivisse. A. Vide quanta vis sit memoriæ in iis, quæ rudibus annis didicimus. B. Ea est Quintiliani super hac re sententia cuius verba (ut opinor) meministi. A. Memini: sed (ut ad rem quæ fuit patri occasio, ut ante discesserit quā instituerat?) Quidam Lugdunenses, quibuscum ad mercatū huc venerat. A. Aderasne quum profectus est? B. Præstolabar illum in diversorio. A. Vnde scieras mutasse consilium de profectioe? B. Eram in prædio quū inter ipsos convenerant, ut expedire quibusdam reliquis in urbe negotiis, equos sub horā secundam conscenderent. A. Quod superest, satisne ex animi sententia rem suam fecit? B. Itā fœliciter, ut me ob eam rē ad divinas laudes vehementer hortatus fuerit. A. Tu nūc igitur (opinor) bene nūmatus redis. B. Mēne rides? A. Cur ego facerem? B. Pro tua libidine. A. quasi verò animi gratia sceleram irridere cæteros. B. Atqui id putabā. A. Longē aberrat.

LIBER QVARTVS.

bas. Nam aliud est *jocari*, aliud *irridere*. Alterum caret vicio, estque inter amicos satis frequens; alterum est vitiosum, atque odio dignum, utpote quod ex contemptu ferè proficiscitur. B. Ignosce igitur mihi. A. Non gravis est culpa. Sed dic, rogo, Nihil tibi pecunię dedit pater? B. Ne petivi quidē. A. Tamen sponte dedit. B. Aliquantulum. A. quantum igitur? B. Perpu- fillū. A. Dic sodes. B. Cur tam avidè inquiris? A. Vt amicorum more tibi gratuler. B. Nihil est gratulatione dignum. A. Facere tandē quid sit? B. soli asses quinque. A. Hui tantillum! ô stulce qui non petieris duos aut tres decusses argēteos. B. Nō ausus sum. A. quid verebare? B. Vt planè denegaret, atque ægrè ferrer quod peterem. A. Nunquam id fecisset, modò petēdi causam addidisses. B. Credo equidem; sed quid causā attulissem? A. Rogas? Nōne sunt res sexcentę, quibus indiget usus schola- sticus? B. Multę sunt, fateor. A. Tu verò adeone abundas re- bus omnibus, ut tibi desit nihil? B. Imò, desunt plurima, sed quibus faciliè caream, præterea satis novit pater, quę mihi opus sunt studiorum causa, tum ad victū cultūmq. corporis. A. Novit quidem; sed alia multa sunt illi & curanda & cogi- tanda. B. Credo esse illi præcipuam liberorum curam. A. Sed nimis ab eo remotus es. B. Sine me pervenire quò volo. A. Age, sino. B. Novit etiam pater me nondum esse idoneum ad rectè tractandam pecuniam. A. Cur non? An tu ad eam rem non satis ætatis habes, atque prudentiæ? B. Istinc absum lon- gissimè. Itaque pater dedit præceptori in mandatis, ut omnia mihi suppeditet ad usus vitę studiorūque necessarios: ad quam rem præbet illi quantū satis est pecunię. A. Esto. B. Er- go si quid à patre poterem, me statim ad præceptorē remit- teret; fortassis etiam irasceret, & me graviter objurgaret. A. Facile est obiurgationem pati, modòne sequantur verbe- ra. B. Facile est, credo: sed iis duntaxat quos neq. pudor mo- ver, neq. ulla parentum reverentia. Ego autem ipsa verbera ferre malim, quàm patris irati obiurgationem. Ex quo fit, ut sedulò caveam, ne quid illi præbeam causę ad irascēdum. Id enim sub quinto præcepto divinę legis continetur. A. Facis ut pium decet adolescētem. B. Ejus rei laus non mihi, sed soli DEO tribuenda est. A. Nempe à quo proficiscitur quicquid nobis

LIBER QVARTVS.

nobis inest boni. *B.* Faxit ille, ut quæ bona inspirat nobis, ea sequamur animo promptissimo. Sed ut ad te redeam, sermone reprehendebas quod nullam pecuniam à patre rogassè? *A.* An ego te vellè ad fallendum patrem inducere? *B.* Mihi quidem non sit verisimile: me tamen ipsum fefellisti. *A.* Quomodo? *B.* Quia seriò loqui videbaris, adeo aptè vultum verbis ipsis accommodabas. *A.* Sed quid censes de hac nostra cōfabulatione? *B.* Argumentum satis aptum dedisti nobis in hoc otio nostro vespertino. *A.* Ecquid habuit sermo noster quòd reprehendisset observator, si fortè (ut solet) nos observasset ex insidiis. *B.* Nihil, ut opinor. *A.* Profectò verū est quod sæpe nobis præceptor inculcat. *B.* quid illud est? *A.* Latinæ linguæ copiam & facultatem comparari his potissimum rebus sæpe scribendo, confabulando, legendis auctoribus, Anglica Latine, aut Latina Anglicè convertendo. *B.* Ergo his rebus diligenter nos exerceamus adiutore Domino Deo, in cuius manu sita sunt studia nostra omnia. *A.* Idem faxit, ut ejus erga nos beneficia vero cultu dignisq. laudib⁹ perpetuò celebremus.

B. *Hoc opus hoc studium: parvis properemus & amplis.*

Hac sit votorum summa suprema precor.

A. Sed audi horologium. *B.* Nos opportunè admonet: itaq. desistamus. *A.* Alioqui Solis occasus nos hic opprimet,

COLL. XXXVIII.

Honoratus. Vivianus. Pratenſis. Pædagogus.

Q *Uod caret alterna requie durabile non est.*

Hac reparat Giges, fessaque membra novat. Ovid.

V. Nec me offenderit lusus in pueris: est & hoc alacritatis signum.

Quintilianus.

Pr. Nulla res est, quæ perferre possit continuum laborem.

Quintilianus.

Pz. Video quorsum spectant ista, nimirū ut vos ambulatum ducam: sed eandem cantilenam semper ferè recantatis, ut solent vestrae aviculæ. *H.* quid ergo vis dicamus, præceptor? *Pz.* Dicite posthac suam quisq. sententiam ex novo Testamento. *V.* Euge: nihil erit nobis facilius: habemus enim in promptu multā earum copiam. Vis ergo præceptor ut jam nunc incipiamus. *Pz.* Sane velim, quando (ut ais) tanta est vobis copia.

V. qui

LIBER QVARTVS.

V. Quis incipiet? Pz. Tu Honorate, vis honoris tui causa hu-
rei specimen edere? H. Id ego libenter faciam: sed Dei
oris causa. Pz. Laudo istud verbum: Divinus enim ho-
no. & gloria omnibus in rebus est præferenda. Eia, incipe,
quid habes. H. Nisi abundaverit iustitia vestra plus quàm
scribarum & Phariseorum, non potestis ingredi in regnum
cælorum. *Matth. quinto capite.*

V. Deposito mendacio, loquimini veritatem quisque proxi-
mo suo. *Ad Ephesios, cap. quarto.*

Pr. Filii, obedite parentibus in omnibus: hoc enim placet
Domino. *Ad Collessenses tertio.*

Pz. Euge, bonum specimen: videte ut progressus respon-
deat: hoc est, ut pergatis in posterum diligenter. H. qui nobis
principium dedit, dabit idem successus prosperos. Pz. Ita
sperandum est. Parate vos, ut prodire maturemus. H. Mox
aderimus paratissimi, Pz. Sumite suum quisque pallium, ut
prodeatis honestius. Sed heus pueri. Pr. quid vis, præceptor?
Pz. Videte ut Psalmos etiam adferatis, alicubi in umbra can-
tabimus, Pr. Ita fiet deambulatione nostra jucundior.

COLL. XXXIX.

Vnchetus. Marcellus.

V. Vistine hodie in gymnasio? M. Vbi ergo fuisset? Tu verò
quid agebas? V. Eram domi occupatus. M. Evenit præter
morem tuum: soles enim abesse rarius. V. quàm possum ra-
tissimè: quid autem actum est? M. Nihil prorsus. V. Ergone re-
missionem habemus. M. Certò. V. quamobrem? M. Propter
mercatum hodiernum. V. quis dedit? M. Ludimagister, per-
missu tamen Rectoris. V. quid concessit? M. Vacationem ab
omni munere scholastico. V. An in totum diem? M. A manè,
ad occasum usque Solis, tametsi diligenter & multis quidem
verbis admonuit, ut in otio de negotiò cogitarem, ne cras
ludum veniremus imparati. V. quid igitur nos hoc cene ab-
temur otio? M. Id verò ætate nostram decet minimè. V. Tu
ergo quid paras facere? M. Me recipere in musæoli, nisi for-
tasse tibi magis placet ut sesqui horâ aliquò prodeamus ambu-
lantium. V. Egone recusarem? immo nihil est quod nunc magis
optem. Nam & nos interea tractabimus aliquem sermonem
lite-

LIBER QVARTVS.

literarium, & simul corpus exercebimus. *M.* Eamus igitur
extra muros. *V.* Quonam? *M.* Usque ad ripam lacus. *V.* Vne
de istud mihi arridet: sed tu (si placet) me expectabis. *An*
Quamdiu? *V.* Tantis per dum crepidas eo mutatum cauleis.
M. Vbi vis expectari? *V.* Ad portam Franciscanam. *M.* At
vide ne me fallas. *V.* An ego amicum fallerem, quum sciam
etiam inimico servandam esse fidem? *M.* Abi, festina, ego
dum te operior, aliquid interim legam, Salve Marcelle. *M.*
Quis iste saluator? *V.* Ecce, redii. *M.* Eho, tam citò! mihi
videris volasse. *M.* Nimirum, affectus ipse pedibus alas ad-
didit. *M.* Eamus nunc, ducente Deo. *V.* Solus Deus est,
qui suos ducit ac reducit. *M.* Maturemus, satis
longe hinc lacus abest. *V.* Tantò melius
prandebimus, perge.

F I N I S.

